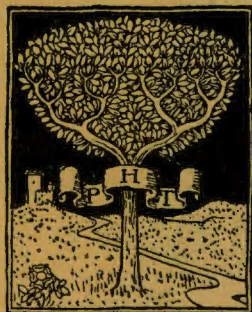

PERSONHISTORISK TIDSKRIFT

1947

UTGIVEN

AV

PERSONHISTORISKA SAMFUNDET

GENOM

UNO WILLERS

ÅRG. 45

HÄFTE 1—2

INNEHÅLL.

	Sid.
Medeltidsätten Slaweka. Med släkttavlor. Av fil. kand. HANS GILLINGSTAM, Stockholm	1—51
En bortglömd gren av den adliga ätten Ugglar nr 100. Av f. d. domprosten, teol. dr C. V. BROMANDER, Kila	52—85
Släktforskningsromantik. Av docenten, fil. dr PAUL SJÖGREN. Uppsala	59—65
Johan Henrik Kellgren och familjen Falck. Ett bidrag. Av fil. lic. TORGNY HÖJER, Enskede	66

Medeltidsätten Slaweka.

Av Hans Gilllingstam.

I. Slawekaätten. Namn, härkomst och vapen.

Den från Pommern bördiga Slaweka-ätten uppträdde första gången i Sverige 1367 och utslocknade här, så vitt man vet, på manslinjen vid mitten av 1480-talet, på kvinnolinjen troligen vid mitten av 1530-talet. Under sin svenska tid var den aldrig någon talrik ätt; medlemmarnas antal kunde räknas i ensiffriga tal. Till att börja med tillhörde den, såvitt vi av de fåtaliga bevarade urkunderna kunna se, det uppländska lågfrälset, men småningsom fick den förbindelser även utanför detta landskaps gränser; först dess siste manlige medlem, Johan Slaweka, kom att spela politisk roll och tillhöra högfrälset i egenskap av riddare och riksråd. Denna ättens sociala frammarsch gjorde, att hans dotter kunde bli ingift i en av rikets främsta ätter, den oxenstiernska, och därigenom bli stammoder för en lång rad lysande herrar, bl. a. Axel Oxenstierna.

Namnet Slaweka (i Tyskland Slaweke eller Schlaweke) är troligen ursprungligen ett förnamn liksom de i Sverige under medeltiden bland inflyttade tyskar och deras avkomlingar rätt vanliga förnamnen Lydeka, Werneka, Tideka, Henneka, Gödeka etc. Ändelsen -eka (-eke) är smeknamn- och diminutiv-bildande och förekommer i både germanska och slaviska språk. A. Bach¹ omtalar detta -k-suffix såsom

Av stor vikt för uppsatsen ha varit K. H. Karlssons Biografiska anteckningar för medeltiden (Riddarhusets arkiv), C. Annerstedts Svenska medeltidens frälsesläkter (X 58 a—h, UUB; om dessa båda otryckta samlingar, se B. Hildebrand i PHT 1930, s. 7 ff.), Svenska ortnamnsarkivets i Uppsala excerpter (om dessas betydelse för godshistorisk analys jfr B. Hildebrand i PHT 1934, s. 142, not 5) och Diplomatariekommiténs excerpter. Förhållandet må särskilt påpekas, då dessa samlingar i allmänhet icke citerats i noterna utan endast de källor, till vilka de visat vägen.

Utöver i S. E. Brings bibliografiska handbok samt PHT 1941—42 (s. IV f.) och MRA upptagna förkortningar ha här följande använts:

H.Sig. = Svenska sigiller från medeltiden, utg. av B. E. Hildebrand.

LECU = Liv-, est- und curländischer Urkundenbuch.

LSB = Linköpings stifts- och landsbibliotek.

MU = Meklenburgisches Urkundenbuch.

NMU = Närkes medeltida urkunder.

PU = Pommersches Urkundenbuch.

Rep. = Repertorium diplomaticum regni Danici mediaevalis.

SSb = Stockholms stadsböcker från äldre tid.

Då blott arkivbeteckning anges vid datum för ett brev, underförstås, att det är fråga om pergamentsbrev.

¹ Die deutschen Personennamen (1943), s. 106 ff.

vanligt redan i de forngermanska språken, där dylika bildningar äro de kända namnen *Stilico* och *Gibica* (hjältedikternas *Gjuke*) m. fl.; motsvarigheter finnas även i det fornnordiska språket, t. ex. *Sveinke* (av *Sveinn*) och *Brynke* (av *Bryniolfr*). Han ger även exempel på hur tyska namn fått denna ändelse, varvid *-k*-suffixet lagts antingen till förleden eller till efterleden; jag anför av hans exempel *Ludeka* (av *Ludolf*), *Gödeke* (av *Gottfried*), *Werneke* (av *Werner*), *Brendike* (av *Hildebrand*), *Heinecke* (av *Heinrich*), *Nöldeke* (av *Arnold*); dit höra väl även *Gereke* (av *Gerhard*), *Henneke* (av *Johan*) och det i nordisk historia kända namnet *Dyveke* (det sistnämnda dock bildat på *appellativ*)¹.

I de förut slaviska, sedan av tyskar koloniserade och erövrade länderna vid södra Östersjökusten är det ofta svårt att avgöra, om ett namn med *-k*-suffix är av germanskt eller slaviskt ursprung. *H. Witte*² anser emellertid, att i en del fall ordstammen gör, att man måste betrakta hela namnet som slaviskt, och till dessa fall räknar han namnen *Moltke* och *Slaweke*; beträffande det senare menar han, att det är diminutivform av »-slaw», senare leden i t. ex. *Stanislaw*, *Bratislaw*, *Boleslaw* etc., ett slaviskt ord, som egentligen betyder »ära».³

Den trycksvaga inljuds vokalen *-e* faller gärna bort, så att av *Slaweka* blir *Slawka*;⁴ av skrivningar från 1400-talets senare hälft märker man, att det i Sverige ovanliga förnamnet ofta förenklats till *Slake*.⁵

Redan *Styffe*⁶ ansåg i anledning av namnet, att *Slaweka*-ätten var av vendiskt ursprung, och detta styrkes av att vapnet förekommer i Pommern. Den bästa utredningen av *Slaweka*-ättens pommerska generationer har skrivits av *R. Klempin*,⁷ som anser *Slaweka*-ätten

¹ Jfr *E. Hellquist*, Sv. etymol. ordbok (andra uppl. 1939), s. 401.

² *Wendische Zu- und Familien-Namen* (Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte u. Altertumskunde 71. 1906), s. 162.

³ Jfr *Fr. Miklosich*, Die Bildung der slavischen Personen- und Ortsnamen (1860—74. Neudruck 1927), s. 97. Ordet i fråga är troligen identiskt med förleden i det urnordiska namnet »hlewagastiR» på Gallehushornet (*M. Gottschald*, Deutsche Namenkunde, 1942, s. 438) och förleden i t. ex. de grekiska namnen *Kleomenes* och *Kleopatra* (*E. Wessén*, Runinskriften på Gallehushornet, Fornvännen 1930, s. 170 ff). För litteraturhänvisn. tackar jag docenten *Carl Ivar Ståhle* och fil. lic. *Carl Henrik Wittrock*.

⁴ Jfr *A. Noreen*, Altschwedische Grammatik (1904), § 156: 2 a.

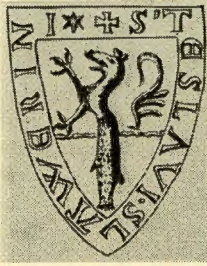
⁵ Jfr *A. Noreen*, a. a., § 306: 2. Den oregelbundna medeltida stavningen har jämte den ovanstående ljudutvecklingen försakat, att namnet *Slaweka* kommit att skrivas på mer än ett tjugtal olika sätt. Då därför i denna uppsats behovet av en normalform är trängande, har jag som sådan valt stavningen »*Slaweka*»; ordslut på *-a* äro i Sverige vanligare än ordslut på *-e* i detta fall; stavning med *-u*-kunde föranleda en flyktig läsare att uttala namnet med diftong, och stavning med *-v*-överensstämmer varken med fornsvensk (*E. Wessén*, Svensk språkhistoria, 1, 1941, s. 34) eller tysk skrivning; därtill utgör stavningen med *-w*- för läsaren en utan tvivel nyttig påminnelse om namnets ursprung.

⁶ *BSH III*, inl., s. 261.

⁷ *R. Klempin* o. *G. Kratz*, Matrikeln und Verzeichnisse der Pommerschen Ritterschaft von XIV bis in das XIX Jahrhundert (1863), s. 58 ff.

tillhöra den äldsta vendiska adeln och utgöra en gren av Mitzlawiderna, vars stamfader skall ha varit den vendiske borgfogden Mitzlaf von Gützkow, som 1128 döptes av biskop Otto av Bamberg.¹

Den förste av ätten, som bar namnet, var enligt Klempin en Zlauik, som under förra hälften av 1200-talet bodde på Zudar på Rügen, där byn Schlawkewitz skall ha uppkallats efter honom. Det skulle här föra för långt att närmare gå in på släktens olika med-

Sigill för Thezlaw Zlawcouitz
(S'TESLAVI SLAWEKINI)
^{5/2} 1316.

Sigill för Suarte Slaueke
(S'SLAVEKINI DE MALREVITZ)
^{15/8} 1326.

(Avbildningar i J. v. Bohlen, *Gesch. d. Geschl. v. Crassou*, Berlin 1853, plansch III och IX).

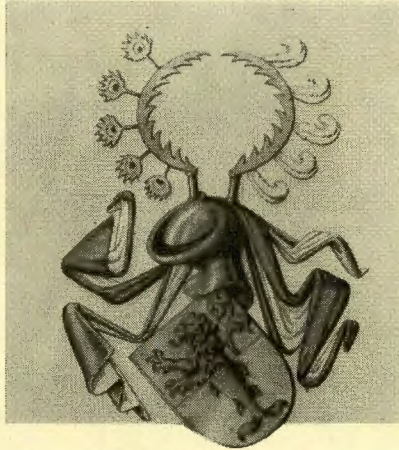
lemmar och kritiskt granska Klempins uppgifter, vilket dessutom blott i begränsad omfattning är möjligt utan arkivstudier i Tyskland, enär Pommersches Urkundenbuch slutar 1330 och därför de senare urkunderna endast i ringa mängd finnas utgivna. Nog är att nämna, att enligt Klempin olika grenar av ätten tagit namn efter boningsorten och kallat sig bl. a. von der Lancken, Kosin, Nobbin, Stangenberg och van dem Rosengarden, och att den egentliga Slaweka-ätten i Pommern synes ha utdött i slutet av 1300- eller början av 1400-talet; den synes där ha haft ett visst anseende, och flera av dess medlemmar voro riddare.²

Enär en Tetzte Slaweke 1385 ägde Rosengarten vid Garz och efter denna egendom synes ha kallat sig van dem Rosengarden, anser Thiset, att han är stamfader för den danska adelsätten Rosengaard

¹ Klempin, a. a., s. 45.

² Annerstedt påpekar förekomsten av en »dominus Slaueke» i Puddemyn i Swan-teghur 1370 (SRD 7: 143); samma urkund är tryckt i PU 5, s. 714, och där har påvisats (s. 415 f), att SRD:s datering är felaktig, samt att rätta dateringen är 1318. Om de pommerska Slaweka se även K. G. Fabricius, *Urkunden zur Geschichte des Fürstenthums Rügen II*, 1843, s. 45 o. 99, J. Siebmacher, *Grosses und allgemeines Wappenbuch VI*: 9, 1894, s. 92 (jfr 57 f och 94), D. Kausche, *Geschichte des Hauses Putbus* (1937), s. 188 ff; om de sista Slaweka i Pommern se A. Haas, *Die Granitz auf Rügen* (Baltische Studien, Neue Folge, Band XX, 1917), s. 31, D. Kausche, *Putbusser Regesten*, 1940 (pers.-reg.).

på Själland, som förde samma vapen som de pommerska och svenska Slaweka. Denna danska släkt, vars stamtavla finnes tryckt i Danmarks Adels Aarbog¹ jämte en huvudsakligen från Klempin hämtad stamtavla över Slaweka-ättens pommerska generationer, utdog först 1593; dess mest kände medlem var den stridbare, myndige och hänsynslöse Tetz Rosengaard, ärkedjåkne i Roskilde och en tid Kristian I:s kansler, som dog 1476.² Hans fasters son var den lundensiske ärkebiskopen

Ätten Rosengaards vapen
(sköld, delad i silver, vari ett halvt rött lejon, och i blått, vari en fiskstjärt av silver med röd beväring).
Danmarks Adels Aarborg 29 1912.

Jens Brostrup, död 1497,³ och hans brorson Tetz Jensen Rosengaard, död 1519, var gift med en syster till biskop Lage Urne i Roskilde.

En undersökning av Pommersches Urkundenbuch och Meklenburgisches Urkundenbuch visar, att det är åtskilligt flera, som bära förnamnet Slaweka, än de, som efter sigillbildens och godsbesittningens vittnesbörd kunna förmodas höra till den här behandlade släkten; på 1370-talet förekommer i Mecklenburg en kvinnlig Slaweke, som för helt annat vapen,⁴ och Witte⁵ anför åtskilliga exempel på namnet

¹ Danmarks Adels Aarbog 29 (1912), s. 389. Redan i början av 1350-talet synes en Slaweka ha varit i dansk tjänst och blivit tillfångatagen under Valdemar Atterdags krig med de holsteinska grevarna (C. E. F. Reinhardt, Valdemar Atterdag, 1880, s. 606).

² Dansk Biografisk Leksikon 20 (1941), s. 35. Han har beseglat brev, som nu finnes i svenska RA (SMR 1506).

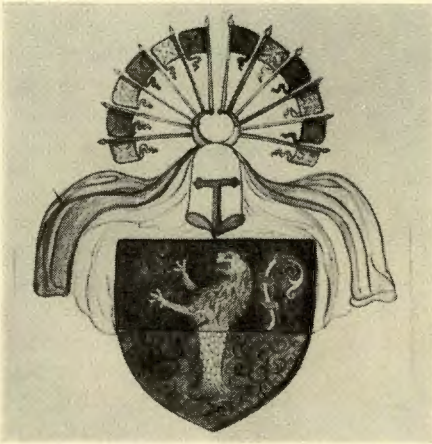
³ Gravstensavbildning (m. Slaweka-vapnet som modernevapen) i bl. a. A. Heise, Danmarks Riges Historie 3: 1 (1899), s. 61, och E. Wrangel, Konstverk i Lunds domkyrka (1923), pl. 21. Om Jens Brostrup, se E. Newman, Lunds domkyrkas historia, 1 (1946), s. 521 ff.

⁴ MU 18, 10264; jfr Fr. Lisch, Beiträge zur Geschichte der Vitalienbrüder und der Landstädte am Ende des 14. Jahrh. (Jahrbücher des Vereins für Mecklenburgische Geschichte und Altertumskunde 15, 1850), s. 67.

⁵ A. a., s. 253.

Slaweka bland mecklenburgska bönder på 1500-talet, vilket ju är helt naturligt, om man betänker, att namnet uppkommit genom avledning av de i slaviska språk så vanliga namnen på -slaw.¹

Beträffande Slaweka-ättens vapen hänvisas till illustrationerna. Här skall blott tilläggas, att man av gammalt i Sverige ansett detta vapen visa en grip,² vilket förvisso ej kan vara riktigt; redan Rasmus Ludvigsson³ beskriver vapnet som »ett halft gult lejon, en half lax»,

Den svenska Slaweka-ättens vapen (sköld, delad i rött, vari ett halvt lejon av guld, och i blått, vari en fiskstjärt av silver). Akvarell i Genealogica 42, f. 70 (Utters släktbok för Christer Gabriellson Oxenstierna, Johan Slawekas dottersons sonson).

Slaweka-vapnet, Detalj av Christer Gabriellssons gravsten i Sigtuna. Vapen och dräkter på svenska gravstenar från äldre Vasatiden. Sthlm 1926, pl. 30.

och C. A. Klingspor⁴ säger det vara »ett till höger vändt lejon med fiskstjert». Den vapnet delande linjen skiljer även lejonet från fiskstjärten, och svansen tycks sväva fritt i luften, vilket gör, att man väl

¹ Möjligen ingår namnet Slaweka t. o. m. i ortnamn, t. ex. Schlagsdorf (flera i Mecklenburg), som under medeltiden skrevs »Sclawikestorpe», »Sclaukestorpe» och »Slawekesdorp» (se ortreg. t. MU 11), varifrån väl adliga ätten v. Schlagsdorf utgått, om man får döma av medeltida namnformer (pers.-reg. t. PU 1, 3, 5, 6 o. MU 11). Anmärkningsvärt är, att ett Gustav Vasas ombud i Danzig 1521 hette Joakim Slaveke (G. Ericsson, Handlingar och brev i Danzigs arkiv t. Sveriges medeltidshistoria, 1923, s. 67; L. Sjödin, Kalmarunionens slutskede. Gustav Vasas befrielsekrig I, 1943, s. 234). Bland RA:s pommerska pergamentsbrev finnas två, som nämna en Zlaweke Pribitze, dat. Sagard (på Rügen) ²⁹/₁, 1371 o. ²⁴/₁, 1372 o. tr. DGA XVI, s. 167 o. 169. Ett brev från 1415 (SD III, s. 69, noten) nämner, att en »Hartwich Gesewitzsse» ärvt jord i Möre efter sin moder hustru »Slawecho»; några förbindelser mellan dessa personer och de kända medlemmarna av Slaweka-ätten tyckas ej finnas; om den mecklenburgska adelsätten Jesewitz se E. H. Kneschke, Neues allgemeines deutsches Adels-Lexicon 4 (1863), s. 564, o. pers.-reg. t. MU 11 o. PU 3—4.

² Örnhiälm II (RA), s. 262; RPB:s pers.-reg. och vapenreg.; SD:s pers.-reg.; SD:s vapenbeskrivn. vid nr 1637; K. H. Karlsson; Annerstedt.

³ Per Brabes släktbok (KB: Rålamb Fol. nr 12), f. 298 r.

⁴ UFT I: 4, s. 14, n. 2.

får anse, att vapnet är sammansatt av ett lejonvapen och ett fiskvapen (tydligt anvapen);¹ detta bestyrkes även av att släkten von der Lanken, som av Klempin anses vara besläktad med Slaweka-ätten, i skölden för ett halvt lejon ovanför den delande linjen, medan det nedre fältet visar tre stjärnor.²

II. Slaweka-ättens första svenska generationer.

Det första svenska brev, vari en Slaweka omtalas, är utfärdat i Stockholm 24 juli 1367;³ däri hänskjuta Ingemar Djekn och »gambla Slawika», som någon tid varit oense, sin sak till avgörande av Herman von Vitzen, Didrik Vieregge, Bo Jonsson (Grip) och Otto Golenbek samt förklara på förhand sig nöjda med vad dessa döma. Anmärkningsvärt är, att av de nämnda personerna blott två äro svenskar,⁴ och att även dessa äro konung Albrekts anhängare; Ingemar Djekn är känd som en av Bo Jonssons betrodda män.⁵ Enär denne Slawekas vapen är identiskt med den pommerska Slaweka-ättens, har man alltså rätt att anse denne vara en med konung Albrekt till Sverige inkommen pommare. Hans släktförhållanden inom den pommerska ätten ha dock ej kunnat utredas; i det tyska källmaterialet finnes mig veterligt ingen antydning om Slaweka-ättlingar i Sverige.

Sigill för »Gambla Slawika» 24/7 1367 (RPB 781). (Fotografi efter avgjutning av frih. Gustaf Fleetwood).

Då man går igenom urkundsmaterialet för den följande tiden, är det rätt svårt att skilja de olika släktmedlemmarna från varandra, eftersom de sakna patronymica.

Obekant är när och hur förnamnet Slaweka blivit släktnamn. Visserligen kallas medlemmar av ätten i slutet av 1300- och början av 1400-talet blott Slaweka (utan förnamn), men det nedan citerade

¹ För hjälp här liksom i övrigt beträffande det heraldiska tackar jag docent Bengt Hildebrand och arkivarie Gunnar Scheffer.

² J. v. Bohlen, *Gesch. d. Geschl. v. Crassou* (1853), plansch VI, nr 25 a, c o. d. En medlem av ätten, Hemming v. d. Lanken, tycks en tid ha vistats i Sverige som konung Eriks av Pommern fogde på Trolleborg (RA 80/1, 1427) och innehade detta fäste ännu under Engelbrekts tid (Olaus Petri, *Sahlgrens utg.* 1917, s. 155; jfr C. Härenstam, *Finnveden under medeltiden*, 1946, s. 79 f); han var även buddärare åt konung Erik till Henrik VI av England (RA: A 20, f. 112). En annan medlem av ätten blev 1816 svensk friherre (Elgenstierna, *Svenska adels ättartavlor IV*, 1928, s. 496).

³ RPB 781.

⁴ Om de nämnda tyskarna se V. A. Nordman, *Albrecht, Herzog von Mecklenburg, König von Schweden* (1938), s. 108 f. o. 124, samt pers.-reg. t. S. Engström, Bo Jonsson, I (1935).

⁵ H. Rosman, *Bjärka-Säby*, I (1923), s. 248; jfr RPB 1198 o. HH 7: Förteckn. öfv. pappershandskr. på Säfsta-holm, s. 10 (brev 14/10 1377).

brevet av 1423 visar, att redan »gambla Slawika» hette Claus, vilket även stämmer med den sannolikaste tolkningen av det äldsta svenska Slaweka-sigillet.¹ År 1414² har den, som i brevet kallas »Slawika», be-seglat såsom »Nicolaus Sclaweke», varför man väl får förmoda, att alla de svenska Slaweka haft förnamn, ehuru Slaweka-namnets ovanlighet gjort, att förnamnet ej behövt brukas annat än i undantagsfall. Bland de pommerska Slaweka äro förhållandena under 1300-talet, så vitt jag kan se av Klempins utredning, växlande, men anmärkningsvärt är, att ingen av dem heter Claus, vilket ju blev det vanligaste förnamnet inom den svenska Slaweka-ätten.³

Vid utforskandet av släktskapsförhållandena inom Slaweka-ättens första generationer i Sverige ha vi två urkunder, som ge håll-hakar. Den ena är daterad Uppsala 6 febr. 1423,⁴ och däri talar en »Claws Slawika» om »warom eghnom sätesgardh Myraby j Esterna sokn» och säger sig vara »foordhom gamla Claws Slauika son» samt nämner »min son unge Claws Slauika» som medutfärdare av brevet. Den andra är utfärdad 13 maj 1432 i Stockholm,⁵ och där säges på ett ställe: »Item lade unge Slawke fram ith opeth breff szå lydandes at tu marcland jordh i Skarpösby stod hans faderfader till panth for LXXX löduga mark lödugt sölf».

Den 14 sept. 1428⁶ ger en »Clauus Slaucka» sin hustru morgongåva på Skylvalla i Södermanland. Sannolikt är det fråga om unge (Claus) Slaweka.

Rimligt är att antaga, att »gambla Slawika» 1367 är identisk med unge Claus Slawekas farfar. Att han ej är någon till Sverige tillfälligt inkommen medlem av ätten, som sedan återvänt till Tyskland, utan bosatt sig i Roslagen och blivit stamfader för de senare svenska Slaweka,⁷ framgår av flera förhållanden. Den 10 juli 1378⁸ omtalas näm-

¹ Kullberg läser sigillinskr. i RPB 781 »Slaw. Slaw.», av Annerstedt uttytt till »Slaw(-eka) Slaw(-eke filius)». Djurklou (Riddarhusets arkiv: Svart bok in folio, s. LVI) ger en rimligare tolkning, då han antar första bokstaven vara »antingen felläst eller felgraverad» och läser »Clawus Slawika».

² SD 2013.

³ En »Nikolaus von Slawcke» nämnes 1453 i Ost-Preussen (LECU II, nr 270) utan kända släkttförbindelser.

⁴ RA.

⁵ 1500-talsavskr. i Gamla bytesboken (KA), f. 59.

⁶ Så antog man redan tidigt; enl. Utters Collectanea (RA: Genealogica 41), f. 118, låg brevet i början av 1600-talet i asken medh Oxsenstiernebrefuen», och detta framgår även av en förteckning över breven i denna ask, som ingår i Genealogica 79 (RA), f. 49 (eftersom i denna förteckning upptagas en mängd brev, som ursprungligen tillhört kloster, och flera dombrev, som utfärdats av Oxenstiermor, måste man anse, att breven ej ursprungligen utgjort ett oxenstiernskt familjearkiv, utan att de sammanförts efter genealogiska principer av Rasmus Ludvigsson eller Utter, vilka genealoger ju voro de äldsta kända vårdarna av det svenska riksarkivet; jfr N. Ahnlund i HT 1938, s. 140, o. L. Sjödin i MRA 1939, s. 123; för påpekande om existensen av brevförteckningen i Genealogica 79 tackar jag fil. lic. Jan Liedgren.)

⁸ Sjöholmsarkivet, RA; avskr. i Mörby-boken (Gimo bruks arkiv), s. 514.

ligen en Slaweka i denna trakt, vilket överensstämmer med 1432 års uppgift om Claus Slaweka d .y:s farfar; Skarpösby, senare benämnt Skarsby, är nuvarande Vängsjöberg i Gottröra socken i Långhundra härad.¹ Därtill är hans antagonist Ingemar Djekn en uppländsk frälseman med jord i bl. a. det blott några mil från Esterna belägna Ununge.²

III. Slaweka-ättens nya hembygd.

Ovan har nämnts, att Claus Slaweka 1423 nämner Mörby i Fasterna (då Esterna) socken som sin sätesgård; där bodde sedan hans ättlingar under hela 1400-talet.³ Hur ätten kommit dit är okänt; äldre uppgifter,⁴ att Mörby genom gifte övergått till Slaweka-ätten från släkten Tre Rosor, bero på förväxling med ett Mörby i Östergötland.⁵

Det äldsta brevet om Slaweka-ätten såsom boende på Mörby härrör från 1412.⁶ Redan tidigare hade den emellertid jord i Esterna socken. 10 juli 1378⁷ bortbytte en Niclis Gunnarsson till skälig⁸ man Slaweka i Medevi $\frac{1}{2}$ markland i Ubby mot 2 öresland i Alby och 20 mark penningar. Mörby tycks vid denna tid ha varit sätesgård för en

¹ J. A. Almquist, Frälsegodsens under storhetstiden, I (1931), s. 803.

² RPH 15; ett markland i Berga i Ununge hade Nils Kettilsson (Vasa) 1361 på Penningby (register av nu trol. förlorat brev i LSB: G 29, 133; RA: Handlingar rörande Vasagodsens, vol. I, f. 123 o. 130 v, samt B 22, s. 107) till sin tjänare Ingemar Djekn sålt jämte 11 örtugland i Sälna i Skånella; E. Hildebrand (SAT II, 1889, s. 5), vilken tydligen blott sett B 22:s regist, som utelämnat sockennamnet, identifierar felaktigt med Salnö i Väddö. 31 aug. 1369 bytte Nils Kettilsson av Bo Jonsson till sig 11 örtugland i Sälna (vid perg. 10 juli 1406 LSB). Om G 29 se L. Sjödin i MRA 1939, s. 123.

³ C. G. Styffe, Skandinavien under unionstiden (tredje uppl. 1911), s. 374 f.

⁴ F. W. Radloff, Beskrifning öfver Roslagen (omtryck 1910 av Beskrifning öfver norra delen af Stockholms län, 1804—05) s. 244; därefter Historiskt, geografiskt och statistiskt lexicon V (1864), s. 163.

⁵ Radloffs föregångare såsom Roslagsbeskrivare, L. Salvius, nämner (Beskrifning öfver Sweriget, I, 1741, s. 175) liksom Radloff en Jonas (Jöns) som herre till Mörby och nämner årtalet 1299, från vilket är en urkund är bevarad om en »Johannes dictus parvus de Myrby», som för ätten Tre Rosors vapen (DS 1260; HSig. 3: 113); av sammanhanget framgår, att detta Mörby är beläget i Östergötland, vilket även K. H. Karlsson uppger i registret. Någon släktskap mellan släkten Tre Rosor och Slaweka-ätten tycks aldrig ha funnits. Att, såsom uppgivits [A. A. v. Stiernman, Swea och Götha Höfdinga-Minne: II (1835), s. 90; Salvius, a. a.; C. Chr. Gjörwell, Nya Svenska Biblioteket 2 (1762), s. 14] Johannes parvus skulle ha fört en grip, och att vapenbyte sedan skulle ha skett inom ätten Tre Rosor, är oriktigt; det sammanhänger väl med uppgifterna om Slaweka-ättens gripvapen och med att drotsen Knut Jonsson (Aspenäs-ätt), som i vapnet förde lejonörn (H.Sig.: 3: nr 182) var samtida med den Knut Jonsson, som anses vara son till Johannes parvus och stamfader för de senare medlemmarna av ätten Tre Rosor (B. Schlegel o. C. A. Klingspor, Den med sköldebrev förlänade men ej å riddarhuset introducerade svenska adelns ättartafvor, 1875, s. 103 f.). I detta sammanhang kan nämnas, att i Mörby-boken (Gimo bruks arkiv), som innehåller handlingar om Mörby i Esterna, en avskrift (s. 569) av ett brev från 1370 gäller Mörby i Husby-Rekarne, alltså ett exempel på en annan förväxling i fråga om det vanliga namnet Mörby (om detta brev ur Sjöholms-saml., RA, se B. Hildebrand i PHT 1934, s. 30, not 90).

⁶ SD 1637.

⁷ Sjöholms-saml., avskr. i Mörby-boken s. 514.

⁸ Om innebörden av attributet »skälig» se K. H. Karlsson i PHT 1898—99, s. 212.

Henrik Damerow,¹ som 25 juni 1384² av en »Richwider i Bendhamra» köpte 4½ öresland i Östra Medevi och 1½ öresland i Östra Mjölsta i Esterna, 19 nov. 1387³ köpte 5 öresland i »Thiret»⁴ av bonden Anders i Rickeby i grannsocknen Gottröra och 5 febr. 1392⁵ kårade till en Niklis Karlsson om 9 öresland i Vackerberga i Husby-Ärnavi (nu Husby-Långhundra), som Niklis hade »fangit aff Slawiko». Märkligt är, att en annan utlänning, Tideka Speckin, troligen av den pommerska adelsätten med detta namn,⁶ 1383⁷ bytte till sig 6 öresland i Gillberga i Esterna mot 6 öresland i Kumla i Balingsta av Klara kloster. Tydligt har en hel koloni av med konung Albrekt inkomna tyska frälsemän hamnat i denna trakt av Roslagen, ett bevis på hur stark den främmande invandringen faktiskt var.⁸

¹ Han nämnes på Mörby blott i det nedannämnda brevet av 1387; det är endast bevarat i 1600-talsavskr., varför, såsom Annerstedt påpekat (UUB: E 175 a), avskriftens namnform »Danubio» bör vara en felläsning av »Dambro», en försvenskning av Damerow, som även finnes i 1392 års nedannämnda brev; samme person är det väl, som 1389 (RPB 2394) uppträder som vittne i ett fastebrev fr. Husby-Långhundra. Om släkten Damerow se Kneschke, a. a. 2 (1860), s. 411, pers.-reg. t. PU 5—6 o. t. MU 17 samt Klempin, a. a., s. 7. Rådsherrar med namnet Damerow ha funnits i Elbing (se pers.-reg. t. E. Carstenn, Gesch. d. Hansestadt Elbing, 1937), av vilka en, en borgmästare, vilken liksom Mörby-herren bar namnet Heinrich, å sin stads vägnar hade underhandlingar med Sverige 1395—1404 (ST 2, s. 500, 512 o. 518; BSH II, s. 104; SD 497).

² Brev i Ericssbergsarkivet, fotostat RA, avskr. Mörby-boken s. 507 o. Peringskiöld E 72 b Miscellanea (RA).

³ Mörby-boken s. 968; denna brevavskrift företeddes av Gabriel Bengtsson Oxenstierna å Sjuhundra ting 1651 [Uppsala läns renov. domb. nr 111½ (RA), f. 178 v].

⁴ Förmodligen någon mindre gård i Tjeran i Esterna, som i äldre tid skrevs »Tijran». I ett i Mörby-boken (s. 910) bevarat utdrag ur fru Märtas (Johansdotter Slaweka) på Mörby numera förlorade jordebok för sin sonson Gabriel omtalas under Mörby »1 Torpastadh benämndh Tijradebode, 5 öresl. Jord, der under ligger halfwe Mittsiönn» (nuv. Metsjön).

⁵ Ericssbergsarkivet.

⁶ Om denna se I. T. Bagmihl, Pommersches Wappenbuch 5, 1855, plansch XLIII, Kneschke, a. a. 8 (1868), s. 550, Klempin, a. a., s. 12, Siebmacher, a. a., VI: 9, s. 93, pers.-reg. t. MU 11 o. 17 samt t. PU 5 o. 6. Full identitet mellan vapnen råder ej (jfr Kneschke m. vapenbeskr. vid SD 925).

⁷ J. Nordberg, S. Clara minne (1727), s. 54 f. Tideka Speckins ätt synes en tid ha fortlevat i trakten, ty 1408 (SD 925) sålde Tideka Speckin och hans son Erik Speckin till Bo Djure, den danske hövitsmannen på Stockholms slott (SBL II, s. 295 ff), jord i Degarö i Malsta, som de ärvt efter en hustru Elin Elefsdotter i Kundby i Rimbo (hon levde ännu 1403, SD 339), varvid »Slauke» beseglar jämte Ingemund Jonsson (Vasa), nedan nämnd som Claus Slaweka d. ä:s svärfar, och Klaus Karlsson, som var gift med en Birgitta Späckinsdotter, sålunda väl en dotter till Tideka (K. H. Karlsson, Släkten Tre Rosors godsarkiv, VFT II: 8—9, 1908, s. 153). Möjligen kan arvet efter Elin Elefsdotter förklaras med att hon var syster till Erik Speckins morfar, ty Tideka Speckin var 1383 (Nordberg, a. a., s. 54) gift med en Ragna Birgersdotter, som möjligen var dotter till en Birger Elefsson, som 1365 (Sjöholmssaml., RA) nämnes i samma trakt och samma omgivning som en ²⁵/, 1359 omtalad Elaus, vilken bodde i det nära Kundby belägna Skälby i Rimbo (B. E. Hildebrands Saml. 3, RA, eft. vidim. 1379 i Säfstaholms-saml.).

⁸ Anmärkningsvärt är, att en Ingebjörn i Gillberga 1328 (DS 2683) sålde jord i Medevi till sin son Matts, som väl är identisk med den Matts Ingebjörnsson (stråle på sned), som 1347 (DS 4272 o. 4273) bytte bort jord i Ekeby och Berga i Danmarks socken, Brunby och Tisslinge i Östuna samt Halmby i Lagga mot jord i Harö och Andersvedja

IV. Claus Slaweka d. ä. och Claus Slaweka d. y.

Om Slaweka-ätten gäller under dess äldre period huvudsakligen vad som är karakteristiskt för lågrälset i allmänhet, nämligen att bevarade urkunder ge oss kunskap om blott en liten del av dess verksamhet, nämligen den godshistoriska.

På råfstetinget i Uppsala 18 sept. 1409¹ frändömdes en Slaweka, förmodligen den som vanligen kallas Claus Slaweka d. ä. och var son till »gambla Slawika» och fader till Claus Slaweka d. y., jord i Medevi, Mjölsta, Alby och Ubby i Esterna. Då råfstetinget enligt Nyköpings recess 1396 skulle under skatt återbörda all krono- och bondejord, som efter 1363 förvärvats av frälset, kan denna råfstetingsdom utgöra ytterligare ett vittnesbörd om att den förste Slaweka inkommit till Sverige med konung Albrekt.

Nedan skola Slaweka-ättens mellanhavanden med Ingemund Jonsson (Vasa) på Ekeby omtalas, och förut har nämnts, att Niclis Karlsson före 1392 fått jord i Vackerberga i Husby-Långhundra av Slaweka; för andra förbindelser med kringliggande socknar, som kanske bero på jordegendom där, tala brev från 1414,² då Claus Slaweka d. ä. beseglade vid en jordaffär i Lagga socken, 2 febr. 1430,³ då en Claus Slaweka i Mörby (kanske snarare den äldre än den yngre) bevittnat

i Roslags-Bro, Södra och Norra Jersjö, Alby och Sebende i Söderby-Karl och Darsgårde i Skederid och 1357 och 1358 (RPB 327, 328, 357—359) köpte jord i Danmarks kyrkby samt levde ännu 10/11 1364 (UUB). I 1347 års brev nämnes även hans broder Peder Ingebjörnsson, som beseglade jämte honom 22/1 1359 (B. E. Hildebrands Saml. 3 ef t vidim. i Säfstaholmsarkivet), och denne sålde 1365 (Sjöholmssaml., RA) jord i Alby i Esterna till sin brorson Peder Mattsson. Möjligen har Slaweka-ätten liksom Ingemar Djekns därmed troligen besläktade (se nedan) ätt varit arvingar till Ingebjörnssonernas ätt, ty Alby och Medevi hörde, som ovan nämnts, till Slaweka-ättens äldsta besittningar (redan 1378), jord i Danmarks kyrkby hade både Ingemar Djekns sondotter Ingeborg Mattsdotter (RA 8/8 1487; jfr RA 17/8 1490) och hans dotterson Anders Lydekasson v. Bergen (RA 14 nov. 1426) samt dennes son, norska riksrådet Anders v. Bergen (2 brev av 4/4 1464, KA: Topographica, Uppsala län; jfr DN XVI, nr 294) och därtill frändömdes Ingemar Djekns måg Lydeka v. Bergen 1409 (SD 1161) jord i Sebende; vidare ägdes en kvarn i Jersjö 6/8 1431 (RA) av Margit Larsdotter, troligen en släkting till Claus Slaweka d. ä. och Ingemar Djekns son Erik. Därtill kommer, att Ingebjörns brev 1328 endast är bevarat i avskr. i Peringskiölds Miscellanea E 72 b i sammanhang med Damerows brev 1384 och råfstetingsbrevet 1409 om Slawekas gods (se nedan) samt av samma kopist som breven om Johan Slawekas jordförvärv 1479 och 1480, varför det kanske i original funnits i Slaweka-arkivet.

¹ Mörby-boken s. 505 o. Peringskiöld Miscellanea E 72 b; om Nyköpings recess och den därpå följande godsreduktionen se G. Carlsson, Senare medeltiden, I (Sveriges historia till våra dagar 3: 1), s. 57 o. 128.

² SD 2013.

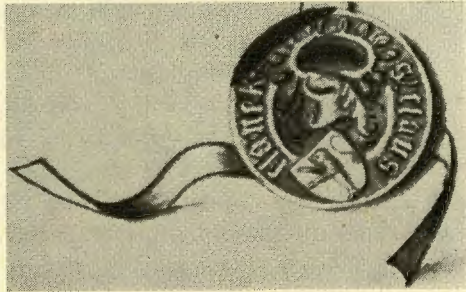
³ Mörbyb. s. 510. En annan avskr. i Peringskiöld E 72 b Miscellanea daterar brevet till 2/2 1480, vilket trol. är oriktigt att döma av däri nämnda personers förekomst i andra handlingar.

en jorduppgörelse där, och 25 juni 1439,¹ då Claus Slaweka d. y. be-seglat vid en jordaffär i Husby-Långhundra.

Även i norra Uppland synes Slaweka-ätten ha haft jord. 1402² tilldömdes nämligen en Slaweka $\frac{1}{2}$ markland i Täby i Faringe, som 50 år tidigare köpts av »Niclis Gerbo» och sedan ärvt av Katarina Faderns-dotter. En odaterad urkund³ upplyser, att en Katarina Fröstensdotter med samtycke av sina mågar Laurens Pedersson och Anders Olofsson

Sigill för Claus Slaweka d. ä. $\frac{12}{6}$ 1422 (RA), även använt av denne $\frac{7}{11}$ 1412 (SD 1637), $\frac{20}{10}$ 1414 (SD 2013) och $\frac{9}{2}$ 1423 (RA) samt sonen Claus Slaweka d. y. $\frac{20}{3}$ 1435 (SMR 209) och omkr. 1440 (odat. RA). (Fotografi efter avgjutning av frih. Gustaf Fleetwood.)

Sigill för Claus Slaweka d. y. $\frac{24}{9}$ 1428. (Fotografi efter Hadorphs stora kopiebook E 80, p. 302, eftersom sigillet är borta på originalbrevet i RA.)

bortbytt jord i södra Ålsunda och Täby i Faringe till beskedlig man Claus Slaweka mot jord i Tolvörebyn i Alunda. I detta sammanhang kan även nämnas, att Claus Slaweka d. y. i sitt morgongåvbrev 1428 till Bengta Johansdotter, sin hustru, ger jord i södra Skäfthammar, södra Ålsunda, Tuna⁴ och $\frac{1}{2}$ markland i Täby (tydligt det 1402 Slaweka tilldömda).

Om Slaweka-ättens övriga verksamhet veta vi ej mycket under denna tid. Claus Slaweka d. ä. nämnes 1412, 1413 och 1414 som häradshövding i Sjuhundra härad.⁵ Sonen Claus Slaweka d. y. var

¹ Nu trol. förkommet Bergshammarbrev; av detta såväl som de övriga förkomna Bergshammarbreven 1435—53 finnas register av Annerstedt (X 58 h, UUB) och K. H. Karlsson (Samlingar, I B 8, RA).

² SD 191.

³ Brev i Krapperup-arkivet, fotostat RA. Brevet härrör möjligen från 1420-talet; enl. K. H. Karlsson nämnas sigillvittnena Gregers Nilsson (flyg. svärd) o. Jon Tykason (sparre över blad) 1423—72 resp. 1405—31.

⁴ Nuvarande Faringe kyrkby (J. A. Almquist, Frälsegöden, I, s. 393; C. I. Ståhle, Studier över de sv. ortnamnen på -inge (1946), s. 458).

⁵ SD 1637, 1808 o. 1915. Jfr J. E. Almquist, Domsagor och häradshövdingar (1946), s. 16 och 114.

underlagman i Uppland å Bengt Jönssons (Oxenstierna) vägnar 1440¹ men tycks ha avlidit kort därefter.² Äldre uppgifter,³ att han skulle ha varit riddare, sakna stöd i bevarat källmaterial.

V. Fru Katarina i Voxome och hennes arvingar.

Från 12 juni 1422⁴ är ett brev bevarat, vari Lydeka van Bergen, Knut Eskilsson (oxpanna), Erik Ingemarsson (Vasa), Claus Slaweka d. ä., Ingevald Johansson (flygande svärd) och Margit, Lasse Björns-sons änka, i Stockholm redogöra för en överenskommelse inför biskop Arnold i Strängnäs såsom påvens domhavande mellan dem och prebendaten Nils i Uppsala domkyrka rörande testamentet efter fru Katarina Johansdotter, vars arvingar de äro. Hennes gård i Uppsala, som givits till prebendet, få de lösa till sig, men av ett markland i Trälösa skola de avstå hälften till prebendaten.

Arvlåtaren, fru Katarina, nämnd i livet sista gången 1420,⁵ hade sin sätesgård i Voxome⁶ i Alunda och förde i sigillet en bjälke samt var sedan 1412⁷ änka efter Jöns Sigvidsson (oxpanna), en i urkunderna rätt känd person,⁸ som hade dubbats till riddare 1396.⁹ Anmärkningsvärt är, att hon såväl som arvingarna Claus Slaweka,

¹ SMR 1108 (8/3 1440); odat. perg.-brev o. 1440, RA, även jämte brev 13/6 1432 intaget i officiell vidim. 20/11 1453, RA (fotostat liggande på 13/6 1432). Möjlig sammanhängande Claus Slawekas utnämning t. underlagman med Bengt Jönssons utnämning t. lagman, som skedde mellan okt. 1439 (då företrädaren Ture Stensson (Bielke) dog, se Kj. Kumlien, Karl Knutssons politiska verksamhet 1434—1448, 1933, s. 156, not. 70) o. 13/1 1440 (SMR 1053; jfr B. Hildebrand i PHT 1934, s. 122, not 3); ett brev, som nämner Bengt Jönsson som lagman redan 13/6 1439 (SMR 885) är trol. feldaterat, ty Ture Stensson omtalas som sådan ännu 2/10 (C. A. Klingspor o. B. Schlegel, Engso, 1877, s. LXIII) o. 15/10 s. å. (SMR 986).

² Han nämnes sista gången i livet 25/3 1440 (SMR 1118); hustrun nämnes som änka 1443 (RA). Bengt Laurensen (björnlår), som 21/6 1440 (SMR 1157) blott var häradshövding i Årlinghundra, nämnes från 14/9 1441 (SMR 1465) som underlagman; »Oppunde häråd» i detta brev är trol. felskr. för Uppland, ty lagmanstiteln var ej knuten till häråd. Även en annan urkund fr. 1441 nämner Bengt Laurensen som underlagman (J. Liedgren i Socken på Ödmorden, utg. av N. Humble, 1944, s. 266). 7/8 1442 var han säkert underlagman i Uppland (NMU s. 99, not 7; det där citerade brevet av 6/8 1442 (eft. B. E. Hildebrand) är tr. i N. Humble, Två Hälsingsocknar (1934), s. 118).

³ Utters Collectanea, f. 118, m. fl. släktböcker; A. A. v. Stiernman, a. a., I (1836 andra uppl.), s. 79; F. de Bruns riddarlängd i Varia, 1931, s. 36.

⁴ RA.

⁵ SD 2725 o. 2726.

⁶ Jfr Styffe, a. a., s. 364.

⁷ Hon kallas 20/9 1412 (SD 1628) hans hustru men 5/10 s. å. (SD 1632) »herr Jöns Sigvidssons husfrv war».

⁸ Se pers.-reg. t. RPB o. SD.

⁹ K.-E. Löfqvist, Om riddarväsen och frälse i nordisk medeltid (1935), s. 250. Löfqvist anser (s. 266 f; jfr s. 253), att han fått riddarslaget 23 juli vid Eriks av Pomerns hyllning vid Mora stenar; i så fall är anmärkningsvärt, att han två dagar senare befann sig på Axvall i Västergötland (RA: B 16, f. 171 v).

Lydeka v. Bergen, Erik Ingemarsson och Knut Eskilsson samt Margits då ännu levande man Lars Björnsson frändömts jord i 1409 års räfst.¹

Fru Katarina kallar 1413² Erik Ingemarsson sin frände. Lydeka v. Bergen var gift med dennes syster Katarina,³ och man erinrar sig i samband därmed, att Erik Ingemarssons far Ingemar Djekn 1367 varit i tvist med »gambla Slawika»; man kunde eventuellt tänka sig, att det då varit fråga om en arvstvist. Släktskapen mellan Slaweka-ätten och Ingemar Djekns avkomlingar framskymtar även senare i urkunderna. 8 maj 1443⁴ tilldömdes nämligen på Vaksala ting Erik Ingemarssons brorson Bengt Mattsson jord i Mora äng, som både Lydeka van Bergens måg Herman Rodenkirke⁵ och Claus Slaweka d. y:s änka Bengta Johansdotter gjort anspråk på, och varom lång »träta» varit.⁶

Knut Eskilssons släktförbindelser äro föga kända. Han hade som sätesgård Ledinge i Knivsta,⁷ förekommer i samma brev som

¹ SD 1139, 1160, 1163 o. 1172.

² SD 1837.

³ SD 873 o. DRA ²/₇, 1424. Om de lågfrälse Vasarna se E. Hildebrand i SAT II (1889), s. 3 ff. Om Lydeka van Bergen se även C. I. Ståhle, a. a., s. 453, not 1. Om hans släkt se K. H. Karlsson i SAT II, s. 19, samt J. A. Nordström i Norsk Slekthistorisk Tidsskrift, V (1935—36), s. 277 f, och H. Sollied i samma tidskrift, VI (1938), s. 263 (jfr s. 272) o. VII (1939—40), s. 273 ff o. 306.

⁴ RA.

⁵ Han hade blivit tillfångatagen av hanseaterna i slaget i Öresund 1427 (SRS II, 1, s. 125) och var sedan med om att i Vadstena underskriva riksrådets uppsägelsebrev till konung Erik ¹⁰/₈ 1434 (ST III, s. 122—123).

⁶ Även senare kan kontakt mellan Slaweka-ätten och Ingemar Djekns ättlingar konstateras. ²¹/₈ 1482 (RA) beseglade Johan Slaweka jämte sin måg Bengt Kristiernsson (Oxenstierna) ett salubrev åt stockholmsborgaren Albrekt Jönsson och dennes hustru, Bengt Mattssons dotter Märta. 1476 (DN XVI nr 294) var Johan Slaweka närvarande i Kalmar vid en jordaffär mellan Herman Rodenkirkes son, kaniken i Uppsala med samma namn, och Lydeka van Bergens sonson, norska riksrådet Anders van Bergen, den senare kanske mest känd som förste man till Mätta Ivarsdotter (Dyre), som sedan blev Svante Nilssons (Sture) andra hustru. Om Herman Rodenkirke d. y. som skrivare se L. Sjödin i MRA 1940, s. 42—47, därav om släktförbindelserna särskilt s. 45 f. Den av Sjödin (s. 45) nämnde ägaren av Aspeboda hette ej Lydeka van Bergen utan Lydeka van Berkewelde (se T. Söderberg, Stora kopparberget, 1932, s. 228, not 3). Till Sjödens framställning kan läggas, att Herman Rodenkirkes moster Anna Lydekadotters salubrev till Cort Rogge, som stadfästes av hennes man Peder Björnsson 1484 (Sjödin s. 47), gällde jord i Vagn och Myskja i Edsbro socken i Roslagen, vilket bevisar, att hon är identisk med den Anna Lydekadotter, som 1440 fått morgongåva av Erik Nilsson i just dessa byar (SMR 1037); Anna Lydekadotter var född i Lydeka van Bergens andra ättenskap med Apollonia Jönsdotter (horthorn) (RA ²¹/₈ 1443). Erik Nilsson i Vagn erhöi 11 maj 1446 i Uppsala frälsebrev av konung Kristofer (RA:s ämbetsarkiv: ER E nr 211); möjligen utgjorde detta blott en bekräftelse på tidigare för honom utfärdat frälsebrev av svenska riksrådet (SMR 278; jfr parallellfall hos Löfqvist, a. a., s. 234). Om Herman Rodenkirke se även G. Kellerman, Jakob Ulvsson I (1935), s. 11; Kellerman uppger felaktigt, att Axel Laurenssons (Tott) hustru Kristina var kusin till Herman Rodenkirke; hon var kusindotter till denne och dotter av Anders van Bergen o. Mätta Ivarsdotter (DN 16, nr 331 o. 356). Om Bengt Mattssons hustrus släkt se B 16, f. 187 (RA); jfr ibidem f. 242 v. Märta Bengtsdotter levde ännu 1522 (GVR 1, s. 40).

⁷ Styffe, a. a., s. 372.

Claus Slaweka 1401¹ och 1420² och ägde jord i närmaste grannskap till Mörby i Esterna.³

Ingevald Johansson hade som sätesgård Måby i Husby-Ärlinghundra⁴ och blev i äktenskap med Kristina Olofsdotter fader⁵ till underlagmannen i Uppland⁶ Olof Ingevaldsson i Måby, som levde ännu 2 juli 1487.⁷

Den i brevet nämnda Margit Laurensdotter, Lasse Björnssons⁸ änka, synes i tidigare gifte ha haft sönerna Sigfrid och Magnus Petersöner (halft djur)⁹ och dottern Ingrid,¹⁰ av vilka Sigfrid 14 febr. 1423¹¹ i Uppsala beseglar som frände till Olof Ingevaldsson och 25 nov. 1423¹¹ är död. 5 aug. 1431¹¹ ger Margit Karlösa och Jersjö i Söderby-Karl

¹ SD 13.

² SD 2829.

³ Han sålde jämte sin hustru Katarina Mattsdotter 1416 (SD 2259) till den danske hövitsmannen på Stockholms slott Bo Djure jord i Källberga, som denne s. å. gav i morgongåva till sin hustru jämte jord i Gillberga och Ösby i samma socken (VFT II: 8—9, s. 150, där de tre gårdarna felaktigt sägas ligga i Åstwna i Siwhundradh).

⁴ Styffe, a. a., s. 371.

⁵ Örnhiålm 2 (RA), s. 262.

⁶ A. A. v. Stiernman, a. a., I, s. 81.

⁷ RA. Om Olof Ingevaldsson jfr J. E. Almquist, s. 27, 41 och 110. Olof Ingevaldssons hustru Margareta, död före 1487, var dotter av Peter Ulf (RA 10/9 1446), som 1414 (SD 1938) hade givit morgongåva till Greta, dotter av Gamba Kyle och syster till bröderna Kyle (G. Elgenstierna, Sv. adelns ättartavlor, IV (1928), s. 366—367a). 10/10 1482 (RA: B 19, Rasmus Ludv. II, nr 55 a) sålde i Stockholm Ivar, Påvel, Peder, Laurens och Nils Olofsöner samt Knut Pedersson å sin hustru Lucias vägnar till sin frände Johan Kyle modernegods på Öland och i Blekinge. Tydligt är, att vi här ha att göra med Olof Ingevaldssons barn. Föga är om dem känt. Lucia, Olof Ingevaldssons dotter, var, såsom framgår av brevet, gift med en Knut Pedersson, och av annat brev (RA 25/7 1490) framgår, dels att hon då var änka, dels att mannen var identisk med Knut Pedersson (schack) på Sättuna, som nedan skall omtalas såsom Johan Slawekas kusin. Måby synes efter Olof Ingevaldssons död ha övergått till sonen Peder, ty denne är väl identisk med en Peder Olsson i Måby som nämnes 1516 (VFT II: 8—9, s. 155) och 1517 (UUB). Ivar Olofsson, boende i Måby 25 mars 1470 (Sjöholmsarkivet), nämnes 1476 7/9 (RA) såsom »swagher» till en Johan Gyntersson. Troligen var Ivar fader till en Olof Ivarsson, som 1500 1/4 (RA) nämnes som dotterson till Johan Gynterssons änka Märta Kristiernsdotter (2 hjorthorn). Av brev 20/9 1509 (RA) framgår, att Olof Ivarssons mor hette Anna Mattsdotter och var dotter till Märta Kristiernsdotter i gifte med Matts Körning (SMR 1413 o. B 16 (RA), f. 475; jfr Elgenstierna, a. a., III, 1927, s. 153). Olof Ivarsson nämnes 9/9 1518, 12/9 1519, 22/4 1526 o. 13/4 1539 (RA) samt GVR åtskilliga gånger, senast 1539 (12, s. 190) o. 1540 (13, s. 80); se även L. Sjödin i MRA 1933, s. 130, och J. A. Almquist, Den civila lokalförvaltningen I, s. 79, not 3. Måby ägdes 1562 (J. A. Almquist, Frälsegodsens, I, s. 122 o. 281) av Per Kristersson (Siöblad), som var sonson (Elgenstierna, a. a., VII, 1932, 278—279 a) till den Lasse Birgersson, som enl. 1509 års brev tycks ha varit Anna Mattsdotters andre man och Olof Ivarssons styvfar, och som förmodligen var den sven, som 1503 efter Sten Sture d. äs död fick taga på sig den avlidnes kläder för att dödsfallet skulle kunna hemlighållas (G. Carlsson, Hemming Gadh, 1915, s. 100, not 1; Elgenstierna, VII: 278 a).

⁸ Lasse Björnsson är väl den person med detta namn, som 1409 (SD 1160) frändömdes jord i Alby, Risslingby och Karlösa i Söderby-Karl.

⁹ RA 21/3 1422.

¹⁰ RA 17/11 1422.

¹¹ RA.

till dottern Ingrid, som då hunnit bli änka efter först Gudmund Nilsson, sedan Niklis Pedersson.

Vad de olika arvingarna fått efter fru Katarina veta vi ej i detalj. Huvudgården Voxome har åtminstone delvis tillfallit Erik Ingemarsson och hans syskon, ty 30 maj 1483¹ sålde i Västerås dennes brorsdotter Ingeborg Mattsdotter jord där. Även Trälösa i Vaksala torde ha kommit till denna släkt, ty Erik Ingemarssons brorson Bengt Mattsson omtalas 1441² som ägare av $\frac{1}{2}$ markland där.

Den enda by, där vi säkert veta, att Klaus Slaweka fick jord efter fru Katarina, är Fors i Hökhuvud, där Margit Laurensdotter och hennes söner tyckas ha ärvt $\frac{1}{2}$ markland, Ingevald Johansson i Måby och hans familj $\frac{1}{2}$ markland öster därom och slutligen Slaweka 3 öresland längst söderut i byn. Alla dessa lotter synas emellertid av de nya ägarna ha sålts till domkyrkan.³

VI. Klaus Slaweka d. ä:s hustru och hennes släkt.

Enligt Stiernmans »Swea och Götha Höfdingaminne»,⁴ vars uppgifter (möjl. över Bures släktbok⁵) delvis återgå på Utters »Collectanea»,⁶ skall Claus Slaweka d. ä:s hustru och Claus Slaweka d. y:s moder ha hetat Märta och varit »Ingemund Joanssons med wedernamnet Storbeghar till Ekeby Dotter med Fru Margareta Nilsdotter».

Tydligt är, att Ingemund Jonsson är identisk med stamfadern för en av de lågfrälse grenarna av Vasa-ätten.⁷ Han var under konung Albrekts tid fogde på Åland⁸ men beseglade sedan under drottning Margaretas tid Nyköpings recess.⁹ I räfsten 1409¹⁰ förlorade han mängder av gods i Väddö, Estuna, Söderby-Karl och Roslags-Bro.

Riktigheten av släktboksuppgifterna framgår av urkunder. 13 maj 1432¹¹ träffades nämligen efter Ingemund Jonsson och hans hustru Margaretas död¹² en uppgörelse mellan deras son Olof Inge-

¹ RA.

² SMR 1293.

³ RA ²¹/₁₂ 1422 o. ⁹/₁₂ 1423 samt Örnhiålm 2 (RA), s. 262.

⁴ I, s. 80.

⁵ Genealogica 50 (RA).

⁶ f. 124. Vid Margaretas namn är en sköld med nedvänd sparre ritad, men hon har hos Utter intet patronymicum och Ingemund intet tillnamn.

⁷ E. Hildebrand i SAT II, s. 3.

⁸ BSH I, inl. s. 83, noten.

⁹ ST II, s. 662.

¹⁰ SD 1139, 1160, 1162, 1163.

¹¹ Gamla bytesb., f. 59 (1500-talsavskr.).

¹² Möjligen ha de avlidit kort dessförinnan, ty 1431 gävo sönderna fäderneärvd jord i Finland till själåaltaret i Åbo domkyrka (Åbo domkyrkas svartbok, 1890, nr 437).

mundsson å egna och sin broder Laurens' vägnar samt Claus Slaweka d. y. å sina föräldrars vägnar. Claus Slaweka d. y:s farfar hade (tydiligen av Ingemund Jonsson¹) i pant emottagit tillhoppa 3 markland jord i Skarpösby² i Gottröra. Vidare hade Ingemund Jonsson köpt 1 markland i Säby på Bödingen³ i Rimbo av »gamla Slauke» men frändömts detta i räfsten i Uppsala 1409, tydiligen emedan det var gammal skattejord; nu skulle »fornempde Slauke» därav ersätta Ingemunds son Olof fyra femtedelar men behålla en femtedel (som arv).⁴ Allt som Slaweka och hans fader tagit från Ekeby efter Olof Ingemundssons moders död, skulle återgå till gården och skiftas. I samma brev omtalas Olof Ingemundssons och Slawekas skiftesgods i Finland, tydiligen bådas arv efter Ingemund Jonsson, som tycks ha haft förbindelser åt detta håll, och vars son Laurens Ingemundsson var kyrkoherde i först Halikko, sedan Borgå.⁵

Av sammanhanget framgår, att Ingemund Jonssons sätesgård Ekeby är identisk med Ekeby⁶ i Rimbo socken. Utom Ekeby ägde emellertid Olof Ingemundson även Bottna i Roslags-Bro, som han ärvt efter en Karin Larsdotter i Bottna.⁷ som sannolikt⁸ var syster till den Kerstin Larsdotter i Bottna, som Claus Slaweka d. y. ärvde 1439.⁹ Olof Ingemundsson var gift med en Gyda, som levde ännu

¹ Enl. register av nu förlorade brev i Åke Bengtssons (Färila) förteckn. över Ekabrev 1572 (U 269 a, s. 3) hade Håkan Germundsson sålt 2 markland i Ösby i Gottröra (intet annat Ösby än Skarpösby har där funnits) till »Ingemund Djekn»; Margareta Nilsdotter i Ekeby hade sålt 2 markland där till Arent Pinnow; ävenledes nämnes ett pantebrev på samma Ösby.

² Sedan kallat Skarsby, nu Vängsjöberg.

³ Om det gamla Bödingen se Ståhle, a. a., s. 390.

⁴ Eftersom Ingemund hade två söner, stämmer uppgiften om Slawekas femtedel av arvet efter Ingemund Jonsson med uppgifterna, att Ingemund Jonssons dotter var gift med Claus Slaweka d. ä.

⁵ E. Hildebrand i SAT II, s. 3. Jfr A. Allardt, Borgå sockens historia, 1925, s. 69.

⁶ Den Elin Elefsdotter i Kundby, som Tideka Speckin ärvde, ägde även jord i Ekeby »wpa Bödingen» (VFT II: 8—9, s. 169).

⁷ 1500-talsavskr. i Gamla bytesboken, f. 55, av brev 1434 (bland Bro kyrkas jordabrev).

⁸ Så uppges i släkttavla i Gamla bytesboken, f. 53 v.

⁹ Utter säger därom i Collectanea, f. 120: »Fru Märta Wase, gift med gamble Clas Slauka, hade för en annan man, hade med honom en son nempdt Matz, hvilken samman mz hans broder unge Claus Slawak föll arf till efter h. Kierstin i Bottna» (jfr ibidem f. 129^{1/2}): »Olof Ingemundssons systerson Mats var Claes Slaweka broder, then war arf tillfallet efter h. Kirsten i Bottna». Kerstin är förmodligen identisk med den Kristina Laurensdotter, som 1420 (SD 2844) var gift med Ingemar Djekns ovannämnde son Erik Ingemarsson (Vasa), nämnd på Bottna 1409 (SD 1163)—1424 (DRA ^{3/4}, 1424) och i föregående gifte hade avlidne sonen Knut och levande sonen Laurens Nilsson, vilken trol. kort därefter dog (han gav enl. Gamla bytesb., f. 55, före 1425 jord i Nifsta i Gottröra till Bro kyrka i testamente). Då enl. ett annat av Bro kyrkas förlorade jordabrev (avskr. i Gamla bytesb. f. 55) en Nils Karlsson givit »hustru Kirstin Larensadotter i Botna» jord i Eke i Roslags-Bro i morgongåva, bör man kunna sluta, att Erik Ingemarsson fått Bottna genom gifte med änkan efter härads hövdingen Niklis Karlsson i Bottna, som nämnes 1392 (RPB 2642) och möjligen var den Niklis Karlsson, som, såsom ovan nämnts, 1392 omtalas ha fått jord i Vackerberga av Slaweka. Gamla bytesboken uppger

1447¹ och enligt förmodligen pålitlig² tradition »war komen aff Norge mz her Hans Kröplin».³

Efter Olof Ingemundssons död ärvdes Bottna tydligen av mågen Hans Walram,⁴ som nämnes där 1478⁵ och 1485;⁶ förmodligen innehade denne även Ekeby, ty 1493⁷ nämnes Kristina Olofsdotter såsom änka efter »Hanes Valramp i Ekeby». År 1495⁸ är Kristina Olofsdotter i Ekeby omgift med en Anders Olsson; hon levde ännu 2 nov. 1500.⁹

VII. Claus Slaweka d. y:s hustru och hennes släkt.

Den 14 sept. 1428¹⁰ utfärdade Claus Slaweka d. y. på Skylvalla i Södermanland morgongåvobrev för sin hustru Bengta Johansdotter (schack) som var nybliven änka efter Karl Laurensen (björnlår), bördig från Närke,¹¹ av vilken hon fått morgongåva i Nyköping 24 juni 1425;¹² Karl Laurensen levde ännu 21 mars 1427¹³ men dog detta år.¹⁴ I detta äktenskap hade fötts en son, Lasse Karlsson, som nedan skall vidare omtalas.

Bengta var sondotter av Peter (Torstensson) Djekn, som varit

(f. 55), att Kerstin Larsdotter »fører halfft gult lejjen vdj et blått field». Orimlig är en släkttavlas (Gamla bytesboken f. 53v) identifikation av Nils Karlsson i Bottna med Nils Krok, som levde ännu 28/8 1445 (RA) och dog 17/1 1447 (S. Gardell, Gravmonument från Sveriges medeltid, I, 1937, nr 419), och vars (halv-)bror Erik Karlsson (3 björnramar) så sent som 1420 (SD 2829) gav sin hustru Birgitta Isaksdotter (Banér) morgongåva.

¹ FMU 2710.

² Hans Kröpelins förbindelser med denna släktkrets dokumenteras dels av att han var närvarande vid Olof Ingemundssons ovan nämnda uppgörelse med Claus Slaweka d. y. 1432, dels av att han ihågkoms i Karin Larsdotters testamente 1434.

³ Genealogica 25. Om Olof Ingemundssons politiska ståndpunkt veta vi intet; han var med på Täljemötet i aug. 1438 (J. Hadorph, Twå gamla swenske rijmkrönikor, II, 1676, s. 127).

⁴ Nämnd redan 1457 (VFT II: 8—9, s. 169).

⁵ RA 26/8 1478.

⁶ UUB 21/12 1485.

⁷ RA 11/3 1493.

⁸ RA 14/8 1495.

⁹ B 19 (1500 II), nr 75.

¹⁰ RA. C. A. Klingspors (UFT II, s. 254, not 3) och F. de Bruns (UFT 1920, bil. 2, s. 34) uppgift, att detta skulle ha varit Claus Slawekas andra gifte saknar stöd i källorna.

¹¹ Hans far var häradshövdingen Laurens Gerekason (NMU nr 206). L. Sjödin (MRA 1939, s. 114, not 4) uppger felaktigt, att Karl Laurensen var sonson till Karl Laurensen i Bornö i Salem i Södermanland och brorson till Johan Karlsson i Bornö; förmodligen härstammade han dock på mödernet från denna ätt, ty dels har, såsom Sjödin påpekat, Gabriel Kristersson (Oxenstierna) gjort påskrifter på Bornö-ättens brev, dels ägde Bornö-ätten och björnlårsätten efter varandra jord i samma byar (DS 4872, SD 351, SSB 1, 1, s. 449, SD 2566 o. UUB april 1429).

¹² RA. Bland fastarna märkes den av B. Hildebrand i PHT 1934 biograferade Esbjörn Blåpanna, gift med Bengtas mormors kusin, se nedan.

¹³ RA. Brevet har efter feldaterad avskr. intagits i SMR (nr 522) på 1 mars 1437.

¹⁴ Handlingar rör. Helga Lekamens gille i Stockholm I (KBH Bilagor Ny följd 2: 1, 1921), s. 26 (jfr även s. 50).

underlagman i Södermanland 1372—86¹ med sätesgård i först Hållsta i Frustuna, sedan (fr. 1386²) Skylvalla i Gåsinge, dotter av den för övrigt föga kände Johan Petersson i Skylvalla³ och syster till Peter Jonsson i Skylvalla, som sedan bosatte sig på Sättuna i Uppland,⁴ och till Torsten Jonsson.⁵ Sättuna fick Peter Jonsson troligen genom gifte med Margit, dotter av Jöns Olofsson i Sättuna, vilken var syster till den ovannämnde Knut Eskilsson (oxpanna) i Ledinge.⁶ I Peter Jonssons äktenskap föddes sönerna Knut och Gjurd,⁷ av vilka den senare troligen var gift med sedermera ärkebiskop Jakob Ulfssons syster Margareta;⁸ efter Peter Jonssons död omkr. 1455⁹ gifte änkan om sig med Karl Knutssons bekante vapendragare i Jämtland, herr Örjan Karlsson (skänk), som efter anfall mot Trondheim i början av 1450-talet 1457 var en av konung Karls befälhavare på Stockholms slott och 1463 fängslades av Jöns Bengtsson i Stockholm för stämpelningar med Karl Knutsson.¹⁰

¹ RPB 1049—2242.

² Han nämnes i Hållsta t. o. m. 25 april (RPB 2212), i Skylvalla fr. o. m. 20 juni (RPB 2235).

³ Nämd 1404—15 (SD 422, 1168 o. 2133), blott beseglade.

⁴ Han bor ²⁹/₁₂ 1430 (RA) på Skylvalla, är ²⁸/₈ 1445 (RA) morbror till Bengtas son och bor ¹⁰/₃ 1449 (RA; tr. Nordberg, a. a., s. 42) — ⁹/₇ 1455 (RA) på Sättuna. O. Palme (Skr. utg. av Samf. Djursholms forntid och framtid 1935, s. 84) förväxlar Peter Jonsson (schack) i Sättuna med Peter Jönsson (grip) i Svalnäs, som 1456 (RA; tr. Nordberg, s. 59) beseglar åt Peter Jonssons i Sättuna änka.

⁵ SMR 1118; Mörby ⁷/₁₁ 1457, RA; Strängnäs ⁷/₃ 1462, RA.

⁶ 1409 (SD 1175) tilldömdes Knut Eskilsson jord i bl. a. Våppeby och Utö i Bond-Arnö, emedan Bo Jonsson på 1360-talet låtit »basta ok binda» hans fader Eskil Eskilsson och med hot att låta kasta honom i Stockholms slottstorn tvungit honom sälja dem till sig (jfr S. Engström, a. a., s. 133). Knut Eskilsson var 1410 (SD 1232) morbror t. Margit Olofsdotter i Kolhammar och hennes bror Jöns Olofsson. Eftersom Peter Jonssons son Gjurd 1470 bodde på Våppeby (G. Kellerman, a. a., I. s. 5) och dennes ättlingar hade Utö som sätesgård (E. v. Ehrenheim i UFT 3, 1894—96, s. 178 f o. 184 f; Kellerman, s. 6; Almquist, a. a. I, s. 877 f; Ehrenheim, Styffe (s. 353) o. Kellerman uppte utan stöd i källmaterialet, att Gjurd skall ha bott på Utö), ligger nära till hands att misstänka arv från Knut Eskilsson, vilket bör kunna kombineras med att (Gjurds fader) Peter Jonssons företrädare på Sättuna hette Jöns Olofsson, vilken, omtalad som avliden ¹⁹/₂ 1453 (RA), kan vara identisk med Knut Eskilssons systerson med samma namn, vilket stödes av att Jöns Olofsson enligt Utter (Collectanea, f. 260 v) givit sin i 1453 års brev nämnda hustru Ragnhild Gunnarsdotter i morgongåva Ullevi, där Knut Eskilssons systerson Jöns Olofsson köpte jord 1410 (SD 1232). Därtill kommer, att Peter Jonssons änka, som ⁴/₄ 1482 (RA) kallas »Margrit Jensdotter», vilken namnform även styrkes av nedan närmare berörda förhållanden, 1456 (RA; tr. Nordberg, s. 59) kallas »Margit Olaffdotter», vilket tydligen är en felskrivning för »Margit, Jöns Olofssons dotter». Styffe (s. 372, not 1) förmodar, att Jöns Olofsson var Peter Jönssons fader, men Peter Jönssons söners släktskap med Johan Slaweka visar tydligt, att Peter Jönsson verkligen var son till Johan Petersson i Skylvalla; därtill ägde Gjurd Petersson såväl stamfaderns ursprungliga sätesgård Hållsta (Kellerman, s. 5, not 23) som Skylvalla (B. E. Hildebrands Saml. ⁶/₄ 1485), medan Knut Petersson ärvde Sättuna (Styffe s. 372).

⁷ RA ⁴/₈ 1474, UUB ²⁵/₆ 1478.

⁸ Kellerman, s. 6; jfr densamme i KÅ 1940, s. 39 o. 46.

⁹ Han levde ⁶/₇ 1455 (RA) men var död 1456 (RA, tr. Nordberg, s. 59).

¹⁰ Enl. brev av 1477 (DN III, nr 917) var herr Örjan Karlssons änka, fru Margrit Jensdotter, styvmor till Karl Örjansson (skänk) och mor till Knut och Gjurd Perssöner;

Äldre genealogers uppgifter, att Johan Petersson till Skylvalla var gift med Märta Siggesdotter Brun, förut gift med Isak Isaksson (Banér), varigenom Eskil Isaksson skulle varit halvbror till Claus Slaweka d. y:s hustru, äro, såsom K. H. Karlsson¹ påvisat, orimliga.

I själva verket hette i stället Johan Peterssorns hustru Kristina och var dotter av Torsten Gjurdsön (Oxenstierna) och dennes hustru Bengta Eriksdotter (sparre).² Torsten Gjurdsön var morbror till

ehuru sigillan äro borta, böra namnens identitet och särskilt namnet Gjurdsövanlighet tillerkännas bevisvärde. V. Behms försök att identifiera Örjan Karlssons styvsöner med jämtlandsfogden Görän(!) Pedersson (Staur) i början av 1500-talet och ärkebiskop Olof Engelbrekts söns befälhavare på Stensvikholm, ärkedjaken Knut Pedersson (skänk), som dog 1539 (JFT 5, 1910—13, s. 64 o. 69), måste anses förfelade (om dessa personer jfr S. Meidell i Norsk Slekthistorisk Tidsskrift 8 (1942), s. 4 f o. 10, om den förre se DAA XXXV, 1918, s. 430 f.) Om Örjan Karlsson och hans släkt se O. Kolsrud i Personallistorisk Tidsskr. V: 5, 1908 (*Om Hamarbispen Karl Jenssens ätt*); om Örjan Karlsson se BSH 3, inl. s. 64 f, 98 o. 144, och L. Daae, Kong Christiern den förstes norske Historie 1448—1458, 1879, s. 85 o. 138; jfr K. Hagnell, Sturekrönikan, 1941, s. 184, not 78, o. 191, not 13, o. B. Hildebrand i SBL XI, s. 394. Örjan Karlssons änka inträdde 1474 i Helga Lekamens gille i Stockholm (Handlingar, s. 85; jfr N. Ahnlund i PHT 1946, s. 2, not 1).

¹ PHT 1909, s. 90, not 3. Denna utredning har ej uppmärksamats av vissa forskare; så kvarstå 1500-tals-genealogernas konstruktioner ännu hos Elgenstierna (I, s. 219 b) o. Kellerman (s. 8). Utter citerar i Collectanea (f. 26) ett Johan Gabriellssons (Oxenstierna) jordabrev fr. 1452 (om Uppers förbindelser med Johan Gabriellsson se L. Sjödin i MRA 1939, s. 101). Eftersom Johan Gabriellsson ärvede gods i Östergötland, som hans farfars morfar Johan Slaweka fått vid arvskifte efter Märta Lydekadotter på Venngarn 1452 (se nedan s. 28, not 17), bör Utter åsyfta Johan Slawekas skiftesbrev efter denna, och där få vi förklaringen till genealogernas felaktiga uppgifter: Uppräkningen däri av Märta Lydekadotters arvingar omtalar efter Eskil Isaksson och hans ej namngivna systerbarn Johan Slaweka och hans syskon; *Johan Slaweka och hans syskon* ha av 1500-talsgenealogerna uppfattats som apposition till Eskil Isakssons systerbarn.

² Kristina Torstensdotter sålde 1440 (SMR 1118) till Nydala kloster jord i Hästeryd i Malmbäcks socken i Njudung (nära Mörekull i samma socken, som Torsten Gjurdsön köpt 1368 enl. RPB 839), varvid Peter och Torsten Johansson nämnas som hennes söner och Claus Slaweka och Jöns Olofsson (trol. identisk med Peter Jonssons svärfar) besegla. Johan Slaweka och hans syskon samt Peter Jonssons söner voro, som nedan skall omtalas, på 1470-talet och senare arvingar efter en Kristina Mattsdotter i Malltorp i Västergötland, som förde en sparre (Bergshammarsbrev ⁴/₈ 1474) i vapnet. Denna var 1466 (Rep. II, nr 2071) syster till Inge Ingessons änka Birgitta Mattsdotter och jämte henne arvinge efter avlidne brorsonen Nils Eriksson. Dennes far var väl den Erik Mattsson, som ¹⁶/₈ 1445 (RA) för sparren i vapnet och då omtalas som broder till Kristina Mattsdotter och jordägare i Småland. Erik Mattsson köpte ¹⁷/₈ 1433 (RA) jord i Småland av Inge Ingesson (båt), förmodligen den nämnde svågern. Att de tre syskonens far hetat Matts Eriksson bevisas av att i ett brev 1440 (SMR 1179) en Ingrid Eriksdotter var faster till en Erik Mattsson, som bör vara Erik Mattsson (sparre), eftersom Nydala kloster i detta brev tilldömes jord i Småland från honom, som han i det nämnda brevet 1445 byter till sig från klostret. Ingrid Eriksdotter är troligen identisk med den Ingrid Eriksdotter, som 1411 (SD 1466) och 1417 (SD 2320) är gift med Peter Nilsson (horn), kallad Svarte Peter (om denne se HH 31, s. 228; jfr C. Härenstam, Finnveden under medeltiden, 1946, s. 330 o. 387). B. Hildebrand (PHT 1934, s. 65, jfr ibidem s. 14 o. 33, not 7) anser med stöd av ett brev från 1395 Matts Eriksson (sparre) vara bror t. Torsten Gjurdsöns hustru Bengta Eriksdotter (sparre), och riktigheten därav styrkes även av RPB 3064 o. SD 759). Anmärkningsvärt är då, att en Peter Nilsson i 1395 års brev förekommer i samma ställning som Matts Eriksson. Därtill beseglade Johan Petersson i Skylvalla 1404 (SD 422) åt Bengta Eriksdotter. R. Eriksson (MNSF 16, 1943, s. 73) missuppfattar dateringen i en avskrift av 1440 års brev (SMR 1179) i Nydala klostrets kopiebok (KB: A 134 a, fotostat A 134 b; brev A 34) så att han hänför detta brev till

biskop Gjurd Petersson Rumpa i Strängnäs¹, och Bengta Eriksdotter var kusin till den av B. Hildebrand biograferade Esbjörn Blåpannas hustru.² En dotterdotterdotter till Torsten och Bengta blev gift med Johan Fredebern, som av Neuman anses vara »Engelbrektskrönikans» författare.³

Intressant är i detta sammanhang att betrakta, hur namnen ärvts inom denna släktkrets. Torsten Gjurds sons faders namn bäres dels av dottersonen Gjurd Petersson Rumpa, dels av sondotterns sonson Gjurd Petersson (schack). Torstens eget förnamn har ärvts av dottersonen Torsten Jonsson (schack), Bengta Eriksdotters av dotterdottern Bengta Johansdotter och Peter Djekns av sonsonen Peter Jonsson (schack). Läger man därtill, att Johan Slaweka bär ett förnamn, som ej förut, så långt bevarade urkunder ge besked, använts inom Slaweka-ätten utan tydligen ärvts från morfadern Johan Petersson (schack), märker man, att vikingatidens på själavandrings-tron återgående uppkallelseprincip vid namngivning delvis lever kvar mycket länge.⁴

Möjlig har i samband med Claus Slaweka d. y:s gifte jord i Södermanland och Ydre kommit i Slaweka-ättens ägo. Kort efter bröllopet bytte Claus Slaweka 13 maj 1432⁵ bort jord i Yttre Valinge i Stigtomta socken mot jord i Fyrsjö och Bärsta i samma socken. Enligt Gabriel Kristerssons (Oxenstierna) utdrag⁶ ur sin farmors far Johan Slawekas nu troligen förlorade jordebok har den senare i Västra Ryds socken i Ydre ägt Lagmansryd⁷ med 6 holmar i den därtill liggande sjön Östra Lägern, av vilka Lindöarna samt Stora Bästa och Väggehall kunnat identifieras, Rydsnäs, Målen, Tubbarp,

1448 och tror originalet vara förkommet. Riktigheten av SMR:s datering framgår dels av att de i brevet utan riddartitel nämnda Nils Jönsson (Oxenstierna) och Birger Trolle blevo riddare hösten 1441 (F. de Bruns riddarlängd i *Varia*, 1931, s. 37, o. Sjögren, *Släkten Trolles historia* intill år 1505, 1944, s. 81 f), dels av att de i brevet som närvarande nämnda ärkebiskop Hans Laxmand i Lund och biskop Bengt Larsson i Linköping avledo 1443 resp. 14/12 1440 (S. Cavallin, *Lunds ärkestifts herdaminne I*, 1854, s. 10, o. J. A. Westerlund o. J. A. Setterdahl, *Linköpings stifts herdaminne, I*, 1915, s. 31). Brevet tycks vara utfärdat under ett unionsmöte (Kumlien, a. a., s. 165, not 109; jfr G. Carlsson, *Senare medeltiden* s. 476 f).

¹ B. Hildebrand i PHT 1934, s. 20; jfr G. Carlsson, *Senare medeltiden, I*, s. 130 ff, Y. Brilioth, *Svenska kyrkans historia 2*, 1941, s. 308 ff, o. G. Ekström, *Västerås stifts herdaminne, I*: 1, 1939, s. 125 ff.

² B. Hildebrand i PHT 1934, s. 20, o. s. 30, not 90.

³ Kj. Kumlien i PHT 1932, s. 88.

⁴ Jfr O. Walde i PHT 1922, s. 26 (m. litt.-hänv. i not 1).

⁵ RA.

⁶ Daterat 23/10 1574 (RA: Oxenstiernska saml., Frih. ätten, vol. 3).

⁷ Där utfärdade Johan Slaweka 1467 ett brev om Målen (se nedan s. 42, not 4).

Godsen i Västra Ryd ägdes 1562 av Johan Slawekas dottersons son Gabriel Kristersson (Oxenstierna) och avyttrades ej förrän vid mitten av 1600-talet av dennes ättlingar (J. A. Almquist, *Frälsegodsen III*, s. 55, 86, 502 ff och 986). Anmärkningsvärt är, att Johan Slawekas systers avkomlingar (se nedan) av ätten Stiernsköld även ägde flera gårdar i Västra Ryd (Almquist III, s. 96 och 503),

Hulu, Studstorp, Knapparp, Opplunda, Salebo, Boaryd, Viskarp, Skyttla och flera mindre gårdar, som ej kunnat identifieras, samt fiske i bl. a. Häradsjön; därav skall åtminstone Skyttla redan ha tillhört Johan Slawekas föräldrar, varför det kan tänkas, att alltsammans är ett arv efter Claus Slaweka d. y:s svärmor.

VIII. Claus Slaweka d. y:s barn.

Claus Slaweka d. y. hade två söner och åtminstone två döttrar. Äldste sonen var troligen Johan Slaweka, vars ställning som ättens mest betydelsefulle och kände medlem gör, att han måste behandlas för sig. Claus Slawekas andre son dog ung och omtalas blott i en regist i Utters Collectanea,¹ vari det heter: »Lasse Carlsson å wapn gifuer sin elskelige broder her Joan Slawake alla lösören efter begges theras broder Henika Slawak 1458».

Av döttrarna var troligen Katarina äldst, ty redan 27 jan. 1450² fick hon morgongåva av Hans Pedersson (Stiernsköld)³ till Normnäs på Värmdön, som troligen är identisk med den Hans Pedersson,

¹ f. 122.

² Nu trol. förkommet Bergshammarbrev (jfr Styffe, s. 380, not 4); av detta såväl som de övriga förkomna Bergshammarbrev 1434—53 finnas register av Annerstedt (X 58 h, UUB) o. K. H. Karlsson (RA: K. H. Karlssons Saml.: I B 8). Om Hans Pedersson och hans släkt se min utförligare framställning i Värmdö skeppslags fornminnesförenings årsbok 1945—1946, s. 18 ff. Till min framställning där han läggas, att han även förekommer i Arfstvisten mellan Erik Eriksson Gyllenstjerna och Ture Turesson Bjelke (SFSS 40), s. 82 f, och ppr RA 20 okt. 1486 (jfr Sjögren, s. 124, not 1).

³ Dennes ursprung är känt genom ett av de Brun (Varia, 1931, s. 28) offentliggjort pappersbrev i RA, enligt vilket Hans Pedersson ärvt Normnäs efter sin morbror Bengt Svensson och sedan av konung Karl tilldömts Södernäs, som Bengt Svensson förvärvat från kronan men hans systers andre man Mickel Arvidsson sålt till lame Hans Köneckesson, delvis i strid mot hennes son Bengt Nilssons testamente; hennes förste man var en Niclis klockare, som förmodligen är identisk med klockaren i Värmdö Niclis Bengtsson, som 1441 (SSB I: 1, s. 110) sålde ett hus i Stockholm. Våpnaren Bengt Svensson uppträder på Värmdön 1436 (SMR 413) och tycks ha dött 1447 (Handl. rör. Helga Lekamens gille i Stockholm, I, s. 52). Bengt och hans broder Karl Svensson (om denne se J. E. Almquist, Domsagor och härads hövdingar, s. 11, not 1, och s. 104) förde $\frac{4}{1}$ 1445 (RA) en växt i vapnet. Eftersom Hans Pedersson, såsom nedan skall omtalas, hade en son med det ovanliga namnet Törne, voro Svenssönerna och Hans Pederssons moder förmodligen barn till Sven Törnsson, som var syssloman i Klara kloster 1417 (SD 2353) och härads hövding i Lyhundra härad 1419 (SD 2579; jfr J. E. Almquist, s. 19 och 116) och då förde samma vapen som Svenssönerna; han levde ännu 24 juni 1425, 8 maj 1430 och 6 maj 1431 (RA). En Peder Jönsson, som 1417 (SD 2338) nämnes tillsammans med Sven Törnsson och i det omtalade brevet 1445 tillsammans med Svenssönerna och förde samma vapen som Hans Pedersson (jfr SD 2338 o. 2527 samt UUB $\frac{13}{10}$ 1432 med RA $\frac{3}{10}$ 1454), bör vara Hans Pederssons far, särskilt som den senares sondottersöner, kusinerna Knut Knutsson (Lillie) och Hans Björnsson (lejon) till Lepas, 1562 (J. A. Almquist, a. a., I, s. 108, 114 o. 141 f) ägde Peder Jönssons sätesgård (UUB $\frac{13}{10}$ 1432, förlorat Bergshammarbrev $\frac{28}{6}$ 1439, DRA 1443, RA $\frac{4}{1}$ 1445) Mälsta i Husby-Långhundra (ej Mälsta i Lyhundra härad, som Elgenstierna (VII: 668 a) uppger; denna ort skrevs »Malstada» (Styffe, s. 375), medan Peder Jönsson bodde i »Malesta», även skrivet »Malistom», el. »Malestom»; därtill var Peder Jönsson härads hövding i Långhundra härad 1443, DRA; jfr J. E. Almquist, s. 25 och 116).

som 1449¹ var hövitsman på Nyköping och 1454² var konung Karls fogde på Gripsholm. Förmodligen har han låtit tillbygga Värmdö kyrka;³ 1466 utverkade han påvligt avlatsbrev för den.⁴ Möjligen är han den Hans Persson, som 1483⁵ var närvarande vid Sten Sture d. ä:s överenskommelse med Ivar Axelsson (Tott) i Nygård på Gotland. I början av 1490-talet var han häradshövding i Frösåkers härad.⁶ Hans Pedersson levde ännu våren 1497,⁷ då han nämnes på Sten Stures sida under konflikten med rådet.

Barn till Hans Pedersson och Katarina⁸ voro Jöran Hansson på Norrnäs, vilken såsom Sten Sture d. y:s hövitsman på Korsholm dog 1517⁹ och blev de senare Stiernsköldarnas stamfader, Erik Hansson,

¹ Styffe, s. 278, trol. efter Stiernman, a. a., I, s. 104, vars uppgift (jfr J. Sundler, *Dissertatio academica de Nycochia*, 1735, s. 56) återgår på avskrift av ett brev av 17 nov. 1449 i Kansliets utredning rörande städernas privilegier 1636 (RA), f. 764; i detta sammanhang kan nämnas, att den likaledes hos Stiernman och Styffe förekommande uppgiften, att Olof Drake skulle ha varit hövitsman på Nyköping 1450 (jfr B. Hildebrand i SBL 11, s. 393), återgår på avskrift i samma volym (f. 764 v) av ett brev av 9 juli 1450.

² BSH 3, inl. s. 76, not 5; Styffe, s. 293 (det av honom citerade brevet från 1457 har där fått oriktigt datum 16 maj, ty det finnes i RA och är otvivelaktigt av 30 maj detta år); jfr C. A. Klingspor o. B. Schlegel, Engö, s. XXXXII, nr 16 (perg.-brev 1481), o. E. Lönnroth, Sverige och Kalmarunionen (1934), s. 305 och 317.

³ C. A. Klingspor i UFT II (1877—90), s. 254; H. Alm, Värmdö kyrka (1935), s. 18.

⁴ Tr. av Klingspor i UFT II; jfr Kellerman, a. a., s. 7 f.

⁵ BSH 4, inl. s. 68, not 7; Styffe identifierar där Hans Persson med den finske frälsemannen Hans Persson (lejon) till Lepas, och detta har godtagits av G. Z. Yrjö-Koskinen (H. Ark. 8, 1884, s. 45), Hausen (FMU 5, s. 64 o. 536) o. Jully Ramsay (Frälse-slakter i Finland före stora ofreden, 1909—16, s. 258), men minst lika stora skäl finnas att identifiera honom med herren till Norrnäs.

⁶ Upplands lagmansdombok 1490—94 (SFSS 39, 1907), s. 20, 22, 76 o. 79; RA ²²/₂ 1490 o. ²³/₁ 1493.

⁷ HSH 18, s. 71.

⁸ Stiernsköldarnas härstamning från Slaweka-ätten har satt spår i deras gods-historia. Jöran Hanssons son Klas Jöransson ägde 1562 (Almquist, I, s. 113 o. 153) en gård i Ubby i Esterna, som väl var ett Slaweka-arv, och nedan skall nämnas, hur denne liksom systersonen Hans Björnsson till Lepas, Elin Hansdotters son Sten Bengtsson (tillbakaseende ulv) och dennes son Anund 1562 ägde delar av Slaweka-ättens arv efter Märta Lydekadotter 1452. Märkligt är, att ännu i biskop Laurentius Pauliuss Gothus' likpredikan över Nils Stiernsköld (tr. 1630) talas om dennes härstamning »aff en gammal berömmeligh ridderligh ätt och familia, the Slawachers (meddelande av fil. lic. B. Broomé).

⁹ FMU 5711, 5718, 5913 o. 5934 (se även J. R. Aspelin, Korsholman Linna ja Lääni keskiajalla, 1869, s. 93 ff), om Jöran Hansson jfr HSH XX, s. 50, ST III, s. 554, Sturearkivet nr 776 (RA) o. Rött nr 246 (KA): Jöns Ulfssons (Bååt-Snakenborg) jordabrev: 1506 o. ²²/₇ 1509. 1517 uppträdde Johan Slawekas dotterson Kristiern Bengtsson (Oxenstierna) som förmedlare vid försök att för en Bengt Persson, som Sten Sture d. y. förespråkade, få till stånd gifte med en Jöran Hanssons dotter (Sturearkivet nr 1363, jfr nr 1352). Avtal synes ha funnits, att flickan skulle komma hem från Finland och lära »bohagslärdom» hos fru Märta på Mörby, Johan Slawekas dotter (E. Grönblad, Nya källor till Finlands medeltida historia, 1857, s. 681; jfr R. Stensson, Peder Jakobsson Sunnanväder, 1947, s. 205, not 5) men hela partiet strandade trots medgivande av hennes närmaste fädernefrände, farbrodern Törne Hansson, på hennes modernefränder Axel Posses och Ture Jönssons (3 rosor) motstånd (Sturearkivet nr 1359). Uppgifter, att Jöran Hansson (Stiernsköld) skulle ha levat ännu vid 1500-talets mitt (Stiernmans Höfdingamine I, s. 230; J. A. Almquist, Frälsegodsen I, s. 62 och 869;

som levde ännu 1490,¹ Slake Hansson (med namn från mödernesläkten), som levde 1486,² Elin Hansdotter,³ gift med Bengt Knutsson (tillbakaseende ulv) och i livet ännu 1526⁴, samt Törne Hansson, präst i först Fresta, sedan Frösunda, och i livet ännu 1535.⁵

En annan dotter till Claus Slaweka d. y. var den »Anna Claus Slauika dotter», som 18 juli 1460⁶ insatte en »jungfru Johanna» i Sko kloster och med henne skänkte $\frac{1}{3}$ markland i Tuna⁷ i Faringe till nämnda kloster.

Denna Anna eller en syster till henne var gift med Gregers Nilsson (en bjälke).⁸ I detta äktenskap föddes barnen Katarina och

J. E. Almquist, Domsagor och häradshövdingar, s. 20 f. och 116), bero givetvis på förväxling med andra personer, som burit namnet; Gustaf Vasa hade flera fogdar med detta namn (J. A. Almquist, Den civila lokalförvaltningen 4, s. 119).

¹ Om denne slagskämpe se de Brun i UFT 1920, bil. 2, s. 8 o. s. 34, not 5. Därtill kan läggas, att han jämte sin fader var faste i Erik Turessons (Bielke) morgongåvobrev $\frac{6}{7}$, 1490 (RA). Otroligt är ej, att han är identisk med den Erik Hansson, som var Karin Siggesdotters (Sparre) förste man (G. Djurklou i HB 1878, s. 13 ff); senare blev brodern Jöran i andra giftet make till hennes syster Ingeborg (Elgenstierna, VII, s. 401; jfr RA $\frac{7}{8}$ 1544). Johan Slaweka måg Bengt Kristiernsson var 1491 (ppr Sjöholmssaml. RA) närvarande vid denne Erik Hanssons stadfästelse av ett sin svärfader Sigge Laurens-sons jordaskifte.

² Bergshammarbrev (RA) $\frac{20}{11}$ 1486, i vilket Ivar Axelsson (Tott) förlänar sin tjänare Slake Hansson Enköpings stad och Vårfrukyrka socken med Sten Stures samtycke (jfr A. Skoglund, De yngre Axelssönernas förbindelser med Sverige 1441—1487, 1903, s. 225, not 1), och RA $\frac{22}{11}$ 1486, i vilket han på Stegeborg jämte bl. a. Ivar Axelsson var vittne till en morgongåva. Möjligen ha vi här ett parallellfall till namn- växlingen Anund Sture — Sture Algotsson (om denna se G. Carlsson i PHT 1920, s. 103, not 2) och Nils Nilsson Guse — Guse Nilsson (se därom G. Carlsson i HT 1934, s. 246, not 2), såsom tycks framgå av jämförelse med äldre genealogers uppgifter (stamtavla av Rasmus Ludvigssons hand i Biographica S 81 a (RA); Uppers Collectanea f. 56) att denne Hans Pederssons son hette Claus Hansson Slaweka (Slake). Genealogernas namn- form är emellertid ej urkundligt belagd; ovisst är, om Slake Hansson är identisk med den Claus Slake, som 1475 (SAT I, s. 239) jämte Johan Slaweka är faste i Magnus Karlssons (Eka-ätten) morgongåvobrev till Sigrid Eskildsdotter (Banér). Elgenstiernas (VII: 668 a) uppgift, att han skulle ha levat 1520, kan ej följas längre tillbaka än till 1700-tals-genealogen Åkersteins genealogier (Riddarhusarkivet); det är en känd sak, att dennes årtal ofta äro fria fantasier (H. Rosman i SAT II, s. 326; K. H. Carlsson i PHT 1910, s. 14; F. Wernstedt i Genealogiska samfundets i Finland årskrift 1937, s. 23).

³ Anna Fickesdotter Bülow, Chronicon genealogicum (Peringskiölds utg. 1718), s. 4; jfr RA $\frac{8}{8}$ 1516.

⁴ GVR 3, s. 17. Hon begärde då mansbot för Bengt Knutsson av borgare i Kalmar. Han hade tillhört Svante Nilssons anhängare (se reg. t. BSH 5).

⁵ Nämnas första gången $\frac{8}{8}$ 1496 (RA), då han på Frötuna i Rasbo jämte fadern var faste i halvkusinen (se nedan) Karl Laurenssons (björnlår) morgongåvobrev, och tycks redan då ha varit präst, att döma av herr-titeln. $\frac{20}{7}$, 1508 (RA) beseglade han jämte bl. a. kusinen Kristiern Bengtsson (Oxenstierna) ett brev åt den ovannämnde kaniken Herman Rodenkirke och var då präst i Fresta med bostad i Borgby. 1515 nämnes han i den finske prästen Matthias Markussons i Vallentuna testamente (Liber ecclesiae Vallentunensis, 1945, s. 65), 1517 var han präst i Frösunda (Sturearkivet nr 1359), och $\frac{8}{1}$ 1530 beseglade han åt fränderna på Norrnäs (Ericsbjergsarkivet, fotostat RA, motbrev UUB). Ännu $\frac{21}{12}$, 1535 (RA) var han präst i Frösunda.

⁶ RA.

⁷ Ur moderns morgongåva (se ovan).

⁸ Utter (Collectanea f. 25v o. 118) gör Anna till Gregers Nilssons hustru. Säkert är, att Gregers Nilsson var gift med en av Claus Slaweka d. y:s döttrar (RA $\frac{4}{8}$, 1474 o. $\frac{17}{8}$, 1480; UUB $\frac{26}{8}$, 1478). Han var $\frac{22}{10}$, 1460 (RA) häradshövding i Daga härad i Söder-

Nils. Katarina blev, troligen redan 1480,¹ gift med Erik Karlsson (djur) i BrunnsHolm.² Deras dotter Ingrid levde ännu 1526³ och var då änka efter Lasse Andersson (Lillie), som nämnes 8 okt. 1518.⁴ Genom gifte med dessas dotter Ingrid blev Erik Olofsson (halft lejon)⁵ ägare till BrunnsHolm, som därefter genom deras dotter Britas gifte i juli 1555⁶ kom till Olof Henriksson (Stengafvel).⁷

Nils Gregersson gav 18 nov. 1509⁸ morgongåva till herr Ivar Grens dotter Iliana, som var änka 1528⁹ och levde ännu 1543.¹⁰

manland, där hustruns morfar haft sin sätesgård Skylvalla (se ovan). Enligt uppgift bodde han på Skattmansö i Fjärdhundraland (Styffe s. 351; denne uppger felaktigt, att han tillhörde Plata-släkten; jfr Ph. Fr:son v. Platen och G. L:son v. Platen, Åtten von Platen (1909), s. 13, not 4.) Han förde i sigillet en bjälke, såsom framgår av RA ^{25/10} 1460 o. ^{4/8} 1474. Enligt Genealogica 85 (f. 14) skall Claus Slawekas dotter Anna ha varit gift med en Karl Mattsson, och Utter uppger (Collectanea, f. 208 v), att Gregers Nilssons änka Anna gift om sig med Karl Mattsson, son till Matts Håkansson och hans hustru Iliana. Karl Mattsson beseglade 6 april 1485 (B. E. Hildebrands Saml., RA; jfr Uppers Collectanea, f. 122) åt Annas kusin Gjurd Petersson (schack) tillsammans med dennes broder Knut. Uppgifterna om Karl Mattssons äktenskap med Anna böra sammanställas med att en Karl Mattsson ägde Skattmansö på 1490-talet (RA 1 aug. 1493; UUB 1497; jfr Styffe, s. 351, och F. U. Wrangel, Anteckningar om Rytterns socken, 1886, s. 101; om Karl Mattsson se även E. Nordström i PHT 1941—42, s. 177), men dennes mor hade ärfvt (B 16, f. 41; jfr E. Nordström i PHT 1941—42, s. 23) Skattmansö efter sin barnlösa faster Ingegärd Larsdotter (en bjälke), änka efter dalafogden Jöns Finnsson, vilket talar emot uppgiften, att Gregers Nilsson ägt gården. Egendomlig förefaller Uppers uppgift, att Karl Mattssons moder Iliana Karlsdotters dotterdotter i giften med Olof Pedersson i Adö (E. Nordström, ibidem; Elgenstierna I, s. 219), Anna Andersdotter (Banér), gift med Magnus Gren d. y., skulle ha ärfvt Nils Gregersson (se nedan), sin mors halvbroders styvson. Enligt en annan uppgift i Uppers Collectanea (f. 26), skall Anna Andersdotters moder, Anders Jakobssons (Banér) änka, ha varit omgift med Nils Gregersson 1503.

¹ Notis i X 5 (UUB), f. 12 v (såsom Styffe, s. 351, not 5, påpekat, troligen återgående på brev): »Erik Carlsson till Brunsholm giffwer thett i mårngongåffua till Catrina Greger Nielsons dätter i Skattmansö 1480.»

² Han bodde där 1482 (SSb 2: 1, s. 392) o. ^{11/8} 1493 (RA; jfr Styffe, s. 349, och J. E. Almquist, Domsagor och härads hövdingar, s. 62 och 98).

³ GVR 3, s. 227.

⁴ RA (Elgenstierna IV, 668 b).

⁵ ULA: Enköpings-Näs kyrkoarkiv C 1, s. 181 (anteckn. 1685 om BrunnsHolm m. m. av hovrättsassessorn Bengt Gyllenanckar). Enl. UUB: X 5, f. 12 v, var han bondson och adlad 1529. Om hans börd och hans broders avkomlingar se Per Brahes släktbok (KB), f. 229 r.

⁶ Regest av morgongåvbrev i ULA: Enköpings-Näs, C 1, s. 181.

⁷ Denne ägde 1562 (Almquist, I, s. 120 o. 153) jord i Alby och Mjölsta i Esterna, vilket bevisar riktigheten av min på X 5 och de gyllenanckarska anteckningarna grundade framställning om hustruns härstamning från Slaweka-ätten. Enl. J. E. Almquist (PHT 1941—42, s. 70, not 4) gifte hon efter hans död om sig med Nils Jönsson (Örnklo); jfr J. A. Almquist, a. a., I, s. 571.

⁸ RA (om skrivaren se L. Sjödin i Gamla papper ang. Mora socken 2, 1937, s. 571, not 4). Bland beseglarna voro Johan Slawekas dotterson Kristiern Bengtsson (Oxenstierna) och Lasse Karlssons son-Bengt Laurensen (björnlår). Bland morgongåvogodsen märkas Morby i Lagga och Täby i Faringe, det förra tydligen härrörande från Slaweka-ättens arv efter Märta Lydekadotter (se nedan), det senare i tre brev från 1400-talets början betygat som Slaweka-egendom (se ovan). 1519 omtalas Nils Gregersson tidigare ha sålt en gård i Östergötland, då han satt fången »på sitt liv» i Söderköping (Klingspor o. Schlegel, Engso, s. XXXIV, o. A. Nordén, Norrköpings medeltid, nr 264, jfr nr 225).

⁹ Hon sålde då sitt morgongåvogods i Täby (HSH 36, Bih. nr 67). Utter uppger (Collectanea, f. 118 v), att makarna endast »i 8 wekor lefde tillhopa». Av en urkund i danska riksarkivet framgår, att Iliana var bland de förnäma svenska kvinnor som efter

IX. Arvet efter fru Märta på Vänngarn och fru Brita på Fällnäs.

År 1452¹ förrättades på Vänngarn i Uppland arvskitte efter fru Märta Lydekadotter (Stralendorp) på Vänngarn, änka efter först Bo Nilsson (Natt och Dag), sedan riksföreståndaren Bengt Jönsson (Oxenstierna).² Arvingarna voro Märta Siggessedotter (Brun) i Rycklinge, hennes son Eskil Isaksson (Banér) och hans systerbarn, Johan Slaweka och hans syskon, Nils Olofsson och hans två systrar och systerbarn, Peder Svensson i Malmö och Knut Somarssons hustru Birgitta Magnusdotter.

Fru Märta var, såsom K. H. Karlsson³ visat, genom bakarv från sin kort förut avlidne son Bo Bosson (Natt och Dag) arvsberättigad efter dennes farmors kusin, den 1450 avlidna fru Birgitta Magnusdotter (Porse) på Fällnäs, änka efter först Arvid Bengtsson (Oxenstierna), sedan Erik Stensson (Bielke). 9 maj 1453⁴ förrättades i

Stockholms blodbad plundrades på dyrbarheter (detta aktstyckes existens har meddelats mig av prof. Gottfrid Carlsson, och fotostatkopia har ställts till mitt förfogande av fil. lic. Gerhard Hafström, som funnit detsamma och ämnar publicera det).

¹⁰ J. A. Almquist, Frälsegodsen III, s. 741, 1031 och 1115. Hon skänkte 6 mars 1539 (RA) en gård till Gustav Vasa. Tidigare hade hon ¹⁰/₁₁ 1534 (RA) sålt gårdar till Johan Turesson (Tre rosor). ¹⁰/₁₁ 1536 (RA) sålde hon till densamme sin sätesgård Strandby i Bond-Arnö. ²⁰/₁₁ 1537 sålde hon till drottning Margareta sin nya sätesgård Bodarna i Rytterne socken (F. U. Wrangel, Anteckningar om Rytternes socken, 1886, Bilaga, s. 10), och samtidigt samtyckte hon till att system Karin Ivarsdotter sålde Tidö till drottningen. Karin Ivarsdotter var änka efter Måns Gjurdsen (schack). Regesten (HSH XXXVI, Bihang, s. 28) av ett Sävstaholmsbrev nämner Karin Ivarsdotter som änka redan 1523, vilket föranleder Kellerman (a. a., s. 6) att tro henne vara gift med en annan Måns Gjurdsen än Måns Gjurdsen (schack), som bevisligen levde 1526. Regesten är emellertid felaktig; Måns Gjurdsen beseglade i själva verket detta brev och förde då schackrutat vapen i sigillet.

¹ Tre av skiftesbrevens äro kända: Eskil Isakssons i orig., RA (tr. DGA 3, s. 81 ff, efter avskr.), Peder Svenssons i orig., Ericberg (fotostat, RA), o. Johan Slawekas i 1500-talsavskr. i Gamla bytesb., f. 37, samt i Str. kam. handl. vol. 2, p. 171 (därav avskr. i Kungl. arkiv vol. 2, f. 55 v), och dålig 1600-talsavskr. i B. E. Hildebrands Saml. 5 (L. Stenbock uppger felaktigt i Medd. fr. Östergötlands fornminnes- o. museiför. 1916, s. 71, att även Johan Slawekas brev skulle finnas i orig. i RA).

² Vissa författare (A. A. v. Stiernman, a. a., I, s. 79, P. Wieselgren i Biograph. Lex., X, 1844, s. 256, G. Anrep i Sv. Adelns Ättartaflor, III, 1858, s. 111, C. G. Styffe i BSH 3, inl. s. 246, not 4, Kj. Kumlien, a. a., s. 99) uppge, att Märta Lydekadotter var dotter av Lydeka van Bergen, vilket är oriktigt; dels nämnes denne i det av Kumlien citerade morgongåvobrevet utan utmärkande av nära släktskap, dels utfärdades brevet på Vänngarn, som ägts av Lydeka Stralendorp (SD 1198), dels göra arvsförhållandena, att Lydeka Stralendorp måste vara hennes far (K. H. Karlsson i PHT 1909, s. 91).

³ PHT 1909, s. 88 f.

⁴ Två av skiftesbrevens bevarade: Fader Ulfssons föreligger i 2 icke likalydande exemplar, av vilka det ena (Erik Nipertz' är bevarat i avskr. i dels Ängsö kopiebok (Klingspor o. Schlegel, Engsö, s. LXIV, nr 11; A. Nordén har av denna regest gjort avtryck i Norrköpings medeltid, nr 133, som han felaktigt anger återgå på orig. i Ängsö-arkivet) dels Ribbings kopiebok i Säfstaholmsarkivet, RA (HH 7, Bihang, s. 11; jfr C. U. Ekström, Beskrifning öfver Mörkö socken, 1828, bilaga, s. 15, noten); det andra exemplaret, som skiljer sig från det förutnämnda däri, att det närmare specificerar de olika gårdarna i arvets Ängsö-del, och synes vara medarvingarnas överlåtelsebrev till Fader Ulfsson, finnes i vidimation av Nils Sture och Gregers Mattsson av Sthlm 1 aug. 1487 (orig. UUB, avskr. i Ängsö kopiebok, se Klingspor och Schlegel, s. LXIV, nr 13, o. LXV, nr 16; den tryckta regesten nr 13 har av misstag fått vidimationens

Stockholms Gråbrödrakloster arvskitte rörande Bo Bossons arvedel efter fru Birgitta mellan å ena sidan hans fasters man, Fader Ulfsson (sparre), å andra sidan moderns ovannämnda arvingar. Av dessa tycks Eskil Isakssons mor nu ha avlidit, ty hon är ej med. Johan Slaweka och hans syskon representeras av dels morbrodern Peter Jonsson (schack) i Sättuna, dels svågern Hans Pedersson (Stiernsköld). Därtill tycks en ny arvinge, Karl Nilsson, ha tillkommit.

Arvingarnas inbördes släktskap förefaller att vara svårutredd. K. H. Karlsson hävdade i sin ovannämnda utredning, att Eskil Isakssons arvsrätt berodde på att han och fru Märta båda voro barn av dotterdöttrar till den uppländske underlagmannen Niclis Petersson (2 spetsar uppifrån) i Länna och gjorde troligt, att de övriga arvingarna härstammade från andra döttrar till denne.

Ett brev, som i detta sammanhang är värt att dragas fram, är det ovannämnda av år 1402, i vilket Slaweka tilldömes jord som arvinge efter en Niclis Gerbo och dennes arvinge Katarina Fadersdotter. Den förre är troligen identisk med en Nicholaus Gernbo, som 1353¹ i Hälsingborg erhöll skuldförbindelse av Lars Karlsson (sparre).² Vidare har Peringskiöld i »Biographica illustrium virorum»³ en anteckning om att, då Johan Styrbjörnsson (spets fr. sidan)⁴ 1340 gav sin »consanguineus» Olof Karlsson 5 öresland och 10 penningland i »Kumblum», och detta beseglades av hans syskon Torsten, Olof, Gregers, Katarina och Ramfrid, återfinnes på den plats, där enligt brevets lydelse systemen Katarinas sigill skulle sitta, ett sigill med delat hjärta⁵ och inskriptionen »S. Nicholai Gärnbo».⁶ En kunglig stadfästelse av jordöverlåtelsen finnes bevarad,⁷ av vilken framgår, att orten är identisk med Kumla i Balingsta.⁸

utställsedatum, 1 aug., i det vidimerade brevets text, så att detta fått nytt datum, 1 aug. 1453, som upptagits av A. Bygdén i Källorna till Piteå sockens äldsta historia 1921, s. 22, såsom datum för arvskitet efter fru Birgitta. Eskil Isakssons brev finnes i vidimation av Sigtuna 26 maj 1481 i Viksaml., RA (HH 4, s. 381), och därav finnes i UUB en vidimation av Norrköping 22 aug. 1604 (jfr L. Sjödin i Gamla papper angående Mora socken 2, s. 615, not 3; A. Nordén, som såsom nr 132 delvis tryckt den, har felderat till 8 april 1453).

¹ DS 4924.

² Troligen gift med en syster till fru Birgittas farmor (K. H. Karlsson i HT 1884, s. XXIX, o. i HT 1886, s. 85).

³ Genealogica 75 (RA), s. 545 o. 642.

⁴ Fru Birgittas morfars bror (DS 2846 o. K. H. Karlsson i HT 1909, s. 91).

⁵ Avbildat av Peringskiöld, Genealogica 75, s. 545.

⁶ Stiernman (UUB: X 25: Öra el. Siögerås-slåkten) kombinerar Nils Gernbo, i vars vapen han ser ett öra, med Anders Knutssons släkt, som förde ett öra, och gör Nils Gernbo till farfar till en Knut Bengtsson »Gierbo», som enligt Utter (Collectanea, f. 183 v) var Anders Knutssons far. Ovisst är dock, om man får tillerkänna dessa kombinationer något värde.

⁷ DS 3866.

⁸ Där bytte, som ovan nämnts, Tideka Spekin bort jord 1383. Likaså omtalas ^{28/11} 1423 jord där ha bortbytts av den ovannämnde Sigfrid Petersson (halft djur).

Beträffande Katarina Fadersdotter kan sägas, att en person med detta namn 1387¹ nämnes som syster till den Kristina Fadersdotter,² som var gift med Björn Nilsson (stjärna) i Vänngarn och därför sannolikt moder till dennes dotter Ingeborg, vars arvinge var fru Märtas far, Lydeka Stralendorp.³

I detta sammanhang är att nämna, att 1409⁴ såsom Lydeka Stralendorps barns förmyndare utom änkan Ingeborg Magnusdotter ($\frac{1}{2}$ lejon), hennes andre man, Knut Uddsson (Vinstorpaätt), och hennes mor, hustru Holmfrid av Länna,⁴ även omtalas Knut Eskilsson (oxpanna), som ovan jämte Claus Slaweka d. ä. nämnts som arvinge efter fru Katarina i Voxome. och därtill rätt ofta förekommer i dessa kretsar i breven;⁵ därtill förekommer denne Knut Eskilsson emellanåt⁶ tillsammans med den banérska släkten, i vilken ju de för övrigt vid denna tid föga vanliga namnen Knut och Eskil även uppträda. Även är anmärkningsvärt, att den Gregers Germundsson, till vars prebende i Uppsala domkyrka fru Katarina i Voxome testamenterat jord, var morbror⁷ till Niclis Petersson i Länna. Emellertid är materialet alltför bräckligt för att man säkert skall kunna närmare utreda släktskapsförhållandena.

Varför Karl Nilsson är med bland fru Birgittas men saknas bland fru Märtas arvingar, veta vi icke; möjligen tillhörde han Nils Olssons⁸ systerbarn.⁹ Kanske han är identisk med en Karl Nilsson i Säby i Lossa socken, som är nämnd vid denna tid,¹⁰ och från vilken möjligen ett arv gått till Johan Slaweka eller dennes dotter Märta, ty sätes-

¹ RPB 2346.

² Ovisst är, om denna är identisk med Karl Ingebjörnssons (ekeblad) hustru med samma namn (jfr Djurklou i HT 1890, s. 14, o. H. Lagergren i PHT 1923, s. 72).

³ SD 1198.

⁴ Om släktförhållandena se K. H. Karlssons uppsats i PHT 1909. L. Sjödin uppger (MRA 1940, s. 46), att Märta Lydekadotters morfar var riddaren Magnus Håkansson. Såvitt jag kan förstå, saknar uppgiften stöd i källmaterialet; enligt SD 2825 hette fru Märtas morfar Magnus Israelsson (jfr PHT 1909, s. 91).

⁵ SD 13, 350, 424, 1381, 1957 o. RA 12/8 1426.

⁶ SD 13, 276, 2259 o. 2829.

⁷ J. Nordberg, a. a., s. 36.

⁸ Det är givetvis felaktig avskrivning, då denne kallas Nils Ulfsson i ett av skiftesbrevet (IH 4, s. 381) och i Märta Lydekadotters arvingars uppgörelse med Åke Jönsson (Svarte Skåning) om arvet efter Jon Nilsson (Natt och Dag) 1453 (B 16, f. 426 v; jfr PHT 1909, s. 89, not 7). Missuppfattning av Nils Olofsson som apposition till Johan Slawekas syskon i stället för som fortsättning av uppräknigen av arvingarna ligger väl bakom Rasmus Ludvigssons (Per Brahes släktbok, f. 89) o. Utters (Collectanea f. 126) angivande av honom som son till Claus Slawekas änka i f. ö. okänt tredje äkten-skap med Olof Ingemundsson (Vasa) i Ekeby. Lika förfelad är Wieselgrens teori (DGA 3, s. 81) om Olofsson som felskrivning för Clausson och Nils Olofssons därav följande egenskap av förut okänd son till Claus Slaweka d. y.

⁹ K. H. Karlsson i PHT 1909, s. 90, not 2.

¹⁰ UUB 11/8 1454, 1/1 1458, 25/7 1458, 1467; RA 1/9 1472, 8/10 1472.

gården tillhör 1562¹ Gabriel Kristersson (Oxenstierna), fru Märtas sonson, och vi ha herr Gabriels egna ord på att gården tillhört hans farmor;² därtill kommer, att flera medeltida brev rörande Säby bära påskrift av Gabriel Kristersson.³

Johan Slawekas och hans syskons arv efter Märta Lydekadotter 1452 omfattade följande gårdar⁴ i Uppland: I Lindsunda^{5, 6}, Norrsunda socken, 4 gårdar, kvarnar och torpet Lindsundanäs,⁶ i Morby⁷, Lagga socken, 4 gårdar, i »Eggesta»⁸ en gård, i Ledinge, Knivsta eller Skederids socken,⁹ 7 öresland, i Brunnby,¹⁰ Östuna socken, 10 örtugland, i Forkarby,¹¹ Bälunge socken, 3 gårdar, i Högby, Bälunge socken, 8 gårdar, i vardera Gustebo,¹² Sävastebo,¹³ Lindberg,¹⁴ Kanikebo¹⁵ och Åkerlännä, allesammans i Bälunge socken, en gård, i »Siunabodha»⁸ en gård samt i Börstils socken 3 gårdar i Raggarö och en i vardera Vässarö (numera i Gräsö socken), Simundö, Forsmark (numera särskild socken) och Aspö. Därtill kom i Östergötland: I Vrångö,¹⁶ S:t Anna socken, en gård, i Karltorp och Myckelby, Tingstads socken, vardera en gård, samt i Rönö socken en gård i vardera Linneberga, Herrestad, Brännekärr, Baggetorp och Kårehatt.¹⁷

Beträffande Slaweka-ättens arv efter fru Birgitta 1453 veta vi intet; dock står väl i samband därmed den tvist mellan Johan Slaweka

¹ J. A. Almquist, a. a., s. 261 o. 840.

² Gamla bytesboken, f. 45.

³ L. Sjödin i MRA 1939, s. 114, not 5.

⁴ Eftersom Johan Slawekas brev från arvskiftet 1452 blott är bevarat i avskrift och blott räknar upp gårdarna (utan sockennamn), har identifikationen delvis mött svårigheter, varför här i noterna meddelas skäl för lokaliseringen.

⁵ Gabriel Kristersson (Oxenstierna), Johan Slawekas dottersons son, ägde 1562 alla de fyra gårdarna här (Almquist, I, s. 107 o. 283).

⁶ Bo Nilssons morgongåva till Märta Lydekadotter (RA $\frac{9}{8}$ 1424).

⁷ 1562 ägt av dels Gabriel Kristersson (Almquist, I, s. 106 o. 144), dels Johan Slawekas systerdotters sonson (Elgenstierna, VII, 668 a, o. VIII, 482) Anund Stensson (tillbakaseende ulv) (Almquist, I, s. 101 o. 144).

⁸ Orten har ej kunnat identifieras.

⁹ Ledinge i Knivsta har 5 frälsehemman, medan Ledinge i Skederid blott har ett och Ledinge i Kårsta intet (C. I. Ståhle, a. a., s. 362, 395 o. 379).

¹⁰ Gabriel Kristersson ägde jord där 1562 (Almquist, I, s. 145).

¹¹ Byn hade 1562 3 frälsehemman (Almquist, I, s. 305).

¹² 1562 ägt av Johan Slawekas systersons dotterson (Elgenstierna, VII: 668 a) Hans Björnsson (lejon) till Lepas (Almquist, I, s. 108 o. 305).

¹³ 1562 ägt av Johan Slawekas systersons son Klas Jöransson (Stiernsköld) (Almquist, I, s. 113 o. 307).

¹⁴ 1562 ägt av ovannämnde Hans Björnsson (Almquist, I, s. 108 o. 306).

¹⁵ 1562 ägt av Johan Slawekas systerdotterson (Elgenstierna, VII: 668 a, o. VIII:

482) Sten Bengtsson (tillbakaseende ulv) (Almquist, I, s. 123 o. 306).

¹⁶ Gamla bytesboken har »Wrannes».

¹⁷ De flesta av dessa östgötagodis ärvdes av Gabriel Kristersson och dennes son Johan, som vid Kårehatt byggde Kåreholms säteri (Almquist III, s. 86, 144 f, 220 och 870; jfr jordebok i Oxenstiernska saml., Frih. ätten, vol. 3, RA, och KB: I. o. 16).

och Eskil Isaksson om Grymön utanför Norrköping, som genom dom i Gråbrödraklostret i Stockholm 9 aug. 1459¹ avgjordes till Eskil Isakssons fördel.

X. Johan Slaweka och hans politiska verksamhet före 1471.

Vi ha sett, hur Slaweka-ätten under 1400-talets förra hälft växte i anseende och rikedom. Verklig betydelse och ställning inom högfrälset får den emellertid först med Claus Slawekas son Johan Slaweka.

Redan från början av sin bana tycks denne ha kommit ett stycke längre än sina förfäder. Ovan har talats om de stora arv, som tillföll honom 1452 och 1453. Anmärkningsvärt är, att han redan i 1452 års brev, de första i vilka han förekommer, har riddartitel,² trots att han ej kan vara född tidigare än 1429,³ vilket är så mycket mera märkligt som då troligen ej något riddarslag förekommit i Sverige sedan Karl Knutssons kröning 1448.⁴

Utom i samband med 1450-talets arvskiften är han emellertid nämnd i rätt få urkunder före sitt politiska framträdande 1465. 18 juli 1460⁵ omtalas han såsom »byggjande ij Myraby», och tidiga förbindelser med Oxenstiernorna dokumenteras möjligen av att han 10 aug. 1460 i Uppsala⁶ jämte Kristiern Bengtsson (Oxenstierna) vidimerar ett brev rörande franciskanerorden.

¹ Brevet känt dels separat i avskr. fr. 1500-talets slut i B 19 nr 39 (RA), dels tillsammans med Eskil Isakssons brev på Händelö av 1453 i vidimation av 1481 i Viksaml., RA (HH 4, s. 381). Om Grymöns vidare öde se A. Nordén, a. a., nr 203.

² Styffe uppger felaktigt (BSH III, inl., s. 261), att Johan Slaweka »under konung Kristian blivit riddare», och denna notis går sedan igen i C. A. Klingspor o. B. Schlegel, Uplands Herregårdar (1881), nr 1: Steninge.

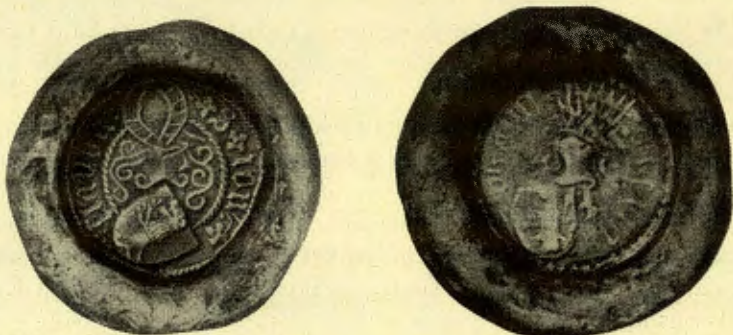
³ Föräldrarnas morgongåvobrev är, som ovan nämnts, daterat 14/9 1428, och moderns förre man dog 1427.

⁴ K.-E. Löfqvist, a. a., s. 268, not 59. Exempel finnas visserligen på tidiga riddardubbingar, men det gäller då män av hög börd. Bo Jonssons son Knut dubbades troligen till riddare före 18 års ålder (V. A. Nordman i HT 1946, s. 156; jfr Löfqvist, s. 250 o. 265). Johan Karlsson (Vasa), som drunknade vid omkr. 20 års ålder 1461 (SRS 3: 1, s. 86, not b, o. DGA 3, 158), var riddare redan 24/3 1458 (RA), varför han väl dubbades vid Kristian I:s kröning 1457. Mest bekant är väl, att Sten Sture d. y. redan som barn dubbades till riddare vid konung Hans' kröning 1497 [S. Kraft, Senare medeltiden, II (Sveriges historia till våra dagar, III: 2), s. 343]. Professor Nils Ahnlund har för mig påpekat möjligheten av att Johan Slaweka blivit slagen till riddare vid konung Karls kröning till norsk konung i Trondheims domkyrka 20 nov. 1449, då förmodligen även några av hans svenska följeslagare blivit dubbade (L. Daae, a. a., s. 39), möjligen i samband med vapenbragder under fälttåget. En norsk parallell skulle i så fall vara den ovannämnde cke särdeles högättade Örjan Karlsson (skänk), som troligen även dubbades i Trondheim 1449 (Daae, s. 85).

⁵ RA.

⁶ Örnhiäl, VII, 937 (VHAA dep. RA). Ärkebiskop Jöns Bengtsson (Oxenstierna) var 7/11 1457 på Mörby (se Lasse Karlssons morgongåvobrev, RA).

Första gången Johan Slaweka uppträder i politiken är 30 jan. 1465,¹ då han, tydligen såsom riksråd, nämnes på ärkebiskop Jöns Bengtssons sida i förlikningen med konung Karl vid dennes andra tillbakaträdande från kungatronen. Likaså nämnes han i förlikningsbrevet med Stockholms stad 3 febr. s. å.² och i det ärkebiskopliga partiets instiftelsebrev 8 febr.³ på en mäsas i Uppsala domkyrka. Hans intima förbindelser med Oxenstiernorna dokumenteras ytterligare

Johan Slawekas sigill ¹⁸/₇ 1460 resp. ²²/₉ 1477 (båda RA). (Fotografier efter avgjutningar av frih. Gustaf Fleetwood.) Det förra sigillet är även använt ²⁰/₅ 1472, det senare ¹⁶/₁ 1475 och ⁴/₄ 1483 (alla RA).

genom några brev, som utfärdades i Stockholm i aug. s. å.⁴ Dock stod han vid förlikningen 18 okt. 1466⁵ med rådsmajoriteten på Erik Axelssons sida mot ärkebiskopen.

Därefter försvinner Johan Slaweka för en tid från den politiska skådebanan. Den 8 juli 1468⁶ nämnes han som vittne, då den nye ärkebiskopen Tord Pedersson Bonde av domkapitlet förlänas med Stäkets slott.

År 1469 slöt sig Johan Slaweka till Erik Karlsson (Vasa), då denne jämte Trotte Karlsson (Eka-ätten) och Erik Nilsson (Oxenstierna) i oktober höjde upprorsfanan mot Karl Knutsson för att åter fördriva honom från tronen.⁷

¹ Ärkebiskopens brev tr. FMU IV, nr 3256, konungens (trol. förkommet) hos Olaus Petri, s. 222 f.

² BSH III, s. 160.

³ RA (tr. Peringskiöld, Monumenta Ullerakerensia, 1719, s. 26 f).

⁴ RA 14, 15 (Rep. II: nr 1936) o. 16 aug. 1465 samt brev ¹⁴/₈ 1465, bevarat dels i oförtecknad avskr. fr. 1500-talets mitt i UUB, dels i regest på lapp i Utters Collectanea (mellan f. 22 v o. 23 r).

⁵ ST III, s. 665.

⁶ H. Reuter Dahl, Svenska kyrkans historia, III: 2 (1863), s. 538. Kellermans förmodan (a. a., s. 39, not 6), att Johan Slaweka och Johan Kristiernsson (Vasa) här skulle ha varit domkapitlets representanter, är svärförståelig.

⁷ O. Dalin (Svea rikets historia, 2, 1765, s. 734), C. G. Styffe (BSH III, inl. s. 222, not 7), K. Hagnell (Sturekrönikan, 1941, s. 232), P. Sjögren (a. a., s. 175) o. G. Westin

Beträffande hans verksamhet i detta sammanhang skriver Olaus Petri:¹

»Så hadhe och en tijdh long itt löst partij gått widh skoghen här i landet och giordt mongestädz skadha, bådhe med roof och mordh, och the sadhe sigh wara aff konung Christierns folk, och the kallades Skogs gångare.² The samme gåffuo sigh til her Johan Slaweke, och han gaff så sigh med them til Eric Karlsson, lät bestalla Westrårs slott, och kom så sedhan til Vpsala, och twinghadhe ther stadhen til att säya Eric Karlsson huldskap och mandskap».³

Kort därefter anlände Erik Karlsson till Uppsala och drog därpå ut i Roslagen, där han vid Knutby kyrka besegrade roslagsbönderna. Att Johan Slaweka deltagit i detta tåg är mycket troligt, eftersom hans sätesgård Mörby låg rätt nära slagfältet och kan tänkas ha spelat en roll i detta sammanhang.⁴ Säkert är, att han var med bland dem, som efter Erik Karlssons nederlag i jan. 1470 flydde för Sturarna.⁵

Troligen har Johan Slaweka tillbragt den närmast följande tiden i Danmark, men snart var han åter jämte de övriga upprorsmännen i Sverige;⁶ i juli 1470⁷ var han med bland dem, som från Enköping

(Olaus Petri, 1946, s. 355) tolka konung Karls brev t. Penningby^{28/10} 1469 (J. Hadorph a. a., II, s. 252) så, att Johan Slaweka skulle ha varit med bland dem som överföll konungens dotter Magdalena m. fl. i Vadstena^{28/10} 1469. Med hänsyn till att han vid denna tid bör ha varit upptagen i Svealand med att värva skogsgångare för Erik Karlssons räkning (se nedan), kan detta knappast vara riktigt, och Olaus Petri nämner de tre övriga upprorsledarna, Erik Karlsson, Erik Nilsson och Trotte Karlsson men ej Johan Slaweka såsom befälhavare vid Vadstena-kuppen (s. 234; jfr Westin, s. 355).

¹ Olaus Petri, s. 234 f.

² Se BSH 3, s. 285 o. inl. s. 225, not 5, SSb 3: 1, s. 432 (jfr L. Carlsson i SSE Å 1934, s. 116) o. S. Kraft i HT 1940, s. 126.

³ Olaus Petri känner ej den av Kraft (s. 129) nämnda delningen av upprorsstyrkorna på flera avdelningar, och en uppgift hos Olaus Petri, att Johan Slaweka på kyrkporten i Uppsala skulle ha låtit uppspika ett brev av Erik Karlsson, som var beseglat av Erik Nilsson, Trotte Karlsson och David Bengtsson, motsvaras hos Kraft av att de tre sistnämnda herrarna sänts mot Uppsala av Erik Karlsson.

⁴ Jfr V. Svensk i Hundare och Skeppslag, VI (1944), s. 96 f; om slaget vid Knutby kyrka se även A. A. Afzelius, Sv. folkets sagohävd, 5 (1868), s. 154.

⁵ Olaus Petri, s. 236. En målände skildring av upprorsmännens framfart ges i herr Gregers Bengtssons (2 snedbjälkar) klagoskrift våren 1470 (BSH III, s. 293; jfr B. Hildebrand i PHT 1934, s. 146, E. Lönnroth i Sc. 1938, s. 196, o. S. Kraft i HT 1940, s. 124), där Johan Slaweka särskilt nämnes: »her Christiärn Bänktsson, Bänckth Krabbe ok longha Lasse Olafsson, Her Christiärns tjänare ok ämbethisman, ok her Joan Sloka togho aff mik nw i aar i affradh försth her Joan Slaoka vi pundh korn ok xx ok hans ämbedz man ok her Christiärn Bänckthson xvi pundh korn».

⁶ ^{28/8} 1470 bör han ha varit i Uppland, ty då beseglade han halvbrodern Lasse Karlssons donation till Uppsala gråbrödrakloster (Örnhiälms VII, s. 943).

⁷ Olaus Petri, s. 238; jfr BSH 4, inl. s. 10, Lönnroth i Sc. 1938, s. 196, Hag-nell, s. 239, S. Kraft, a. a., s. 136, o. HT 1940, s. 124 f. Han nämnes i konung Kristians proklamation till upplänningarna ^{28/8} 1470 (Hadorph, a. a., II, s. 254) bland dennes »älskelige Män och radh», medan konung Karl ^{8/8} 1470 (BSH III, s. 284) i brevet till Strängnäs kallar honom förrädare; Ture Turesson (Bielke) nämner honom ^{1/8} 1470 (BSH III, s. 295; jfr Kraft, s. 137) i brev till invånarna i Varend bland sina meningsfränder.

verkade för val av konung Kristian till Sveriges nye herre efter konung Karls död. Om hans vidare öden under striderna mellan konung Kristian och Sten Sture veta vi intet.¹

XI. Johan Slawekas hustrur, deras släktförbindelser och gods.

Johan Slaweka var gift två gånger. Hans första hustru var dotter² av Bengt Laurenssohn (björnlår)³ i Steninge i Husby-Ärlinghundra, Claus Slaweka d. y:s efterträdare som underlagman i Uppland. Enligt släktböckernas uppgifter⁴ skall hon ha hetat Märta. Genom detta gifte ökades Slaweka-ättens godsbesittningar ytterligare, dels genom direkt arv efter Bengt Laurenssohn, dels genom arv efter dennes barnlösa dotter Ingeborg, änka efter en Johan Nilsson.⁵ Bland i detta sammanhang förvärvade gods märkes särskilt Steninge.⁶ Även viktiga

¹ Det av Styffe (BSH 4, inl. s. 11, not 9) citerade brevet av 17/4 1471 är troligen feldaterat (se nedan s. 37, not 5). K. Hagnell (a. a., personreg.) identifierar den som deltagare i Fjärdhundralandsexpeditionen 1471 nämnde »lange Johan» (BSH IV, s. 7) med Johan Slaweka; rimligare är Styffes förmodan (BSH IV, pers.-reg.), att »lange Johan» var en dansk officer.

² I Utters Collectanea, f. 120, finnes följande brevregest: »Her Joan Slawach Larentz Bengtsson, Erik Bengtsson och Ingeborgh Bengtzdotter gifwe Theres Broder Larentz Karlson quittens för then Räkenskap som han gjorde them för dheras arf efter theres fader och moder, gifuitt i Frötuna Anno 1458». Att döma av en stamtavla vid regesten anser Utter detta innebära, att Johan Slaweka var gift med en syster till Laurens och Erik Bengtssöner och Ingeborg Bengtzdotter. Laurens och Erik äro ej för övrigt kända och ha troligen dött unga. Peringskiölds teori, att från Erik Bengtsson den andra björnlärsätten (till Kasby i Lagga; se Styffe, s. 374) skulle härstamma, är troligen oriktig, ty den Erik Michelsson, som Peringskiöld antar vara sonson till den 1458 nyss myndigblivne Erik Bengtsson, nämnes första gången redan 20/6 1463 (RA).

³ Nämnd som härads hövding i Örebro härad 1437 (SMR 653)—1447 28/11 (RA), nämnd första gången i Steninge 1439 (SMR 953) och i samband därmed härads hövding i Ärlinghundra härad (SMR 1157; jfr J. E. Almquist, s. 32 och 94). Underlagman var han ännu 11/8 1453 (RA); 7/9 1455 (RA) nämnes han sista gången i livet.

⁴ Per Brahes släktbok, f. 93; Utters Collectanea, f. 120.

⁵ Styffe (s. 371) nämner som ägare av Steninge »Johan Nilsson (Slaweka) (1472, 1474)», Bengt Kristiernssons (Oxenstierna) svärfar. Något brev i detta sammanhang från 1474 har jag ej funnit, men från 1472 finnas två om Johan Nilsson, RA 20/8 1472 o. RA ppr 27/12 1472. Av det förra (regest DGA 16, s. 206) framgår, att Johan Nilsson i Steninge och Bengt Kristiernssons svärfar Johan Slaweka äro två skilda personer, som tillsammans sälja jord i Grimsta i Ärentuna. Johan Slaweka, Bengt Kristiernsson, Lasse Karlsson och Gregers Nilsson beseglade 17/8 1480 (RA), då Ingeborg Bengtzdotter (jfr ovan Utters regest 1458), som 22/8 1493 (RA) förde björnlärsvapnet, till Sko kloster för sin man Johan Nilssons och sina föräldrars själar donerade jord i Säby i Övergran, som under Gustaf Vasas tid återogs av Johan Slawekas dotter fru Märta på Mörby (RA: Strödda kamerala handlingar, vol. 2, Register på alle the Godtz och Gärder som Frelsit och andre haffwe rappat iffrå Kyrckier och Clöster offuer Hele Riket vtan Lagedom emot Westeråds Recesses lydelse, s. 23).

⁶ Ingeborg Bengtzdotter har troligen överlätit Steninge till systemens arvingar redan i livstiden, ty hon levde ännu 21/8 1493 (RA), och Johan Slawekas måg Bengt Kristiernsson (Oxenstierna) ägde Steninge redan 20/1 s. å. (RA). Påvisbart är, att även andra av Bengt Laurenssons gods ärftts av Johan Slawekas avkomlingar. Talby, Orm-

släktförbindelser följde med detta gifte. Framför allt är anmärkningsvärt, att Bengt Laurenssohn var broder till Johan Slawekas moders förste man, Karl Laurenssohn, och alltså farbroder¹ till Johan Slawekas halvbroder Lasse Karlsson (björnlår), som ofta förekommer tillsammans med denne i urkunderna. Lasse Karlsson har tydligen växt upp på styvfaderns sätesgård Mörby² och därunder har väl vänskap uppstått mellan de båda tidigt faderlösa halvbröderna, som varat ända till Johan Slawekas död.

Märkligt är även, att Bengt Laurenssohn på två olika sätt hade släktförbindelser med Laurens Peterssohn i Ransta, som ^{21/11} 1428³ kallas svåger till Engelbrekts broder Nils Engelbrektsson. Dels var Arend Laurenssohn (björnlår), en halvbroder⁴ till Karl och Bengt, gift med Laurens Peterssens dotter,⁵ dels var Bengt Laurenssohns hustru Märtas⁶ fader, Olof Krok i Onsike i Tibble, 1409⁷ »husfru broder» till Laurens Peterssohn.

Efter första hustruns död gifte Johan Slaweka om sig med en kvinna vid namn Anna Olofsdotter. Intressant är i detta sammanhang en skildring i Anna Fickesdotter Bülows *Chronicon genealogicum*:⁸

såtra, Ersdala, Skårby och Häggelunda, alla i Salems socken i Södermanland, hade Bengt Laurenssohn ärvt (SD 2566) efter sina föräldrar (väl ursprungligen från Bornö-ätten, se ovan), och dessa ägdes 1562 av Gabriel Kristerssohn (Oxenstierna) (Almquist, a. a., I, s. 106 o. 443 f.) Herr Gabriel ägde 1562 även Tuna i Botkyrka (Almquist I, s. 106 o. 439), som Bengt Laurenssohn köpt ^{17/16} 1423 (UUB), och Häggby i Skuttunge socken i Uppland (Almquist I, s. 105 o. 305), som Bengt Laurenssohn köpt 1438 (SMR 695). Båda de sistnämnda breven bära påskrifter av Gabriel Kristerssohn (L. Sjödin i MRA 1939, s. 114, not 5).

¹ SMR 362; RA ^{20/2} 1445.

² Av vad förut sagts framgår, att Lasse Karlsson troligen ej var mer än två år gammal, då modern gifte om sig 1428. Lasses morgongåvobrev ^{7/11} 1457 (RA) är utfärdadt på Mörby.

³ RA. Såsom H. Schück (Engelbrekt, 1916, s. 93 f) framhållit, har här »svåger», såsom ofta annars, vidsträcktare betydelse än nu. H. Lagergrens (Dalarnas hembygdsbok 1934, s. 54) åsikt, att Laurens Peterssohn var Engelbrekts svärfar, saknar tillräckligt stöd i källmaterialet. Om Laurens Peterssohn se även K. Lindberg i Dalarnas hembygdsbok 1935, s. 33, o. Styffe, s. 322. Av särskilt intresse i detta sammanhang är, att Claus Slaweka d. ä. och Laurens Peterssohn 1420 bevisligen träffades på Eskil Isakssons (Banér) systems bröllop med Nils Kroks (halv)broder Erik Karlsson (3 björnramar) (SD 2829). Intet är emellertid bekant om varken Laurens Peterssens eller Claus Slaweka d. ys inställning till Engelbrekts-fejden.

⁴ PHT 1936, s. 243.

⁵ DRA ^{24/3} 1426; jfr även RA ^{13/1} 1426.

⁶ Morgongåvobrev april 1429 (UUB), tydligen flera år efter bröllopet (jfr RA ^{20/7} 1426). Enligt brev ^{18/7} 1447 (tr. FMU 2733 efter regest, ehuru orig. finnes i RA) var hon släkt med den ovannämnde prästen Laurens Ingemundsson (Vasa).

⁷ SD 1195. Om Olof Krok jfr Styffe, s. 359, o. NMU s. 99. Han var broder till den ovannämnde Nils Krok (RA 14 april 1429; jfr NMU, s. 99).

⁸ Utg. av J. Peringskiöld (1718), s. 4; om detta verk se H. Rosman, Rasmus Ludvigsson som genealog (1897), s. 57 ff, K. H. Karlsson i PHT 1910, s. 9, H. Rosman, Bjärka-Såby I, s. 320, o. G. Carlsson i SBL 7, s. 3 ff.

»Item then tredie Her Arendz broder som war Sten Bänktson, han ätte Aspanäs, han tog sig til hustrw frw Anna efter Her Joen Slakes dödh, och med henne hadhe han en son. Sidhan Steen Bängdtson blef dödh lifde barnet ej långdt ther efter, och så föll alt arfwet in till henne, och för dy at fru Anna war kommen af Danska byrdh och hade ej så närborne arfwa i Swerige, låt hon sända efter sina modher syster dotter Jomfrw Hellevij Her Axel Bragdes dotter i Danmark, som hon gjorde till sin ärfwinge, och sa med gode wäners hiälp wartt the dogha Jomfrw gifwin Bängt Fadheresson till hustrw.»

Detta är sålunda vad släktrationen¹ visste att berätta i början av 1500-talet. Anna Fickesdotters uppgifter kunna emellertid korrireras med hjälp av ett brev av 19 okt. 1482,² genom vilket svenska riksrådet stadfäste fru Annas gåva av Aspånäs, som hon av Sten Bengtsson (tillbakaseende ulv) fått i morgongåva, till Hillevi Axelsdotter (Brahe), Bengt Faderssons (sparre) hustru, som här kallas hennes fränka (utan närmare angivande av släktskapsförhållandet). Av brevet framgår, att Sten Bengtsson var Anna Olofsdotters förste man, och att Johan Slaweka blev gift med henne efter Sten Bengtssons död, vilket bestyrkes av andra källor.³

Sten Bengtsson är föga känd och sista gången nämnd i livet 1463, då han för stämplingar med konung Karl fängslades av ärkebiskop Jöns Bengtsson.⁴ Troligen har han dött på 1460-talet; i varje fall skrev sig Johan Slaweka till Aspånäs 20 maj 1472.⁵

Stockholmsborgaren Bertil Gramsow, en av Sten Bengtssons olyckskamrater från 1463, hade av Sten Bengtsson lånat 100 mark penningar, som ej återbetalats under dennes livstid. Skulden, som genom Johan Slawekas äktenskap med änkan övergick till denne (såsom förmyndare för Sten Bengtssons son), betaltes 1482,⁶ sedan Gramsows stenhus på Köpmannagatan i Stockholm försålt.

¹ Anna Fickesdotter var Arend Bengtssons styvdotter.

² Nu i Bergslagens arkiv i Falun (fotostat, RA), dit det kommit från Aspånäs (jfr Styffe, s. 365, not 3) via Gysinge bruksarkiv.

³ I Stockholms tänkeböcker nämnes Sten Bengtsson som Johan Slawekas »forfader» (SSb 2: 1, s. 92 o. 298), vilket ord (genom lågtysk påverkan) här betyder »företädare», d. v. s. »hustruns förre man» (F. de Brun och S. O:son Nordberg i Språk och stil 1919, s. 29, resp. 232). Anna Fickesdotters uppgifter ha anammats av Rasmus Ludvigsson (jfr Rosman, a. a., s. 65 f) m. fl. genealoger, så att ordningen mellan fru Annas giften blivit felaktig (se Genealogica 2, f. 68 r; Utter i Collectanea, f. 17 r; Peringskiölds genealogier i Riddarhuset; Biograph. Lexicon, XIX, 1852, s. 39 f).

⁴ K. Hagnell, a. a., s. 191, not 14.

⁵ RA (regist DGA 16, s. 206). Han hade Aspånäs ännu 1479 (Rep. II, 4372, o. Peringskiöld, Misc. E 72 b).

⁶ SSb 1: 2, s. 78; jfr SSb 2: 1, s. 92, 222, 298 o. 331. Johan Slaweka har även haft andra förbindelser med Stockholm. 1476 (SSb 2: 1, s. 46) var han bestulen på guldringar och silverbälte där. S. å. (SSb 2: 1, s. 50) satt han jämte sin måg Bengt Kristiernsson i rätten, då en kämnär rannsakades. ³⁰/₁₀ 1480 (RA) omtalas, att rådmannen Marquard Gruel å borgaren i Lübeck (Ericsborgsbrev 1475; fotostatkopia RA) Hans Höbbincks vägnar fått en penningssumma av Johan Slaweka å Bengt Kristiernssons broder Hans Kröpelins vägnar. ⁹/₄ 1481 (RA) beseglar Johan Slaweka, då Marquard Gruel får betalt av Hans Kröpelin.

5 aug. 1473¹ förliktes Johan Slaweka med Sten Bengtssons broder Knut Bengtssons änka Anna Gustafsdotter (snebjälke) i en tvist, som tydligen uppstått i samband med Johan Slawekas gifte med Sten Bengtssons änka. Förlikningen omfattade alla tvisteämnen utom det gods Johan Slaweka hade på Öland och vad Anna Gustafsdotter borde giva i »Faafalle liggjandis i Östrgötlandh vidh Wazsten».

Sedan uppstod tvist om en gård i Brunneby kyrkby i Östergötland, som Knut Bengtsson pantsatt till sin broder Sten. 20 sept. 1491² intygades på rådstugan i Kalmar, att fru Anna, Knut Bengtssons änka, löst igen denna gård av Johan Slaweka under dennes livstid, ^{19/6} 1493³ kärade emellertid på Tälje gillesstuga inför riksrådet Bengt Fadersson (sparre), som var gift med Anna Olofsdotters ovannämnda fränka Hillevi, till Knut Bengtssons måg⁴ Johan Bese angående denna gård i Brunneby och påstod den hava kommit på hans svärmors (fru Marine, herr Axel Brahes änka) lott vid arvskiftet efter Johan Slawekas hustru, fru Anna; skiftesbrevet vore enligt hans uppgift i Danmark. Domen blev, att skiftesbrevet skulle visas inom natt och år; annars skulle Brunneby fortfara att vara Johan Beses egendom. 10 mars 1501⁵ kärade Axel Brahes söner Tyge och Axel till Johan Bese om samma gård inför konung Hans, och den tilldömdes då Johan Bese.

Den 5 juli 1515⁶ sålde Kristina Tygesdotter (Lunge), änka efter Vincens Iversen (Dyre), till Bengt Faderssöns och Hillevis måg Sten Turesson (Bielke) ett 30-tal godsenheter, som hon ärvt efter Johan Slawekas hustru, fru Anna.

Eftersom Kristina Tygesdotter såväl som Axel Brahes fru voro döttrar av Tyge Lunge,⁶ är det tydligt, att vi här ha antydningar om Anna Olofsdotters börd. Någon säker kunskap om denna tycks ej kunna nås.⁷ Någon dotter av Tyge Lunge kan knappast ha varit

¹ Bergshammarbrev, RA; jfr RA ^{10/3}, 1501.

² RA.

³ Ppr RA.

⁴ K. H. Karlsson i PHT 1904, s. 3.

⁵ RA. Av godsén torde åtskilliga ha utgjort Sten Bengtssons morgongåva till Anna Olofsdotter eller hennes arv efter sonen. Sillstad, Gröninge och Mörby i Hycklinge socken, som nämnas i 1515 års brev, hade nämligen ingått i Sten Bengtssons fader Bengt Gotskalkssons morgongåva 1417 (Åke Bengtssons register över jordabrev på Eka 1572, UUB: U 269 a, s. 19 f). Åtskilliga gårdar i Ålmeboda socken i Småland nämnas i 1515 års brev, och i denna socken hade Bengt Gotskalksson 1425 köpt jord (U 269 a, s. 21). Ekeby i Överselö, även med 1515, hade Sten Bengtssons farfar Gotskalk Bengtsson givit sin hustru i morgongåva (U 269 a, s. 19; om Ekeby tidigare öden se Schlegel o. Klingspor, Engstö, s. XXXVII, DS 2619, 2621, 4859, RPH 4 o. RPB 351 o. 3077; det bortbyttes 1560 av Sten Turessons änka till kronan, GVR 29, s. 422). Hycklingegodsén tillhörde sedan Sten Turessons broder Peder Turessons ättlingar av ätten Banér (Almquist, Frälsegodsén III, s. 461, not 28, och s. 772).

⁶ Danmarks Adels Aarbog XIX (1902), s. 311.

⁷ I förteckningen över släkten Tre Rosors jordabrev (VFT II: 8—9, s. 170) finnes en regist, som Annerstedt anser ha intresse i detta sammanhang: »Itt pergamentzbreiff,

Anna Olofsdotters moder; dels tala åldersförhållandena däremot, dels tycks ingen av Tyge Lunges döttrar ha varit gift med någon Olof Snarare kan man ha anledning förmoda, att Anna Olofsdotter varit dotter av Tyge Lunges hustru i annars okänt tidigare gifte med en Olof.

Giftet med Anna Olofsdotter bör, om det kommit till stånd före 1469, ha bidragit till Johan Slawekas politiska ståndpunkttagande. Viktiga böra för honom ha varit de därigenom etablerade förbindelserna med den danska högadeln,¹ och även ekonomiskt bör partiet ha varit fördelaktigt, eftersom Kristina Tygesdotters ovannämnda arvedel efter Anna Olofsdotter, ett 30-tal gårdar, sannolikt utgjorde blott en fjärdedel av arvet.²

XII. Johan Slaweka och Kristina i Malltorp.

Av betydelse för Johan Slawekas politiska inställning böra även vissa arvsanspråk på jord i Danmark ha varit.³ Ovan har nämnts, att Johan Slawekas mor var kusindotter till Kristina Mattsdotter (sparre)

att Anna Olofsdotter haffuer unt och tillatidh hennes frenkia frw Marine lösa sich till godho Lindö huffwdgård med all tess vnderliggande gods, anno 1477. Annerstedt anser fru Marine vara Eggerd Krummediges hustru Marine Jensdotter (Göye), men intet hindrar, att det i stället är fråga om Axel Brahes hustru, Hillevis mor. Över huvud taget får man nog ej sluta alltför mycket av denna lilla regest, som delvis kan vara felaktig. Det enda Lindö, som Styffe omtalar, tillhörde länge ätten med fyrstyckad sköld i vapnet. Dennas siste medlem, Laurens Olofsson, efterlämnade vid sin död 1464 en änka vid namn Anna Eskildsdotter, som levde ännu 1482 (SSb 1: 2, s. 87). Hon var moster (RA ³/₈ 1465 o. RA ppr ¹³/₈ 1483; jfr SSb I: 2, s. 3 f och 108) till Axel Brahes broder Niels Brahes hustru, Magdalena Olofsdotter och dennas broder Axel Olofsen, vilkas fader var den bekante Olof Nielsen, som 1455 dräptes av tyskarna i Bergen. ³/₄ 1483 (RA; tr. DGA III, s. 117 ff) bortbytte Axel och Magdalena Lindö till Gregers Mattsson (Lillie) jämte jord i Munkamåla m. fl. gårdar i Älmeboda socken i Småland, där enligt brevet 1515 Anna Olofsdotter ägde jord. Lockande vore tanken, att Anna Olofsdotter skulle vara Laurens Olofssons i Lindö syster och sålunda dotter till östgötalagmannen Olof Ragvaldsson (om denne se Styffe, s. 320), men detta stämmer ej med det faktum, att Olof Ragvaldssons systerson (SD 927) Gregers Bengtsson (2 snedbjälkar) ³/₈ 1466 (RA) nämnes som Laurens Olofssons arvinge.

¹ Direkt förbindelse mellan Johan Slaweka och hans andra hustrus danska släktingar kan endast konstateras i ett fall, nämligen då han 1479 (Rep. II, 4372) arenderar ut Blekingegods till Axel Brahe. Anmärkningsvärt är, att Ivar Axelssons (Tott) andra hustru var Maren Torbernsdotter Bille, Tyge Lunges systerdotter [Danmarks Adels Aarvog VII (1890), s. 61 o. 64; XIX (1902), s. 311]. Kristina Tygesdotters man, Vincens Iversen (Dyre), var broder till Mätta Ivarsdotter, riksföreståndaren Svante Nilssons andra hustru [Danmarks Adels Aarvog VIII (1891), s. 150 o. 155]. En son till Kristina Tygesdotter och Vincens Iversen var den bekante Vincens Lunge [Danmarks Adels Aarvog VIII (1891), s. 155 o. 160], och en annan dotter av Tyge Lunge var moder till Tyge Krabbe [Danmarks Adels Aarvog XLV (1928): 2, s. 11 ff], en annan av de främsta stormännen i Danmark i början av 1500-talet.

² Kristina Tygesdotter hade tre systrar (Danmarks Adels Aarvog, XIX, s. 311).

³ Sjögren, a. a., s. 191.

i Malltorp i Västergötland, som var änka efter Sigvid Ingemarsson¹, vilken nämnes sista gången i livet 1435.² Kristina Mattsdotters brorson Nils Eriksson lämnade vid sin död ett stort antal gårdar i Skåne och Blekinge i arv till sin farmor,³ och detta övergick efter hennes snart timade bortgång till hennes döttrar Kristina och Birgitta Mattsdöttrar.⁴

Av denna sin släkting Kristina Mattsdotter köpte Johan Slaweka i början av 1470-talet⁵ i Skara en mängd gods i Blekinge,⁶ som han 1479⁷ arrenderade ut till Axel Brahe.

Den 4 aug. 1474⁸ sälja i Kalmar Johan Slaweka, hans svågrar Hans Pedersson och Gregers Nilssons samt hans kusiner Gjurd och Knut Peterssöner all den jord de och deras hustrur ärvt efter en för övrigt okänd välboren kvinna hustru Ingeborg i Humblaryd,⁹ nu avliden, till sin

¹ Styffe, s. 157. Jfr ovan s. 19, not 2.

² SMR 227. Han förekommer i urkunderna redan 1416 (SD 2212—13).

³ Rep. II nr 5188.

⁴ De sålde därav redan 1466 (Rep. II, 2071) omkr. 15 enheter i norra Skåne till Ture Turesson (Bielke).

⁵ Rep. II, 2922, dat. 17/8 1471. Enl. Kraft (HT 1940, s. 128, not 1) föreligger emellertid feldatering: »vad som bildar de två senare siffrorna i årtalet är jämte datumangivelsen tillskrivet med annat bläck till synes på rasur». Enl. K. H. Karlsson nämnes en av beseglarna, Björn Nilsson (Krumme), i andra brev först 1476, varför brevet trol. är av senare datum än 1471. Terminus ante quem blir givetvis utarrenderingen 1479. Regest av detta brev och avskrifter av flera andra i detta sammanhang finnas i KB: D 366 (ur Neschers saml.).

⁶ En gård i Mölletorp, Augerums (nu Lösen) socken, en i Dagstorp, Hjortsberga socken, två i Edestads kyrkby, en i Levalundamåla i Edestads socken, två i Heaby i Edestads (nu Listerby) socken, en i Jordö i Edestads socken, en i vardera Rustorp, Dröppemåla, Bussemåla, Bolsbro, Rönninge och Bommestorp samt två i Häggatorp, samtliga i Edestads socken (nu i Ronneby landskommun), en i Silpinge och en i Tararp, två i vardera Hjelmåsa(?), Tokaryd och Svenstorp, en kvarn i Evaryd, två gårdar där, en gård i Kullåkra, samtliga i (Bräkne-)Hoby socken, samt en i Koprarp i Hällaryds socken.

⁷ Rep. II, 4372. Om de blekingska Slaweka-godsens vidare öde se Oxenstiernska samlingen i RA (vol. 3), där handlingar finnas rörande process 1585 mellan Johan Slawekas arvinge Gabriel Kristersson (Oxenstierna) och Axel Brahes arvingar (själva dombrevet tycks vara förkommet). Kraft (a. a., s. 98) säger, att Johan Slaweka »hade till följd av tvenne ekonomiskt fördelaktiga äktenskap stora jordinnehav i Fjärdhundraland och Blekinge», men detta är uppenbart oriktigt, ty dels köpte han Blekinge-godsen som nämnts, av sin mormors kusin, dels har jag ej funnit, att Bengt Laurensen (björn-lår) lämnat några gods i Fjärdhundraland i arv åt sin måg. Krafts ord kunna möjligen åsyfta Aspånäs, som nu ligger i Fjärdhundra norra kontrakt. Under medeltiden tillhörde det emellertid Tiundaland (Styffe, s. 364; om begreppet Fjärdhundraland genom tiderna se O. Lundberg, Uppland, 1935, s. 170).

⁸ RA.

⁹ Humblaryd är trol. orten med detta namn i Lekaryds socken i Småland. Från 27/8 1423 (RA) finnes ett brev, som utfärdats i »Humblarydh», vari omtalas en hustru Ingeborg Arvidsdotter, gift med en Åke Torbjörnsson (gumsehuvud) (morgongåvobrev 1415; SD 2160), som har en bror Esger Torbjörnsson (SD 2160). Deras jord ligger i Småland (SD 2160, 2368, 2589), och Ingeborg Arvidsdotter har en bror Torkel Lump (SD 600 o. 2589), som i vapnet för en 7-uddig stjärna. Emellertid kan ej denna Ingeborg Arvidsdotter vara identisk med Ingeborg i Humblaryd 1474, ty i brev av 1439 o. 1447 (Rep. I, 7001 o. 7705) omtalas, att Esger Torbjörnsson ärvt jord efter brodern Åke och denne efter sina barn, vilka ärvt sin mor; Ingeborg Arvidsdotter har alltså tydligen dött före 1439 och ärvts av sina barn. Dock kan ju Ingeborg 1474 vara en yngre släkting till henne.

medarvinge Lasse Karlsson på villkor, att deras medarvinge hustru Kristina i Malltorp skall äga den, så länge hon lever, mot det att hon till brevutfärdarna ger sin del av arvet efter sin död.

Den 25 juni 1478¹ förklara i Sigtuna Lasse Karlsson och Gregers Nilsson samt Knut och Gjurd Peterssöner, att Johan Slaweka gottgjort dem för deras ärvedel, »then oss kundhe til at falla ephther waara kära älskeliga fränka Som är ärligh ok velbyrdogh quinna Hustru Christina J Martorp». Tydiligen har Johan Slaweka på detta sätt löst ut sina medarvingar före arvlåtarens död.²

År 1479³ arrenderar Kristina Mattsdotter ut sina gods i Skåne och Blekinge till Johan Slaweka, eftersom hon på grund av sjukdom ej längre kan rida och bese dem.

Den 10 mars 1482⁴ tillkännager hon, att Johan Slaweka igenlöst hennes gods Malltorp, en gård i (Kinne-)Kleva kyrkby och en i Törnesäter i Österplana socken, alltsammans i Västergötland, vilka hon förut pantsatt till Skara domkyrka.

År 1483⁵ befullmäktigar Kristina Mattsdotter sina fränder och rätta arvingar Johan Slaweka och Lasse Karlsson och Hans Pedersson att på grund av hennes egen ohälsa å hennes vägnar föra talan i en tvist med frälsemannen Matts Tagesson i Sandby i Göinge. Enligt Kristina Mattsdotters uppgifter i ett ovanligt temperamentsfullt och intressant brev⁶ skall Matts Tagesson, då Erik Mattssons änka låg på dödsbädden, ha slagit ut Nils Erikssons öga och drivit bort honom från hemmet, varpå denne tagit sin tillflykt till kaniken Johan Galle i Lund, som var hans frände.⁷ Därpå skall Matts Tagesson, tydiligen i egenskap av modernefrände till Nils Eriksson, ha på eget bevåg gjort sig till dennes förmyndare och orättmätigt sökt gynna en annan släkting vid

¹ UUB.

² I brevet står på ett ställe vid Kristina Mattsdotters namn ett »gudh hennes syäl nadhe», vilket föranlett misstankar hos Annerstedt, att brevet skulle vara feldaterat (hon nämnes ju i livet ännu på 1480-talet). Detta kan dock knappast vara fallet, då Johan Slaweka dog före Kristina Mattsdotter. Endera har »gudh hennes syäl nadhe» kommit hit av misstag, eller föreligger här ett exempel på att en dylik from önskan kunde uttalas redan under vederbörandes livstid. Det i texten citerade partiet av brevet gör, att man måste förutsätta, att Kristina var i livet.

³ Rep. II, 4450.

⁴ UUB. Överstrykning i dateringen har gjort denna otydlig och hos Annerstedt samt på brevets kuvert föranlett datering till $\frac{25}{3}$, 1481 (= dominica oculi detta år), men såsom fil. lic. Jan Liedgren för mig påpekat, är 1482 uppenbarligen rätta årtalet (dominica oculi då 10 mars).

⁵ Rep. II, 5214.

⁶ Rep. II, 12738.

⁷ Om dennes modernesläkt se Rep. II, 3189; hans mosters son var enligt detta brev västgöotalagmannen Lindorm Björnssons (vinge) (jfr Styffe, s. 167 o. BSH IV, inl., s. 314) första hustrus fader (jfr B 16, RA, f. 70, 124 v o. 241) Simon Gudmundsson (båt), vars morgongåvobrev Erik Mattsson beseglat i juni 1443 (RA: Skoklostersaml., perg.-brev nr 132).

namn Josef Erlandsson på Nils Erikssons bekostnad samt eftertraktat Kristina Mattsdotters skånska gods. Därtill påstod hon,¹ att Matts Tagesson i samband med köp från henne av 5 gårdar i Göinge skulle ha förfalskat brev för sig på Kristina Mattsdotters gods i Blekinge; i anledning av detta förfalskade brev infann sig Johan Slaweka 7 maj 1479² hos Kristina Mattsdotter i Skara, och, såsom hon själv säger, »rörte for mig og tilkrevede mig alvorlig at ham undervise om jeg havde pantsat, lovet eller solgt Matis Thagesson i Sandby i Gidinge noget af mit Gods i Blekinge».

Genom dombrev av konung Kristiern, utfärdat på ett unionsmöte i Kalmar, tilldömdes Kristina Mattsdotter alla gods, som Matts Tagesson orättmätigt frantagit henne.³

Ännu 1488⁴ stod Kristina Mattsdotter i motsatsförhållande till Matts Tagesson; hon säger, att hon sålt de ovannämnda Göingegårdarna till honom på villkor, att han skulle betala arrende för dem, så länge hon levde; då nu Matts Tagesson ej betalat henne arrende på 6 års tid, återkallade hon salubrevet.

Det är märkligt, att denna kvinna, vars fasters man, Torsten Gjurdsen, spelat en roll under striderna mellan Magnus Eriksson och Albrekt av Mecklenburg,⁵ levde ännu 1488; hon måste ha blivit mycket gammal. Ännu 1474⁶ bevistade hon unionsmötet i Kalmar, men ovan har nämnts, att hon 1479 var så sjuk, att hon ej kunde rida. I det ovannämnda brevet av 1483 säges, att hennes »stöcker äre swo beläghälighä», att hon ej förmår komma till herredagen. Samma år⁷ säges, att »hun laa i Guds Plage paa sin Seng», och att »hun länge saa ligget har». I 1488 års brev, det sista i vilket hon omtalas i livet, säger hon sig vara »kranck til min Legeme efter Guds Villie dog helbrede til mit Sind». Nu hade hon även överlevat Johan Slaweka, som torde ha dött omkr. 1485 (se nedan) och alltså aldrig fick någon nytta av att han löst ut sina medarvingar i förväg.

Först 1498⁸ nämnes Kristina Mattsdotter som död, och då säges, att 6 dannemän utletat, att ingen i Danmark eller Sverige nu yore närmare arvinge efter henne än brevvisaren Anders Frys, borgmästare i Lyckå, en man som för övrigt är okänd; han säges i brevet jämte sina syskon vara tredje man från henne och hon andra från »stubben»,

¹ Rep. II, 5188 o. 12737; jfr ibidem 4449 o. 12738 samt RA 7/8 1482.

² Ibidem 4448.

³ Citerat ibidem 12738.

⁴ Ibidem 6301.

⁵ B. Hildebrand i PHT 1934, s. 20.

⁶ Bergshammarbrev (RA 4/8 1474).

⁷ Rep. II, 5188.

⁸ Ibidem 8557.

rätt gåtfulla ord, som sannolikt innebära, att Anders Frys (Friis?) härstammade från något av Kristina Mattsdotters mors syskon. Johan Slawekas generation var väl nu bortgängen, och då har nästa generation av hans släkt ansetts alltför avlägset besläktad med Kristina Mattsdotter för att kunna komma in fråga som arvingar, varför arvet gått till hennes mödernesida.

XIII. Johan Slaweka efter 1471.

Johan Slaweka tycks rätt snart åter ha blivit en aktad medborgare efter sitt deltagande i det misslyckade upproret,¹ redan 1472 synes han åter vara riksråd.² Dock förefaller han under sin återstående levnad ytterst sporadiskt ha besökt rådsmötena,³ och märkligt är, att han ej är nämnd i något riksrådsbeslut från 1470-talets Kalmar-möten, ehuru han bevisligen⁴ var i Kalmar, då de pågingo.

Anmärkningsvärt är i detta sammanhang, att Johan Slaweka jämte Lasse Karlsson och Olof Ingevaldsson, 3 andra »friborne män» och 12 borgare 1475⁵ satt i nämnden inför Sten Sture i Stockholm, då den bekante Otte Torbjörnsson dömdes till döden.

Johan Slawekas i det föregående omtalade politiska samgående med Oxenstiernorna befästes snart genom äktenskap, i det att hans dotter i första äktenskapet, Märta, förmäldes med Kristiern Bengtssons (Oxenstierna) son Bengt Kristiernsson.⁶ Utom med denne⁷ synes Johan Slaweka även ha haft vissa mellanhavanden med en annan av de yngre Oxenstiernorna, nämligen Bengt Kristiernssons broder, riddaren och kantorn Hans Kröpelin d. y., som bodde på Årsta⁸ i

¹ Jfr parallellfall hos B. Hildebrand i PHT 1934, s. 146 f.

² BSH IV, s. 17. Styffe (BSH IV, inl. s. 312) påstår, att Johan Slaweka åter inkallats i riksrådet först 1479 el. 1480, men såsom O. Alin påpekat (HB IV, 1877, gr. s. 93, not 1) föreligger här en inkonsekvens av förf., enär han betr. Erik Karlsson (Vasa) låter detta brev bevisa, att denne återinträtt i rådet redan då (BSH IV, inl. s. 27, n. 3); jfr O. Alin, Om svenska rådets sammansättning under medeltiden, 1877, s. 6, n. 1, o. Sjögren, s. 200, not 1.

³ RA ²⁴/₈ 1479 Tälje, ²⁶/₇ 1480 Strängnäs; HH 31, s. 213 (Sthlm ²⁷/₁₀ 1481). Jfr rådsmötesförteckn. i Alin, a. a., s. 28 f.

⁴ Bergshammarsbrev (RA), ⁵/₈ 1473; RA ⁴/₈ 1474; DN XVI, nr 294 (⁸/₈ 1476); jfr samma förh. betr. Ture Turesson (Bielke) i RA ¹⁸/₈ 1473, ⁴/₈ 1474 o. ²⁰/₈ 1474.

⁵ SSb 2: 1, s. 18. Jfr H. Schück, Stockholm vid 1400-talets slut (VHAAH 48), s. 7.

⁶ Det i litteraturen vanliga årtalet 1476 för detta bröllop (senast Elgenstierna V: 590 b, o. N. Ahnlund, Axel Oxenstierna, 1940, s. 10) saknar stöd i bevarade urkunder och tycks första gången förekomma i Messenius' *Theatrum nobilitatis Suecanae*, 1616, s. 55. Det beror troligen blott på felplacering av ett årtal 1476 i bl. a. *Utters Collectanea*, f. 117, som anger, att Bengt Kristiernsson levde då (äsyftar trol. RA ²⁰/₁₁ 1476, genom vilket brev Bengt Kristiernsson erhöll sina bröders andelar i fädernegodset Salsta).

⁷ Ericssbergsbrev 1475 (fotostat, RA); SSb 2: 1, s. 50; Rep. II, 4100; Mörby-boken, s. 491; RA ¹⁷/₈ 1480; UUB ⁹/₄ 1481; RA ²¹/₈ 1482.

⁸ Styffe, s. 289, not 2.

Brännkyrka. Denne säger sig 1475¹ till Johan Slaweka ha sålt 2 markland i Rinkeby och 7¹/₂ öresland i Viggby på Lovön samt 2 markland i Hammarby i Brännkyrka² för 400 mark stockholmsmynt, »hwilka forskrivna penninga her Jowan Slawka fornögde pa mina wägna beskedeligh swen Hans Höbbink borgare i Lybeck». 8 april 1481³ köpte Johan Slaweka av samme Hans Kröpelin jord i Nygård och Nöckna på Mörkö.

Även för övrigt synas förbindelser med högadeln ha utmärkt de senare åren av Johan Slawekas liv.⁴

Något väsentligt i Johan Slawekas bana är även hans godssamlande verksamhet. Särskilt kring den fäderneärvda sätesgården Mörby kan man spåra en konsekvent strävan att utvidga Slawekaättens ärvda besittningar. I maj 1479⁵ bytte Johan Slaweka till sig jord i Svärlinge i Fasta mot jord i Medevi av en Job länsman i Mjölsta.

¹ Ericsbergsbrev (fotostat, RA).

² Dessa gårdar byttes sedan av Johan Slawekas arvinge Gabriel Kristersson bort till Gustav Vasa, Rinkeby och Viggby ¹⁰/₁₀ 1559 (Gabriel Kristerssons brev or. ppr Rött nr 254, KA; konungens motbrev GVR 29, 1916, s. 301, eft. or. ppr Mörbyboken, s. 643) mot bl. a. en gård i Esterna kyrkby samt en i Råby och en i Söderby i Fasta socken, Hammarby vid obekant tidpunkt mot de två hemmanen i Rånäs i Fasta (Gamla bytesboken, f. 26), ett tydligt led i storgodsbildningen kring Mörby. Elgenstiernas (V: 591 a) uppgift, att bytet med Hammarby skett 1559 beror väl blott på förväxling med det förutnämnda bytet, ty redan 1551 gav Gustav Vasa Hammarby till Danvikens hospital (Almquist, I, s. 647; jfr A. Klockhoff, Danviks hospital, 1935, I, s. 170, o. II, s. 84, och Protokoll vid Stockholms rådhusrätt angående vattenrätten utanför egendomen Fåfången, 1932, s. 270). Sannolikt är rätta årtalet 1544 (Almquist I, s. 789). Almquists uppgift (I, s. 646) utan källhänvisning, att Gabriel Kristersson fått sina hemman i Hammarby i arv 1510 tillsammans med Årsta-godset från ätten Kröpelin, förefaller tveivelaktigt i belysning av 1475 års brev, särskilt som Hans Kröpelin ¹⁰/₁₀ 1495 (RA) avhänt sig Årsta till sin syster Birgitta Kristiernsdotter (Oxenstierna), som bodde där ännu 1521 (GVR I, s. 7).

³ UUB.

⁴ Johan Slawekas köpebrev på Blekinge-godsen från Kristina i Mälltorp (se ovan) är beseglat av Ivar Axelsson (Tott), Erik Karlsson (Vasa) och Knut Eskilsson (Banér). ²⁰/₃ 1473 (K. G. Westman, Aktsamling till kungsädreinstitutets historia, 1920, s. 21 f) beseglade Johan Slaweka jämte bl. a. Kristiern Bengtsson (Oxenstierna), Eskil Isaksson (Banér), Johan Kristiernsson (Vasa) och Nils Klasson (2 sparrar) till Vik en synerättsdom om kronolaxfisket och kungsådran vid Älvkarleby. ¹⁵/₁ 1475 (SAT I, s. 239) var Johan Slaweka jämte bl. a. Ivar Axelsson, Fader Ulfsson (sparre), Nils Fadersson (sparre) och Lasse Karlsson (björnlår) bland bröllopsgästerna, då Magnus Karlsson (Eka-ätten) och Eskil Isakssons dotter Sigrid, Gustav Vasas morföräldrar, gifte sig. ²¹/₉ 1477 (Rep. II, 4100, jfr Sjögren, s. 212) var han jämte Sten Sture, Arvid Trolle, Gregers Mattsson (Lillie), Åke Jönsson (Svarte Skåning), Nils Fadersson, Eskil Isaksson, Karl Knutsson (Gera), Tord Bonde, Hans Akesson (Tott), Nils Eriksson (Gyllenstierna), Bengt Kristiernsson och den blivande riksföreståndaren Svante Nilsson med, då Nils Klasson gifte sig med Margareta Lavesdotter Brock. ¹²/₁₀ 1479 (Danske Magazin, II, 1745, s. 42) gick Johan Slaweka i Vadstena ed för Ivar Axelssons sak under processen med fru Birgitta på Hammersta (jfr BSH 4, inl. s. 116), och två dagar senare beseglade han (HH 31, s. 194) åt Arvid Trolle vid en jordaffär. ⁵/₇ 1480 (RA) utfärdade Johan Slaweka jämte Sten Sture, Nils Sture, Gregers Mattsson, Nils Fadersson, Eskil Isaksson, Ture Turesson, Arvid Trolle och Lasse Karlsson dombrev i Uppsala, och två dagar senare (SFSS 40, s. 108) var han jämte ärkebiskop Jakob Ulfsson, Sten Sture, Nils Sture, Gregers Mattsson, Nils Fadersson och Arvid Trolle i samma stad vid Ture Turessons uppörelse med Erik Erikssons (Gyllenstierna) änka i den stora arvsprocessen.

⁵ Peringskiöld Miscellanea E 72 b.

1 aug. 1479¹ bytte han till sig jord i Medevi av halvbrodern Lasse Karlsson mot jord i Östra Rickeby i Gottröra. 1480² bytte han av en bonde till sig jord i Svärlinge mot jord i Medevi. 27/9 1478³ hade han köpt jord i Håsta i Gottröra samt i Akerby och Lindberga i Närtuna.⁴

XIV. Fru Märta på Mörby.

Med Johan Slawekas bortgång omkr. 1485⁵ utdog Slawekaätten på svärdssidan. Dock fortlevde den ännu länge på spinnsidan med Johan Slawekas dotter Märta, gift med riddaren och riksrådet⁶ Bengt Kristiernsson (Oxenstierna). Från mannens livstid veta vi föga om henne. Uppgifter finnas, att de båda makarna skola ha låtit bygga en föregångare till den nuvarande borgen på Mörby,⁷ och att de skola

¹ Mörby-boken, s. 491 (Johan Slawekas brev) och Peringskiöld *Miscellanea E 72 b* (bådas).

² Mörby-boken, s. 493 (Johan Slawekas brev) o. 496 (bondens); Peringskiöld *E 72 b Miscellanea* (båda); Johan Slawekas brev finnes i orig. i Ericssbergsarkivet.

³ RA; brevet bär påskrift av Johan Gabriellsson (Oxenstierna), se L. Sjödin i *MRA 1939*, s. 99, not 3.

⁴ Troligen ha Johan Slawekas godsbesittningar varit större än bevarade urkunder giva vittnesbörd om. Antydningar härom finnas på flera håll; ^{88/10} 1495 (ppr UUB) gav Sten Sture d. ä. Bengt Kristiernsson tillstånd att å sin hustrus vägnar återlösa ett markland i Stenby på Adelsö såsom hennes bördejord, och Brantshammar i Vassunda, som av Gustav Vasa 1533 (Almquist, I, s. 271, not 25) vederkants till arv och eget, igenbördades 1562 (HH 13: I, s. 31) av Gabriel Kristersson under motivering, att han kunde bevisa »wedh 100 år heffd på samma gårdh ad min fader Moderfader Herr Joann Slake otthe samma gårdh» (Gamla bytesb. s. 44). Märkligt är, att av alla urkunder om Johan Slaweka blott en enda synes omtala en donation till kyrkan från hans sida. Det är ett donationsbrev på Målen i Ydre ^{88/8} 1467 (RA; m. påskrift av Johan Gabriellsson (Oxenstierna), se L. Sjödin i *MRA 1939*, not 3; brevet tr. i L. Rääf, *Saml. o. ant. t. en beskrifn. öfv. Ydre härad*, I, 1856, s. 266) till Västra Ryds kyrka, vilken gård sedan tilldömdes hans arvinge Gabriel Kristersson ^{88/8} 1562 (HH 13: I, s. 55); herr Gabriel säger själv i ett brev till konungen (Gamla bytesb. s. 45), att det var ett litet hemman, som nu låg öde och brukades för »stodgång», d. v. s. hästbete.

⁵ Han levde ^{1/8} 1483 (Rep. II, 5214) men var död ^{14/8} 1487 (DN XVI, nr 294).

⁶ BSH IV, inl. s. 322.

⁷ Enl. Klingspor (Uplands herregårdar, nr 42: Rånäs) skall denna äldre borg ha uppförts 1452. Klingspor anför som källa för denna uppgift Mörby-boken (nu i Gimo bruks arkiv), men där finnas inga dylika uppgifter. Tydligt har Klingspor förväxlat Mörbyboken med lantmätare Lars Kietzlings »Kartebeskrifning öfver Mörby Slätt och Ladugård», skriven 1731 (Gimo bruks arkiv, nr 447: 4; jfr A 26:26¹, Lantmäteristyrelsens arkiv), med vars uppgifter Klingspors visa verbal överensstämmelse. Varifrån Kietzlings uppgifter härröra veta vi ej säkert. Emellertid uppger redan Gabriel Bengtsson Oxenstierna i anteckningar om sin släkt 1452—1633 (UUB: Westin 994), att Bengt Kristiernsson och hans fru Märta skulle ha börjat bygga Mörby slott 1452. Bådas ålder gör detta årtal orimligt (möjligen har det något att göra med uppgiften om altartavlan i Esterna kyrka; se nedan), och eftersom andra uppgifter i Gabriel Bengtssons anteckningar äro försedda med några decennier för tidiga årtal, torde Mörby äldre slotts byggande kunna dateras till 1470- el. 1480-talet; fil. lic. Rune Norberg, vilken jag tackar för muntliga uppgifter härom, konstaterade nämligen vid konserveringsarbeten i nuvarande Mörby slottsruin i början av 1930-talet, att källarvåningen i den nuvarande ruinens norra långa utgör rest av ett stenhus från senare hälften av 1400-talet (jfr Norbergs framställning i *Sv. folket genom tiderna 2*, 1938, s. 153). Om sägner kring Mörby slotts byggande se V. Svensk i Hundare och Skeppslag, VI, 1944, s. 88 f.

ha skänkt en altartavla, »sirad med flere helgons bilder», till Esterna kyrka.¹ Efter herr Bengts död hösten 1495, troligen i pesten,² förekommer hon då och då i urkunderna som »fru Märta på Mörby»; hon tycks nämligen ha bott kvar på faderns sätesgård, medan hennes ende son, Kristiern Bengtsson, bodde på Steninge,³ och mannens broder Sten Kristiernsson innehade Salsta,⁴ Oxenstiernornas fädernegård. Sedan konung Hans blivit regent i Sverige 1497, begärde hon förläning.⁵

På ålderdomen ökades hennes ärvda besittningar väsentligt genom såväl arv som köp.

Lasse Karlsson (björnlår), Johan Slawekas halvbror, som levde ännu 6 sept. 1489,⁶ hade genom gifte⁷ med Peder Svenssons i Malmö dotter Ingeborg förvärvat Frötuna⁸ i Rasbo, som därefter var björnlårsättens sätesgård. Den ene av hans två söner, Karl Laurensen, som gjort sig bemärkt som anhängare av Sten Sture d. ä. 1497,⁹ blivit riddare vid konung Hans' kröning 1497¹⁰ och varit riksråd¹¹ under Svante Nilsson men dött redan omkr. 1506,¹² hade lämnat Frötuna i arv till sin i gifte med Märta Karlsdotter¹³ födde son Slaweka (Slake)

¹ Altartavlan omtalas äldst i D 346, KB (en av Gabriel Bengtssons hustru Anna Banér till Esterna kyrka 1630 skänkt bok), där donationen säges ha skett 1452; herr Bengts och fru Märta vapen uppges i samma källa ha funnits på denna altartavla. Senare nämnes den i visitationsprotokoll samt hos Radloff (a. a., s. 248). I samband med Esterna kyrkas ombyggnad till nuvarande Fasterna kyrka i början av 1800-talet torde altartavlan ha förkommit (Norrteje Tidning 10/18 1938; R. Plengier i Årkestiftet, nr 2, 1941, s. 29).

² BSH IV, inl. s. 322; han levde ännu 22/10 1495 (ppr UUB).

³ Styffe, s. 371.

⁴ Ibidem, s. 361.

⁵ HSH 18, s. 193; jfr BSH 4, inl. s. 233.

⁶ UUB.

⁷ Morgongåvobrev RA 7/11 1457 Mörby; bland de närvarande voro ärkebiskop Jöns Bengtsson (Oxenstierna), Olof Ingevaldsson i Måby, Hans Pedersson (Stiernsköld) och Torsten Johansson (schack) (om skrivaren se L. Sjödin i MRA 1939, s. 132 och 136; fotografi av brevet å fig. 1). Ingeborg var död 29/6 1470 (Örnhiålm VII, s. 943).

⁸ Peder Svensson hade ärvt Frötuna efter Märta Lydekadotter i Vänngarn 1452 (Ericssbergsbrev, fotostat, RA). Lasse Karlsson bodde där redan 1458 (brevregist i Utters Collectanea, f. 120) och säkert 18/7 1460 (RA). Om Frötuna jfr G. Ahlbin i tidningen Upsala 18/8 1922; A. Schück uppger (HT 1944, s. 377), att Frötuna i Rasbo ej finnes i diplom före 1400-talet, men orten är säkert belagd redan 1381 (RPB 1608).

⁹ HSH XVIII, s. 71; DD I, nr 182; jfr Kellerman, s. 282 o. 287.

¹⁰ Utters Collectanea, f. 122; Karl Laurensen var väpnare 8/8 1496 (RA), riddare 28/8 1500 (K. G. Westman, a. a., s. 26).

¹¹ BSH V, inl. s. 168.

¹² Nämnd sista gången hösten 1506 (HSH 20, s. 49). Om hans sköld i Statens hist. museum (fr. Sigtuna dominikanerkyrka) se E. Eckhoff i SFT VII, s. 263; fotografi även hos S. Kraft, a. a., s. 321; jfr G. Gihl, Sigtuna och Norrsunda (1925; bilaga t. UFT, häfte 40), s. 5, 67 o. 103.

¹³ Morgongåvobrev 8/8 1496, RA; dock var Karl Laurensen gift redan 8/8 1489 (UUB). Identifikationen av Märta Karlsdotter med fru Märta (Johansdotter!) på Mörby (PHT 6, 1904, s. 129, noten), som okritiskt anammats av Annerstedt, faller redan på de olika patronymica; därtill voro Karl Laurensen och fru Märta på Mörby halvkusiner, varför äktenskap var förbjudet utan dispens, och den senare, som blott ärvde 2/8 efter Slaweka Karlsson, levde ännu 1533 (se nedan).

Karlsson.¹ Genom lönnmord på svägerskan² satte sig därpå Lasse Karlssons andre son, Bengt Laurensen på Länna i Almunge, efter Slaweka Karlssons död i besittning av Frötuna omkr. 1510.³ Denne Bengt Laurensen, som 1503⁴ var fogde i Örebro och sedan häradshövding i Långhundra⁵ och Närkehundraden⁶ härader, deltog hösten 1511⁷ i oroligheterna på Sturepartiets sida samt blev 1514⁸ fogde i Stockholm. 1516 måste emellertid Bengt Laurensen på grund av förbindelser med Gustav Trolle fly till denne på Stäket,⁹ och Sten Sture d. y:s folk besatte Frötuna.¹⁰ Därefter skall han ha sökt komma till Danmark för att där för Trolles räkning värva folk mot Sten Sture men fångslats på Åland¹¹ och satts i Stockholms slottstorn.¹² Innan han sedan avrättades,¹³ skall han ha bekänt mordet på svägerskan.¹⁴ Länna indrogs till kronan som förbrutet gods av Sten Sture,¹⁵ och genom dombrev av riksrådet 24 nov. 1517¹⁶ tilldömdes av arvet efter Slaweka Karlsson hans farfars halvbrors dotter, fru Märta på Mörby, två tredjedelar, medan hans farmors systerdotter, Birgitta Haraldsdotter, gift med Knut Ulfsson (Soop), fick en tredjedel.

Arvets detaljerade fördelning är okänd. Dock synes Frötuna ha

¹ Namnet har föranlett felaktig uppgift, att Slaweka-ätten ägt Frötuna (L. Salvius, Beskrifning öfver Sverige I, Upland, 1741, s. 307; Hist. geogr. o. stat. lex., II, 1860, s. 394).

² PHT 1904, s. 129. Utter uppgiver (Collectanea, f. 120), att Bengt Laurensen efter mordet på fru Märta även låtit mörda Slaweka Karlsson, men dombrevet ²⁴/₁₁ 1517 (se nedan), som nämner mordet på fru Märta, nämner ej att Slaweka Karlsson bragts om livet. Om Frötuna-mordet jfr Nya Dagligt Allehanda ¹⁶/₇ 1903 (En uppländsk mordhistoria bekräftad efter 400 år) o. G. Ahlbin i tidningen Upsala ¹⁰/₇ 1922.

³ Bengt Laurensen hade Länna som sätesgård ⁸/₆ 1509 men bodde på Frötuna ¹⁰/₁₁ 1511 (BSH V, s. 486).

⁴ Sturearkivet nr 609; Arvid Siggessons brevväxling (Gamla papper ang. Mora socken 2), s. 168 o. 495; jfr ibidem s. 519, n. 3, o. BSH IV, s. 300.

⁵ ²²/₇ 1509 o. ¹⁰/₈ 1515, RA; jfr J. E. Almquist, s. 25 och 94 (m. oriktigt dödsår), och se även N. Edling, Uppländska konungsdomar från Vasatiden, 1933, s. 125.

⁶ Rött nr 437 (brev fr. 1512); Mörby-boken, s. 503 o. Peringskiöld E 72 b Miscellanea (Peringskiölds datering 1513 bör vara den riktiga; Mörby-boken har 1518, men då var Bengt Laurensen ju död).

⁷ G. Kellerman i KÅ 1939, s. 55. Senare fick han av riksförståndaren en fjärding i Sala gruva men vägrades av bönderna tillträde dit (Sturearkivet nr 1369; jfr även nr 1092 o. Gamla papper ang. Mora socken 2, s. 577, not 2).

⁸ SSb II, 4, s. 363; om hans fortsatta verksamhet där se pers.-reg. t. SSb II: 4—5. Om fogdeämbetet i Stockholm se I. Peterzén, Studier rörande Stockholms historia under Gustav Vasa (1945), s. 121 ff.

⁹ G. Carlsson, Hemming Gadh, s. 275; G. Kellerman i KÅ 1940, s. 34.

¹⁰ BSH V, s. 554. Brevet uppgift, att han en tid vistats på Salsta, gör det sannolikt, att hans stämplingar med Gustaf Trolle sammanhängt med Salsta innehavare Sten Kristiernssons.

¹¹ Utters Collectanea, f. 120; jfr SRS III: 1, s. 311.

¹² C. F. Allen, De tre nordiske Rigers Historie, II (1865), s. 432; förhör m. honom hölls ¹⁰/₇ 1517 (SSb II: 5, s. 158 f).

¹³ SRS III: 1, s. 311. Jfr G. Carlsson i Sc. 1929, s. 131, not 3.

¹⁴ Utters Collectanea, f. 120; jfr dombrevet ²⁴/₁₁ 1517.

¹⁵ Utters Collectanea, f. 120; jfr Almquist, I, s. 732.

¹⁶ RA: B 19; UUB: E 175 a.

tillfallit hustru Birgitta.¹ 1519² avstodo dennas söner till fru Märta »en gardh belegen i Heluite, som han nw stander med stenhws oc tompth, som fframlidne Benct Larenson atthe».

Efter sin ende sons, riddaren och riksrådet Kristiern Bengtssons, död hösten 1520, sannolikt i Stockholms blodbad,³ framträder den gamla frun på Mörby framför allt som vårdare av släktgodsen under sonsonen Gabriel Kristerssons,⁴ den siste kvarlevande av Oxenstjernorna,⁵ omyndighet. År 1526⁶ avgjordes till hennes förmån en »långlig träta» med bönderna i det nära Mörby belägna Ubby. 1528⁷ lovade Gustav Vasa henne bistånd i en jordatvist med Sten Kristiernssons änka på Salsta. År 1527⁸ köpte hon jord i Östra Gottröra, och ^{21/12} 1528⁹ köpte hon det närbelägna Broddsåtra i Gottröra.

Det sista, som är bekant om fru Märta på Mörby, är hennes köp av Ekeby i Rimbo från släktingarna där. Redan ^{11/2} 1499¹⁰ hade hon av Hans Walrams ovannämnda änka Kristina Olofsdotter (Vasa) bytt till sig jord i Näs i Rö mot jord i Härsby och Byle i samma socken och Mälby i Rimbo.

¹ Almquist, I, s. 619.

² SSB II: 5, s. 212; jfr N. Ahnlund, Axel Oxenstierna, s. 339; om det gamla »Helvetet» i Stockholm se F. de Brun i SSEÅ 1915, s. 16; jfr även L. Carlsson i NoB 1933, s. 138 ff, och 1934, s. 136 ff.

³ Allen III: 1, s. 401, not 67; Erslev i DHT 6: III, s. 149, not 1; G. Carlsson i HT 1920, s. 142; L. Weibull i Sc. 1928, s. 52, not 3; N. Ahnlund, a. a., s. 10 f. Ett bevis för att han verkligen blev avrättad i blodbadet torde vara, att ordet »decollatus» står vid Kristiern Bengtssons namn i släktböcker, som äro skrivna blott några årtionden efter Stockholms blodbad, nämligen Genealogica 2 (H 36), f. 13 och Genealogica 23 a (H 38), f. 18; om dessa släktböckers ålder se Rosman, Rasmus Ludvigsson, s. 36 och 39; den förstnämnda torde ha ägts av Per Brahe d. ä., vars fader varit bland offren i blodbadet. I det ovan (s. 24, not 9) citerade, av G. Hafström i danska riksarkivet funna aktstycket uppges, att »mester Diderich», tydligen Didrik Slagheck, efter blodbadet tagit ett skrin med värdeföremål från »her Cristiern bentsons moder frfw Sigret», men eftersom Kristiern Bengtssons moder ej hette Sigrd utan Märta och omedelbart efter uppräknigen av innehållet i skrinet talas om »hennis broder Niels Eschilsson», torde man kunna anse, att Kristiern Bengtssons namn här kommit in av misstag, och att den nämnda kvinnan är Gustaf Vasas mormor, Sigrd Eskillsdotter (Banér).

⁴ RA ^{9/3} 1525.

⁵ Enl. släkttraditionen var Gabriel den ende överlevande bland 13 syskon (N. Ahnlund, Storhetstidens gryning, s. 39 (efter G. Wallin, Sigtuna stans et cadens, 1729, s. 329, not 1, och Bergii Allehanda III, 1758, s. 80 ff), o. Axel Oxenstierna, s. 11).

⁶ N. Edling, a. a., s. 82 f (avtr. efter Mörby-bokens avskr.; orig. finnes i Ericssbergsarkivet, därav fotostat, RA). Samma år nämnes hon i rusttjänstlängden (GVR 3, 1865, s. 227).

⁷ GVR 5 (1871), s. 13. Ett odat. brev fr. Sten Kristiernssons änka Petronilla Nilsdotter till fru Märta på Mörby finnes i RA (Biographica O 9). På 1520-talet var fru Märta på Mörby med bland dem som genom vittnesmål inför konung Gustav åstadkommo, att Kristiern Johanssons (Vasa) föregivna dotter Märta förklarades för ett understucket barn (HB IV, 1877, s. 400 f; jfr J. A. Almquist, Den civila lokalförvaltningen, 1, 1917, s. 62). Fru Märta nämnes även i ett salubrev 15 aug. 1527 (Ericssbergsarkivet; fotostatkopia RA).

⁸ Mörby-boken, s. 473. ^{9/8} 1587 (or. ppr Mörby-boken, s. 1218) intygas, att Gabriel Kristersson ärvt »Ene gården ij store gättröra» efter fru Märta på Mörby.

⁹ Or. ppr Mörby-boken, s. 1010.

¹⁰ Ericssbergsbrev (fotostat, RA).

Dennas son¹ Olof (Hansson) Walram,² bosatt på modernegården Ekeby,³ var en trogen anhängare av de yngre Sturarna⁴ och deltog på deras sida i oroligheterna 1511;⁵ 1520 var han en av svenskarnas anförare i drabbningarna med danskarna i Badelundaskogen 29 mars,⁶ och i aug. s. å. låg han med 400 man vid Sala silvergruva och lät smälta silver dag och natt för att Sturepartiet skulle få medel att fortsätta striden.⁷ På konung Kristians befallning avrättades han kort efter Stockholms blodbad.⁸

Utom Olof Walram hade Hans Walram och Kristina Olofsdotter två döttrar, Cecilia Hansdotter i Nor i Roslagsbro⁹ och Magdalena Hansdotter på Ekeby.¹⁰

¹ RA 11/11 1493 o. 14/11 1495; B 19 (1500 II) nr 75: brev 2/11 1500.

² Våren 1493 (SSB 2: 3, s. 80) hade han blivit slagen i järn i Stockholm för att han »lypt vp» porten hos »rödnackan Birgitta» och »slogh henne bla och bloduch, tesligis högh hennes grita, becken, tenfath och fellabordh sunder».

³ Rasmus Ludvigssons Register (över sjöar och strömmar) 1560 (Str. kam. handl. vol. 61, KA) Han gav 2/11 1500 (B 19, 1500 II, nr 75) 3 markland i Bottna (se ovan) i morgongåva till sin hustru Märta Bengtsdotter, som levde 1526 o. 1531 (GVR 3, 1865, s. 227, o. 7, 1877, s. 457), och med vilken han hade två i unga år avlidna söner, Hans och Erik Olsson (Gamla bytesboken, f. 53; Rött nr 10, KA). Enl. Rasmus Ludvigsson (Genealogica 18, f. 130, och Per Brahes släktbok f. 248 o. 301) skall Olof Walrams hustru, som var sondotter till en Tord Svensson, förut ha varit gift med en Jöns Abjörnsson. Enl. Elgenstierna (VII: 359 a) skall hon i detta gifte ha haft en dotter Ingrid, gift med Ulf Knutsson (Soop) och moder till Jöns Ulfsson (Soop), vilket troligen är riktigt, eftersom den senare och hans avkomlingar sedan innehade Bottna (Almquist, Frälsegodsens, I, s. 561).

⁴ Han var i deras tjänst redan 1504 (Sturearkivet nr 23); att han räknades till deras mera betydande anhängare framgår av att han nämnes i den påvliga uppmaningen 1/9 1519 till svenskarna att frigiva Gustav Trolle (R. Stenison, Peder Jakobsson Sunnanväder, 1947, s. 222; jfr Kraft, a. a., s. 374) och i kättarförklaringen (HT 1918, s. 123; jfr Kraft, s. 393).

⁵ Sten Kristiernsson klagar i brev till ärkebiskopen (HSH 19, s. 170; jfr BSH V, inl. s. 160, o. Gamla papper från Mora socken 2, s. 363) över att en Svante Nilssons tjänare Olof Walram i Roden samlat några svenner under sitt befäl, förstärkt sig med allehanda löst folk och sagt sig vilja jämte andra herr Svantes tjänare gästa Salsta, varemot de ej visat sig, då fienden brände i skärgården; herr Sten framkastar t. o. m., att de »lågo i mordstig» för honom. Sten Kristiernsson synes därefter ha låtit »skinne och sköffle» Olof Walrams gård (SSB 2: 4, s. 223). 2/4 1512 (KA: Rött nr 437) nämnes Olof Walram som fogde i Nördinghundra härad. Enl. J. E. Almquist (s. 20 och 117) skall han ha varit häradshövding i Frötuna och Länna 1512—14.

⁶ Olaus Petri, s. 286; Uters Collectanea, f. 124, jfr C. F. Allen, a. a., III: 1, s. 216, o. Kraft, a. a., s. 376 o. 382.

⁷ BSH V, s. 643; jfr Allen III: 1, s. 286, och G. Carlsson, Hemming Gadhs, s. 313.

⁸ Olaus Petri, s. 296; jfr L. Sjödin, Kalmarunionens slutskede. Gustav Vasas befrielsekrig, I, 1943, s. 256, not 7, o. 257, not 9. Kort dessförinnan hade han fått fredsbrev av konungen (Peder Swart, Konung Gustaf I:s krönika, utg. av N. Edén, 1912, s. 10).

⁹ Enl. Gamla bytesboken, f. 53, o. Genealogica 25 skall hon ha varit gift med en Ingemar Hansson och haft två barn, Erik Ingemarsson och »hustru Göde», som skola ha tjänat Gustav Vasas fader, Erik Johansson på Rydboholm. Cecilia, som redan 1497 2/11 (RA) bodde på Nor och då nämnes som dotter till Kristina Olofsdotter på Ekeby, sålde 1533 (HH 13: 1, s. 57; jfr V.F.T II: 8—9, s. 157) Nor med underlydande i Bro, Rimbo och Skederid till Lars Turesson (Tre Rosor) på Penningby; då denne 15/10 1536 fick fastebrev på dessa gods (KA: Rött nr 436), var hon död. Om Cecilia Hansdotter se även UUB 1/8 1527.

¹⁰ Gift med Henrik Bondeson (KA: Rött nr 254: orig. ppr 1533).

Den 6 aug. 1533¹ sålde Magdalena Hansdotter Ekeby till fru Märta på Mörby jämte en gård i Ösby, en i Skälby, en i Mälby, torpet Kvarnbol och ödestorpen Bålbros och Kolbyle, alltsammans i Rimbo socken, en gård i Söderby i Lohärad, två i Väsby och en i Ösby i Roslags-Bro samt en i Dyvik i Vätö; Ekeby fick Magdalena emellertid behålla för livstiden.² 1541³ sålde hon till fru Märtas sonson Gabriel Kristersson en gård i Tisslinge i Roslags-Bro och en utjord i Salmö i Väddö.

Efter 1533 förekommer fru Märta ej i urkunderna. Tydligt har hon snart avlidit; hon bör då ha varit en mycket gammal kvinna.

Exkurs.

Slaweka-arkivet.

Breven i det gamla Slaweka-arkivet, d. v. s. det arkiv, som tillföll Gabriel Kristersson (Oxenstierna) genom arv från farmodern, fru Märta på Mörby, äro numera splittrade på flera håll, i den mån det är bevarat.

Huvudparten av arkivet tycks länge ha funnits kvar på Mörby. De få brev,⁴ som bevarats från detta arkiv, kommo först till det när-

¹ or. perg., RA, utf. Mörby; annat or. ppr, RA: Topographica, vol. 447. Fastebrev av 17/8 1534 finnes i avskr. i Gamla bytesboken, f. 64, Anmärkningsvärt är, att Magdalena i salubrevet kallar fru Märta »min kere ffrenka», »som iach ingen närmare veth skyl vara til for:de godz en hon ty te äre komme aff hennes slecht». Emellertid ansåg sig även Gustav Vasa, stödd på Kristina Olofsdotters vasavapen och ett yttrande av Cecilia Hansdotter (Sjödin, s. 256, not 7; jfr E. Hildebrand i SAT II, s. 4) vara närmast arvsberättigad efter de båda systrarna och lät sig därför vederkännas både Nor och Ekeby med underlydande (jfr Gamla bytesboken, f. 44 v), men båda återvunnos 1562 (HH 13: 1, s. 57, resp. 55) av sina köpare genom konungens högsta nämnds dom. Enl. Gamla bytesboken, f. 44 v, skall även en annan person ha uppträtt med arvsanspråk på Ekeby, en hustru Anna, som enl. Gamla bytesb., f. 53, o. Genealogica 25 genom sin mor, »Hustru Cirstin Clemet Rensels», och dennas far »Ernest Mugge» skall ha härstammat från en hustru Helga, som skall ha varit syster till Olof Ingemundssons (Vasa) hustru Gyda; stockholmsborgaren och tullnären Ernst Muggel (om denne se SRS III: 1, s. 84, DD nr 184, Handlingar rörande Helga Lekamens gille, KBH 2: 3, 1930, s. 171, BSH V, s. 387, Gamla papper ang. Mora socken 2, s. 323, o. Sturearkivet nr 700, 740 o. 793) hade bevisligen en dotter med namnet Kristina (SSb 2: 5, s. 133; Sthlms stads tänkebok 1524—29, 1929—40, s. 121); ett led torde dock ha borttappats i stamtavlan, ty Ernst Muggels mor hette trol. Birgitta (SSb 1: 2, s. 34 f, o. 2: 1, s. 143; jfr F. de Brun i Sveriges kyrkor; Stockholm I, 1928, s. 64), och själv var han ej äldre än att han 1513 kunde vara majgreve (SSb 4: 1, s. 304). Om krönikören Clemet Rensel se Sjödin, a. a., s. 105, not 6, o. I. Peterzén, s. 39 f, 43 f.

² Or. ppr Rött nr 254.

³ Gamla bytesboken, f. 28.

⁴ 1 brev från Henrik Damerows (Slawekas föregångare på Mörby) arkiv (26/8 1384), 3 brev från det egentliga Slaweka-arkivet (1475, 11/8 1499 o. 27/8 1526) och därtill Peder Svenssons i Malmö åtkomstbrev på Frötuna (1452), som med Frötuna bör ha ärvts av mågen Lasse Karlsson (björnlår) och tydligen kommit till fru Märta på Mörby genom arvet efter Slaweka Karlsson 1517. 1499 års brev företeddes av riksskattmästaren Gabriel Bengtsson Oxenstierna 10/8 1623 på Sjuhundra ting (RA: Strödda äldre domböcker: Jöran Larssons dombok för Uppland 1621—24, f. 92 v).

belägna Rånäs¹ med Oxenstiernornas ättlingar av ätten Stenbock och därifrån med dessa till Thorsjö² i Skåne, vars arkiv ju nu ingår i Ericsbergsarkivet.³ Större delen av detta Mörby-arkiv synes vara förlorat, men åtskilliga brev därur finnas avskrivna i den omkr. 1730⁴ bundna Mörby-boken, förut i Rånäs, sedan början av 1900-talet i Gimo bruks arkiv. Denna mäktiga volym på mer än 1200 sidor innehåller nämligen förutom mängder av handlingar i original från senare århundraden även avskrifter av 16 brev före 1540, av vilka de flesta ur Mörby-boken avskrivits av Claes Annerstedt i UUB (E 175 a); större delen därav torde ha funnits i Slaweka-arkivet.⁵ Därjämte finnas där ett originalbrev ur Slaweka-arkivet⁶ och ett utdrag⁷ ur fru Märta's nu troligen förkomna jordebok för sonsonen Gabriel Kristersson. Anmärkningsvärt är, att 7⁸ av Mörby-bokens medeltidsbrev även finnas avskrivna i Peringskiölds Miscellanea E 72 b⁹ i VHAA:s dep. RA, som dessutom innehåller avskrifter av 2¹⁰ Slaweka-brev, som varken finnas i Mörby-boken eller annorstädes.

¹ Collectio Gjörwelliana, 1 (förnyade upplagan 1781), s. 66; jfr E. Hildebrand i HT 1886, s. 333.

² Jfr V. F. Palmblad i Läsning för bildning och nöje, 2 (1848), s. 175 ff o. 207 ff, och G. Ljunggren, Skånska herregårdar (1852—63): Thorsjö.

³ C. M. Carlander, Sv. bibliotek och exlibris, andra uppl. 1904, 2, s. 353 f, o. 4, s. 599 ff.

⁴ Den yngsta handlingen däri (s. 882) är daterad 18/8 1727. De flesta medeltida avskrifterna ingå i ett med en och samma hand skrivet parti (s. 195—642), som sannolikt tillkommit i början av 1700-talet, eftersom däri ingå brev från 1704 (s. 607), 1705 (s. 352) och 1715 (s. 371).

⁵ Förutom avskrifter av Ericsbergsbrevens 25/8 1384 (s. 507) och 27/8 1526 (s. 573) finnas där 1 brev från Henrik Damerows arkiv (s. 968: 10/11 1387; avskriften företedd av Gabriel Bengtsson Oxenstierna på Sjuhundra ting 1651 enl. RA: Uppsala läns renov. domb. nr 11¹/₈, f. 178 v), 4 brev från det egentliga Slaweka-arkivet (s. 505: 12/8 1409; s. 496: 1480; s. 473: 1527; därtill s. 514: 10/7 1378, till vilket original finnes i Sjöholmsarkivet, RA), 1 brev från Frötuna-arkivet (s. 491: 1/8 1479) och 4 brev, som sannolikt kommit till fru Märta's arkiv, då hon 1527, som ovan nämnts, köpte jord i Östra Gottröra [denna jord, 1 örtugland mindre än 11 öresland, hade inköpts från stockholmsborgaren Hans Bökman (om honom se Stockholms rådhus och råd II, s. 10, 123, 136 och 311, samt N. Ahnlund i Fornvårdaren 4, 1931, s. 18), vars hustru Katarinas förste man (SVSL 11, s. 396) Erik Helsings tvist om Östra Gottröra behandlas i ett brev i Mörby-boken (s. 571: 10/8 1517); hennes fader (SVSL 11, s. 397), rådmannen i Stockholm Peder Jönsson (om denne se I. Peterzén, s. 6, 19 och 39), hade köpt samma jord från Laurens Mattsson (ekeblad) (s. 498: 1479), och denne hade fått den av sin mor, Matts Janssons änka (s. 476: 1472); troligen hör till denna brevgrupp ytterligare ett brev om bl. a. Östra Gottröra (s. 510: 2/8 1430)].

⁶ s. 100: 21/12 1528.

⁷ s. 910.

⁸ Fem av Slaweka-brevens (25/8 1384, 18/8 1409, 2/8 1430, 1/8 1479 o. 1480) och därtill 2 andra, som väl kommit från bondearkiv vid senare oxenstiernska godsförvärv kring Mörby (s. 493: 1480; s. 503: 1513; det förra finnes i orig. på Ericsberg, det senare är hos Peringskiöld feldaterat till 1518, se ovan).

⁹ För meddelande om existensen av denna samling tackar jag fil. dr Ernst Nygren.

¹⁰ 1328 (DS 2683) ur Ingebjörnssönernas (Slawekas föregångare på Medevi) arkiv, 1/8 1479 ur Johan Slawekas arkiv.

De flesta av de bevarade originalbrev ur Slaweka-arkivet¹ synas ha ärvts av Bengt Gabrielssons (Oxenstierna) dotter Ingeborg och hennes son, riksskattmästaren Sten Bielke, vars i slutet av 1600-talet till Antikvitetskollegiet komna pergamentsbrev äro inordnade i RA:s stora pergamentsbrevssamling men finnas avskrivna i Hadorphs Stora Kopiebok E 80.

Ett brev² ur Johan Slawekas arkiv är bevarat i Ekebyholms-arkivet, också ursprungligen oxenstiernskt, nu i RA, och utgör den enda medeltida beståndsdelen i detta arkiv.

Elva³ brev ur Slaweka-arkivet ha med Gabriel Kristerssons son Erik kommit till Eka-arkivet, vars pergamentsbrev nu finnas i UUB:s stora pergamentsbrevsserie men dessförinnan förtecknats i UUB (E 170).

Tre brev⁴ ur Slaweka-arkivet ha via Axel Oxenstierna hamnat i Tidö-arkivet, vars pergamentsbrev äro inordnade i stora pergamentsbrevssamlingen i RA; förteckning finnes i ämbetsarkivet. I Tidö-arkivet⁵ finnes även ett av Gabriel Kristersson 1574 gjort utdrag ur en nu förkommen jordebok av Johan Slaweka.

¹ Fem brev från det egentliga Slaweka-arkivet (SD 191, ¹⁴/₉ 1428, ¹⁸/₅ 1432, ²⁰/₁₀ 1480 o. ⁹/₃ 1525), 2 brev från underlagmannen Bengt Laurenssons (björnlår) arkiv (²⁸/₂ 1445 o. ¹⁸/₇ 1447), som kom till Slaweka-arkivet genom dotterns gifte med Johan Slaweka, samt 7 brev ur Frötuna-arkivet (SD 1512, ²⁷/₂ 1424, ²⁴/₆ 1425, ⁷/₁₁ 1457, ⁴/₈ 1474, ²²/₈ 1476 o. ⁸/₆ 1496). Såsom framgår av Sjödens handstilsstudier (MRA 1939, s. 114, not 3), äro av dessa 14 brev 9 påtecknade av Gabriel Kristersson.

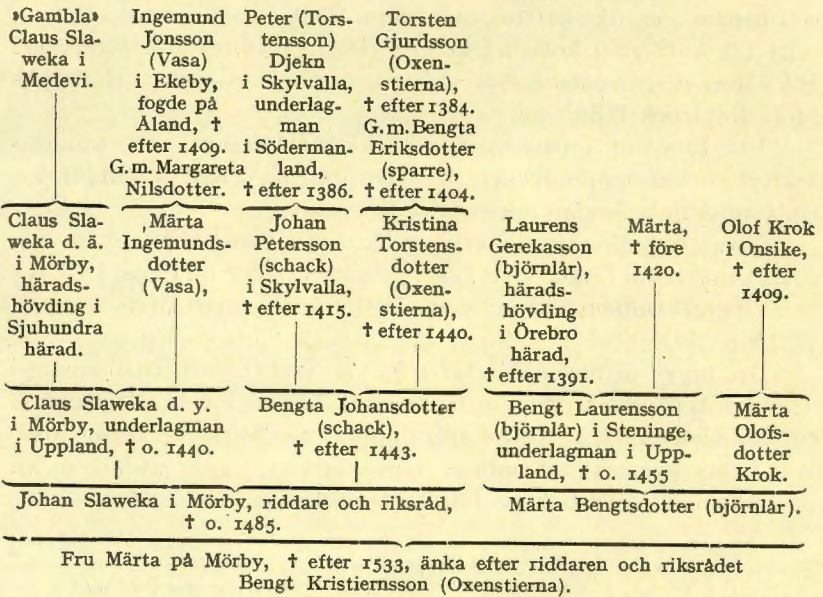
² ²⁷/₉ 1478; påskrivet av Johan Gabrielsson (Oxenstierna) enl. Sjödin (MRA 1939 s. 99, not 3). Om Ekebyholmsarkivet jfr S. Hedin, Resare-Bengt, 1921, s. 481.

³ SD 2566, UUB ¹⁷/₁₂ 1423 o. april 1429, SMR 695 o. UUB ¹²/₃ 1442 och ²⁸/₆ 1444 från Bengt Laurenssons arkiv; 4 av dem bära påskrifter av Gabriel Kristersson (Sjödin i MRA 1939, s. 114, not 5). Därtill 2 brev ur Frötuna-arkivet (SD 2359 och UUB ²⁶/₂ 1489) och 3 ur egentliga Slaweka-arkivet (UUB ²⁶/₂ 1478, ⁶/₄ 1481 och ¹⁰/₃ 1482).

⁴ ¹⁷/₁ 1454 (påskrivet av herr Gabriel enl. Sjödin i MRA 1939, s. 114, not 3) och ²⁹/₉ 1429, båda ur Bengt Laurenssons arkiv, samt ur det egentliga Slaweka-arkivet ¹⁷/₃ 1471 (därtill kom efter Gabriel Kristerssons ovannämnda återbördande av Målen i Ydre 1562 även Johan Slawekas donationsbrev därpå ²⁵/₃ 1467 till Oxenstiernorna och har hamnat i Tidö-arkivet).

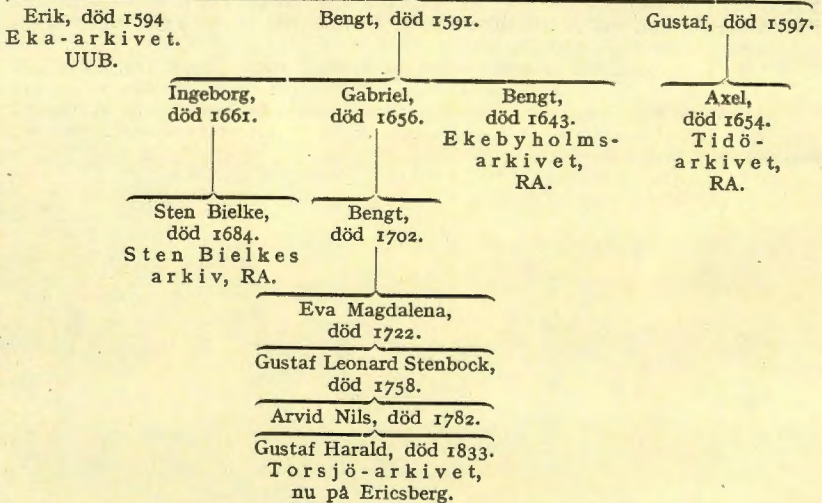
⁵ Frih. ätten Oxenstierna af Eka och Lindö; jfr ovan s. 20, not 6.

Antavla för fru Märta på Mörby.

Slaweka-arkivets fördelning.

Gabriel Kristersson (Oxenstierna), död 1585.

En bortglömd gren av den adliga ätten Ugglas nr 100.

Av C. V. Bromander.

Av ättlingar till kapten Georg Gustaf Ugglas, född 1742, död 1825, har i vår vanliga adelskalender under många år ej synts ringaste spår. Detta torde nog betyda, att man ansett denna gren av ätten Ugglas vara utdöd. Så är emellertid icke förhållandet. Denna ättegren lever ännu. Men då framställningen därav är både oriktig och ofullständig såväl i Anreps som Wrangel-Bergströms och Elgenstiernas ättartavlor,¹ har det ansetts lämpligt att till densamma foga några rättelser och kompletteringar.

Över denna bortglömda ättegren lämna vi först följande översikt:

<i>Georg Gustaf Ugglas</i> f. 1742, † 1825 kapten Tab. 99.		
<hr style="width: 50%; margin: 0 auto;"/> <i>Georg Gustaf</i> f. 1799, † 1874 hemmansägare Tab. I		
<hr style="width: 100%;"/> <i>Georg Gustaf</i> f. 1823, † 1900 hemmansägare Tab. II	<hr style="width: 100%;"/> <i>Per</i> f. 1832, † 1876 hemmansägare Tab. IX	<hr style="width: 100%;"/> <i>Karl Otto</i> f. 1845 farmare Tab. X
<hr style="width: 100%;"/> <i>Georg Gustaf</i> f. 1852, † 1917 hemmansägare Tab. III	<hr style="width: 100%;"/> <i>Karl</i> f. 1860, † 1938 hemmansägare Tab. VII	<hr style="width: 100%;"/> <i>Per Otto</i> f. 1870 farmare Tab. VIII
<hr style="width: 100%;"/> <i>Georg Gottfrid</i> f. 1885 farmare Tab. IV	<hr style="width: 100%;"/> <i>David Leander</i> f. 1888 farmare Tab. V	<hr style="width: 100%;"/> <i>Julius Oliver</i> f. 1897 hemmansägare Tab. VI

Den av Elgenstierna upptagna tabellen skulle få följande utseende.

¹ G. Anrep, Svenska adelns ättartavlor, 4 (1864), s. 447; F. U. Wrangel och O. Bergström, Svenska adelns ättartavlor, från år 1857, 2 (1900), s. 591; G. Elgenstierna, Den introducerade svenska adelns ättartavlor, 8 (1934), s. 438.

Tab. 99.

GEORG GUSTAF (son av Georg Gustaf tab. 94), f. 1742, volontär vid Närkes och Värmlands regte 1755 i mars; förare vid Hessensteinska regtet 1759 ²⁹/₆; sergeant därstädes 1762 ²⁸/₆; fänrik 1764; gick sedan i utländsk tjänst; efter att såsom kapten ha varit med om åtskilliga krigsäventyr i Ryssland och Nordamerika¹ återkom han till Sverige, vistades på 1790-talet en kort tid i Karlstad men flyttade snart till sin hustrus födelseort hemmanet Fensbol i Fryksände socken i Värmland, där han tillbragte sina återstående dagar. Han ägde och bebodde där en hemmansdel, som efter honom än i dag kallas dels Storgöran dels efter ortens namnskick Kaptifolk (= Kaptensgården). Uggla avled i Kaptifolk ¹⁸/₁₁ 1825 av ålderdomssvagheter och blev begraven ²⁷/₁₁ på Fryksände kyrkogård. — G. å sin brors, häradshövding Jonas Ugglas boställe Edsberg i Segerstads socken i Värmland m. GERTRUD FENS, f. ¹⁵/₁₁ 1770 i Fensbol, † där ²⁵/₂ 1822 begraven ⁹/₃ på Fryksände kyrkogård, dotter av soldaten för Fensbol Lars Larsson Fens och Kerstin Jönsdotter.

Barn:

1. GEORGINA GUSTAVA, f. ¹⁰/₄ 1794 i Karlstad, döpt samma dag, † ⁹/₃ 1806, enl. Anrep på Uggleberg vid Karlstad, men då Uggleberg icke ligger vid Karlstad så menas möjligen Ulleberg.

2. AGNETA MARIA, f. ²⁷/₅ 1797 i Fensbol likasom följande syskon, döpt ²⁹/₅, † ²²/₁₂ 1877 i Svenneby i Fryksände. — G. där ³/₁₀ 1824 m. lantmätarens inspektoren OLOV LENNART BREDSBERG, f. ¹²/₁₀ 1792 i Svenneby, † där ⁷/₉ 1834 av slag, begraven jämte sin hustru å Fryksände kyrkogård.

3. GEORG GUSTAF, f. ¹²/₁₂ 1799, † ¹⁴/₆ 1874, hemmansägare, se tab. I.

4. KNUT, f. ²¹/₆ 1804, döpt ⁵/₇; var sjuklig, † ¹⁵/₄ 1827 i Karlstad och där begraven.

Tab. I.

GEORG GUSTAF (son av Georg Gustaf tab. 99), f. ¹²/₁₂ 1799 i Fensbol, döpt ¹⁷/₁₂; övertog och ägde hemmansdelen Kaptifolk efter fadern; † ¹⁴/₅ 1874 på Kaptifolk. — G. m. INGEBORG PERSDOTTER från Vadje i Fryksände, f. där ²⁶/₇, 1806, döpt ²⁷/₇, bodde såsom änka först hos sin son Georg, sedan hos sin son Per från 1876 till sin död å Kaptifolk; † där ¹⁵/₈ 1882, dotter av hemmansägaren Per Persson och Karin Ersdotter.

¹ Jfr En bok om Värmland, d. 2 (1918), s. 336—39.

Barn:

- I. GEORG GUSTAF, f. $12/7$ 1823, † $22/9$ 1900, hemmansägare, se tab. II.
2. PER, f. $24/3$ 1826 i Fensbol likasom alla barnen, döpt $26/3$, † $21/10$ 1828 i Fensbol.
3. GERTRUD, f. $6/3$ 1829, vistades i Västanvik i Fryksände från 1907 till sin död; † där $21/1$ 1908. — G. $21/1$ 1851 m. NILS JANSSON, f. $2/1$ 1821 i Fensbol, hemmansägare där å brukningsdelen Knölen, bodde i Vadge 1886—1907, sedan i Västanvik till sin död; † där $20/5$ 1910, efterlämnade flera barn.
4. PER, f. $23/2$ 1832, † $25/10$ 1876, hemmansägare, se tab. IX.
5. KARIN, f. $15/1$ 1835, döpt $16/1$, † $22/6$ 1890 i Fensbol. — G. $26/12$ 1853 m. OLOV ERIKSSON från Fensbol, f. där $24/1$ 1827, hemmansägare där å brukningsdelen Tömt 1854—1890, bor sedan kvar där hos sin son Olov Vilhelm Olsson till sin död; † hos honom $29/1$ 1905, efterlämnade flera barn.
6. INGEBORG, f. $9/5$ 1839, utskrevs från hemmet $22/4$ 1869 till N. Amerika.
7. MARIT, f. $17/9$ 1842, † $20/2$ 1898 i Kärrängen i Fensbol. — G. $27/12$ 1863 m. BENGT JONSSON, f. $16/10$ 1830, hemmansägare i Fensbol till sin död; † där $20/4$ 1900.
8. KARL OTTO, f. $18/8$ 1845, farmare, se tab. X.
9. ERIK VILHELM, f. $17/6$ 1848, † $7/8$ 1853 i Fensbol, kallas i död-boken Göransson.

Tab. II.

GEORG GUSTAF (son av Georg Gustaf tab. I), f. $12/7$ 1823 i Kaptifolk, döpt $15/7$, bodde efter sitt giftermål kvar i Kaptifolk till 1874; efter fadern ägde han av Kaptifolk eller Storgöran en del, som kallades Lillgöran, men som han sedan bytte bort mot egendomen Fenstömta i Fensbol, vilken egendom han ägde och brukade till omkring 1890, varefter han fortfarande bodde kvar där hos sina barn till sin död; † där $22/9$ 1900. — G. 1848 m. KERSTIN OLSDOTTER från Fensbol, f. där $14/10$ 1827, † $19/2$ 1900 å Fenstömta, dotter av hemmansägaren Olov Jansson och Stina Ersdotter.

Barn:

- I. ANNA STINA, f. $12/2$ 1849 i Fensbol likasom syskonen, † $20/5$ 1889 på Bråten i Vasserud i Fryksände av hjärninflammation, barnlös. — G. $27/12$ 1875 m. JAN JANSSON i hans första gifte (2:o $20/11$ 1890 m. Stina Sten, f. $6/5$ 1853 i Rådom, † $11/5$ 1917 i Ö. Bråten, dotter av

torparen Olov Olsson och Maria Ersdotter), f. $\frac{21}{11}$ 1849 i Fryksände, bodde i Fensbol 1875—80, var sedan hemmansägare i Östra Bråten i Vasserud, † $\frac{10}{2}$ 1931 i Rådomb i Fryksände.

2. GEORG GUSTAF, f. $\frac{9}{5}$ 1852, † $\frac{18}{5}$ 1917, hemmansägare, se tab. III.

3. OLOV VILHELM, f. $\frac{3}{11}$ 1854, vistades i sin ungdom mycket i Norrland; utskrevs från Fryksände $\frac{22}{11}$ 1887 till Åsane; vistades år 1917 i Amerika under namn av Fransén.

4. INGA MARIA, f. $\frac{4}{10}$ 1857, utskrevs från föräldrarna $\frac{22}{11}$ 1895 till Svegs socken i Norrland, där hon säges ha blivit gift med en skomakare Bergström.

5. KARL, f. $\frac{3}{8}$ 1860, † $\frac{9}{12}$ 1938; hemmansägare, se tab. VII.

6. KRISTINA, f. $\frac{22}{2}$ 1863, vistades i Uppsala 1882—85 och hemma i Fensbol 1885— $\frac{28}{3}$ 1890, då hon utskrevs till N. Amerika, där hon år 1917 levde i Nord Dakota, g. m. en farmare från Västergötland.

7. JOHAN, f. $\frac{11}{11}$ 1865, vistades mycket i Norrland, utskrevs från Fryksände $\frac{14}{5}$ 1890 till N. Amerika.

8. PER OTTO, f. $\frac{12}{9}$ 1870, farmare, se tab. VIII.

Tab. III.

GEORG GUSTAF (son av Georg Gustav tab. II), f. $\frac{9}{5}$ 1852 i Fensbol, bodde efter sitt giftermål hos sina svärföräldrar i Buvikberg i Fensbol 1879—84, då han köpte en liten egendom Nygård i Vasseruds hemman, där han sedan bodde. Oavbrutet verksam, förbättrade han sin egendom mycket; † på Nygård $\frac{18}{5}$ 1917, begravnen å Fryksände kyrkogård. — G. $\frac{24}{6}$ 1879 m. KRISTINA JÖNSDOTTER, f. $\frac{22}{11}$ 1860 i Buvikberg, dotter av hemmansägaren där Jöns Nilsson och Kerstin Jonsdotter.

Barn:

1. HILDUR EUGENIA, f. $\frac{28}{10}$ 1882 i Gudmundrå socken i Väster-norrlands län, † $\frac{12}{11}$ 1907 i Klemmetsfolk i Utterbyn i Fryksände. — G. $\frac{10}{4}$ 1904 m. snickaren PER AUGUST BODÉN, f. $\frac{1}{3}$ 1876 i Utterbyn.

2. GEORG GOTTFRID, f. $\frac{15}{4}$ 1885, farmare, se tab. IV.

3. DAVID LEANDER, f. $\frac{7}{3}$ 1888, farmare, se tab. V.

4. GUSTAF VALDEMAR, f. $\frac{12}{7}$ 1890 i Nygård, utskrevs därifrån $\frac{15}{4}$ 1910 till N. Amerika, där han 1919 var farmare i Colorado. Han uttogs sommaren 1917 till soldat och deltog i det första världskriget under 18 månader.

5. KARL VILHELM, f. $15/8$ 1892 i Nygård, därifrån han utskrevs $9/8$ 1912 till N. Amerika, där han i Colorado år 1919 var tillsammans med sin äldste bror.

6. JULIUS OLIVER, f. $10/4$ 1897, hemmansägare, se tab. VI.

7. HANNA KRISTINA, f. $2/4$ 1899 i Nygård. — G. 1921 i Karlstad m. lantbrukaren OSKAR NILSSON i Kapprasfolk (= Korpralsgården) i Utterbyn, f. där $20/9$ 1892.

Tab. IV.

GEORG GOTTFRID (son av Georg Gustaf, tab III), f. $15/4$ 1885 i Nygård, utskrevs därifrån $22/4$ 1904 till N. Amerika, där han år 1919 var sysselsatt med timmerdrivning. — Gift i Amerika m. OLGA MARIA FLORQVIST, f. $8/2$ 1887 i Västanvik i Fryksände, dotter av snickaren Johan Florqvist och Lovisa Pettersson. De sades år 1919 ha följande

Barn:

1. ELSA.
2. Ett eller två barn till.

Tab. V.

DAVID LEANDER (son av Georg Gustaf tab. III), f. $7/3$ 1888 i Nygård, utskrevs därifrån $20/4$ 1906 till N. Amerika, där han blev farmare i Montana. — G. $19/2$ 1914 i Karlstad m. ALMA MARIA LARSSON från Utterbysatern i Fryksände, f. där $7/2$ 1887, dotter av hemmansägaren Lars Jonsson och Stina Persson. — De sades år 1919 ha följande

Barn:

1. FLORENCE.
2. Ett barn.

Tab. VI.

JULIUS OLIVER (son av Georg Gustaf tab. III), f. $10/4$ 1897 i Nygård, hemmansägare där. — G. $21/3$ 1933 m. KARIN FRIDEBOG GUND, f. $12/1$ 1901 i Vitsands förs. i Värmland.

Barn:

1. GÖRAN GUSTAF, f. $26/12$ 1933.
2. SVEN ERIK, f. $12/11$ 1935.

Tab. VII.

KARL (son av Georg Gustaf tab. II) f. $\frac{3}{8}$ 1860 i Fensbol, ägde efter sin fader egendomen Fenstömta i Fensbol 1890—1904 och därefter Vadgeäng i Fryksände till sin död; † där $\frac{9}{12}$ 1938, begraven å Fryksände kyrkogård. — G. 1:o $\frac{26}{12}$ 1892 m. KAROLINA OLSDOTTER från Vadjetorp, f. där $\frac{31}{7}$ 1871, † $\frac{4}{8}$ 1898 i Fenstömta, dotter av hemmansägaren Olof Jansson och Marit Jonsdotter; 2:o $\frac{7}{4}$ 1901 i Kollerud i Fryksände med KAROLINA JONSDOTTER WALLIN i hennes andra gifte (g. 1:o $\frac{26}{12}$ 1885 m. hemmansägaren i Kollerud Mårten Wallin, f. $\frac{19}{1}$ 1858 i Svegs socken i Härjedalen, † där $\frac{9}{8}$ 1893 och där begraven), f. $\frac{9}{10}$ 1859 i Kollerud, † $\frac{18}{6}$ 1945 i Vadge, dotter av hemmansägaren Jon Olsson och Karin Nilsdotter.

Barn:

1. ANNA KRISTINA, f. $\frac{24}{4}$ 1894 i Fenstömta.
2. TILDA MARIA, f. ibidem $\frac{1}{1}$ 1897. — G. $\frac{29}{3}$ 1934 m. sågverksarbetaren GUSTAF ADOLF OLSSON i Östra Torp i Grava socken i Värmland.

Tab. VIII.

PER OTTO (son av Georg Gustaf tab. II), f. $\frac{13}{9}$ 1870 i Fensbol, var som barn sjuklig, utskrevs $\frac{21}{3}$ 1890 från hemmet till N. Amerika, där han blev farmare i Montana. — G. m. en kvinna, som härstammar från Fryksände. — De sades år 1919 ha följande

Barn:

1. FLORENCE.
2. En son.

Tab. IX.

PER (son av Georg Gustaf tab. I), f. $\frac{23}{2}$ 1832 i Kaptifolk, döpt $\frac{24}{2}$, bodde såsom gift i fädernehemmet och var av ätten den siste, som innehade Kaptifolk; † $\frac{25}{10}$ 1876 i Kaptifolk till följd av olyckshändelse, begraven å Fryksände kyrkogård. — G. $\frac{27}{12}$ 1863 m. KERSTIN ERSDOTTER från Kollerud, f. där $\frac{24}{12}$ 1829; hade såsom änka kvar egendomen Kaptifolk till 1884, bodde därefter i Kollerud 1884—1904 och sist hos sin måg Anders Olsson i Domaretäppan i Utterbyn till sin död; † där $\frac{9}{8}$ 1909, dotter av hemmansägaren Erik Olsson och Ingeborg Nilsdotter.

Barn:

1. INGA JUSTINA, f. $26/1$ 1865 i Kaptifolk likasom syskonen. — G. $26/12$ 1900 m. ANDERS OLSSON från Näsudden i Utterbyn, f. där $28/9$ 1865, sedan 1904 ägare av egendomen Domaretäppan i Utterbyn; barnlösa.

2. ERIK GUSTAF, f. $4/1$ 1867 i Kaptifolk, † där $16/1$ s. å.

3. ERIK VILHELM, f. ib. $28/1$ 1868, † $13/6$ 1891 i Kollerud.

4. KAROLINA SOFIA, f. ib. $26/8$ 1870, † ib. $13/10$ 1875.

Tab. X.

KARL OTTO (son av Georg Gustaf tab. I), f. $18/8$ 1845 i Kaptifolk, varifrån han utskrevs $22/4$ 1869 till N. Amerika, där han omsider fick stor farm i Nord Dakota, varest han skall ha avlidit omkring år 1915. — G. $26/12$ 1868 i Fryksände m. KARIN PERSDOTTER från Fensbol, f. där $13/8$ 1836, dotter av hemmansägaren Per Jonsson och Marit Nilsdotter.

Barn:

RIKARD, avled i unga år.

Släktforskningsromantik.

Av Paul Sjögren.

I inledningen till sin recension av min doktorsavhandling, »Släkten Trolles historia intill år 1505», riktar fil. stud. Christopher von Warnstedt ett häftigt angrepp mot Gustaf Elgenstiernas ättartavleverk och gör det i sådana ordalag, att jag ej här vill anföra citat därav.¹ Det ligger i sakens natur, att vissa brister måste vidlåda ett så oerhört omfångsrikt arbete som »Den introducerade svenska adelns ättartavlor». Om brister och luckor icke funnos, skulle ju fortsatt genealogisk forskning på ifrågavarande område vara överflödig; att sista ordet skulle vara sagt i alla spørsmål har givetvis aldrig föresvärat arbetets utgivare. Om vi hålla oss till medeltiden — det är denna period av vår historia, som i föreliggande diskussion huvudsakligen kommer i blickpunkten — så återstår det säkerligen generationers forskarmödor för att fullständigt kartlägga alla frälsesläkternas genealogier. För detta arbete är det ytterst värdefullt att ha en grundstomme som ättartavleverket att bygga vidare på.

Om man jämför Elgenstiernas verk med exempelvis G. Anrep's »Svenska adelns ättar-taflor», faller det starkt i ögonen, att ett mycket betydande röjningsarbete blivit gjort, vare sig nu specialundersökningar stått eller icke stått till utgivarens förfogande för de skilda släkterna. En tydlig tendens förefinnes att komma ned på så fast mark som möjligt och massor av osäkra och fantastiska genealogiska konstruktioner ha utmönstrats, sekelgamla konstruktioner, som ofta haft sin upprinnelse i sagor, anekdoter och liknande källor samt i allsköns feltolkningar av föreliggande källmaterial eller i genealogernas medvetna strävan att bättra på sina egna eller andras anor. Den mest framträdande bristen hos våra äldsta genealoger liksom hos denna tids historieskrivare över huvud taget är givetvis deras oförmåga att värdera källorna och att väga olika källgrupper mot varandra. För att anföra ett exempel hade man merendels icke känsla för att en tradition av några generationers ålder angående ett släktförhållande mellan ett par personer måste ha ett lägre källvärde än ett i original

¹ Recensionen återfinnes i den nystartade *Genealogisk tidskrift*, Arg. 1, s. 45 ff., för vilken tidskrift Warnstedt själv är redaktör.

bevarat testamente, som berörde samma släktförhållande. Om det i traditionskällan exempelvis förklarades, att B. var sonson till A., i testamentet däremot, att han var brorson, kunde man mycket väl ge företräde åt den osäkra traditionsuppgiften och fastslå, att han var sonson.

Som representanter för denna okritiska och romantiska genealogiska forskning må här blott nämnas Rasmus Ludvigsson (död 1594), Johannes Messenius (död 1636) och Johan Peringskiöld (död 1720), många andra att förtiga. Deras insatser voro synnerligen betydande, mätta med deras egen tids måttstock och efter samtidens vetenskapliga krav; men vi önska icke se deras i våra ögon otillfredsställande metodik väckas till nytt liv. Mot alla sådana tendenser måste vi vara på vår strängaste vakt och i stället oförtrutet söka fullfölja den sunda tendens, som otvivelaktigt förefinns i Elgenstiernas ättartavleverk, bl. a. att söka tillämpa en av all historieforskningens mest elementära metodiska grundregler, d. v. s. att skilja på och rätt värdera vad man brukar räkna som de båda huvudgrupperna av historiska källor, bevarade rester eller kvarlevor å ena sidan, traditioner eller berättelser å andra sidan.

Warnstedts allmänna arbetshypotes är i och för sig av intresse. Han framhäver med rätta vikten av att man vid en släktundersökning av ovan antytt slag ej stirrar sig blind på det egna materialet utan försöker göra klart för sig de stora allmänna linjerna i adelns historia. Viktigt är givetvis också att ständigt uppmärksamma impulserna utifrån i form av inflyttning och allmän kulturell och politisk påverkan. Betydande resultat kunna säkerligen nås inom den medeltidsgenealogiska forskningen vid en sammanställning av de nordiska och nordtyska diplomatiernas namnlängder, sigillbeskrivningar o. d. Det gäller emellertid härvidlag att ej låta sig lockas att till varje pris pressa allt källmaterial att bliva ett stöd för en på förhand uppställd teori. Det förefaller som om W. skulle ha fallit för denna frestelse i sin syn på Trollesläktens äldsta historia. Jag övergår till att bemöta W. punkt för punkt i de väsentliga anmärkningar han riktat mot min avhandling, men hänvisar dock beträffande hans delvis felaktiga och missvisande referat av min framställning rörande Trollarnas godskomplex till min egen redogörelse härför, vilken jag anser det vara överflödigt att här ännu en gång återge.¹

Warnstedt säger sig ha fått ett intryck av att jag i viss mån fallit för frestelsen att tro på förekomsten av, såsom W. säger, »self-

¹ Warnstedt, a. a. s. 46, samt Släkten Trolles historia, särskilt s. 34 ff. med där förekommande hänvisningar.

made» stormannasläkter under medeltiden. Jag önskar förstärka detta recensentens intryck. Någon gång måste ju varje släkt börja sin klättring på samhällsstegen och varför något sådant icke skulle kunna inträffa under medeltiden, synes vara svårt att förstå. I alldeles särskilt hög grad torde förutsättningar för ett relativt snabbt uppåttigande (eller nedåtgående) ha förefunnits vid tiden för Trollarnas första omnämnande i källorna på 1360-talet, d. v. s. efter digerdöden och under de därefter följande oroliga tiderna. För att belysa att tidens ekonomiska liv ingalunda betecknas av ett stillastående i egendomsfördelningen, räcker det att peka på drotsen Bo Jonsson (Grip), vars affärsverksamhet och godsförvärv haft mycket stora proportioner, mätta även med vår tids mått. Redan de bevarade urkunderna berätta, att inemot 1,500 gårdar, fördelade på inemot 340 socknar kommit i eller gått ur hans besittning vid skilda tillfällen. Givetvis måste man räkna med att detta inte motsvarar hela omsättningen.¹

Det övervägande antalet urkunder i våra medeltida diplomatarier är just affärshandlingar; massor av sådana urkunder måste under tidernas lopp ha gått förlorade, men redan de som bevarats, vittna om en betydande egendomsomsättning och om perioder av livlig affärsverksamhet. Säkerligen har det icke under medeltiden funnits hinder för att driftiga och affärsbegåvade män, även i en relativt ringa ställning, kunnat högst väsentligt utöka sina materiella tillgångar.

Innebörden av Warnstedts tankegång synes knappast kunna vara någon annan än att de stormannasläkter vi hade under medeltiden, dem hade vi redan i den grå forntiden, om man nu bortser från de släkter som invandrat. Resultaten av forskningen i vår medeltidshistoria ge oss absolut icke anledning att räkna med att det skulle förhållit sig på så sätt.

I enlighet med en senare tradition men i strid med ett mera högvärdigt samtida källmaterial håller W. för sannolikt, att Trollarna redan kring 1360-talet intagit en framskjuten stormannaställning eller, för att begagna ett av recensentens egna uttryck i detta sammanhang, »att stamfadern, även om han blott ägt en del av godsen med okänd proveniens i Arvid Trolles jordebok, otvivelaktigt skulle ha hävdat sig väl bland normala stormän».²

När Warnstedt söker göra sannolikt att Trollarna redan vid ovan nämnda tidpunkt intagit en framskjuten stormannaställning, tillämpar han icke det metodiska förfaringssätt, som numera är brukligt i svensk historieskrivning. Det källkritiska problem, som alltså nedan

¹ Jfr Holger Rosman, Bjärka-Säby och dess ägare, 1, s. 192.

² Warnstedt, a. a., s. 47.

måste diskuteras, är visserligen av relativt elementär art men kan dock äga allmänintresse ur metodisk synpunkt.

I min avhandling har jag gjort en undersökning om Trollarnas godsbestånd och har vid utnyttjandet av Arvid Trolles jordebok, Lars Sparres kopieböcker¹ och övrigt tillgängligt källmaterial ansett mig kunna konstatera, att man för en dryg fjärdedel av de c:a 1,000 egendomarna i Arvid Trolles jordebok saknar alla uppgifter om, hur och när de kommit i Trollarnas ägo. Parentetiskt vill jag här bemöta följande anmärkning av W.: »Faktiskt underlåter Sjögren emellertid nästan helt och hållet att söka fastställa släktens ursprungliga gods-innehavs storlek och detta tydligen enbart därför att åtkomsthandlingar saknas i de bevarade delarna av Trollesläktens arkiv» (härmed åsyftas Lars Sparres kopieböcker). Mitt förfaringssätt har varit följande, då jag genom direkta uppgifter eller genom sammanställande av olika källuppgifter på indirekt väg² ansett mig kunna konstatera, hur c:a tre fjärdedelar av de c:a 1,000 egendomarna i Arvid Trolles jordebok kommit i Trollesläktens ägo. När åtkomsthandlingar funnits, har ju saken varit enkel. För samtliga namngivna egendomar, för vilka sådana direkta uppgifter saknats, har jag däremot gått till diplomatier, regestsamlingar, jordeböcker och annat tillgängligt källmaterial och sökt tidigare belägg för egendomarna. I Uppsala underlättas arbetet genom att man har tillgång till Ortnamnsarkivets samlingar. Om en egendom exempelvis inköpts på 1460-talet av Ture Turesson (Bielke) och sedermera återfinnes i Arvid Trolles jordebok från omkring 1500, har man närmast att välja på att Arvid köpt egendomen eller att den kommit i hans ägo som en följd av hans äktenskap med herr Tures dotter Brita år 1488. I varje fall får man ju en terminus post quem för förvärvet av ifrågavarande godsenshet. Efter denna undersökning ha alltså c:a 250 egendomar (åtskilliga ej namngivna) återstått, om vilka inga som helst uppgifter finnas, innan de för första gången spåras i Arvid Trolles jordebok. Med hjälp av dessa 250 egendomar kan man icke fastställa Trollesläktens ursprungliga gods innehav.

Vi komma nu till huvudspörsmålet ur metodisk synpunkt. Varken W. eller jag vet alltså, när ovannämnda c:a 250 egendomar kommit i Trollarnas ägo. På grund av att övriga källor tala för att Trollesläktens framväxt till större betydelse börjar först ungefär vid 1300-talets mitt, har jag ansett det sannolikt, att huvudmassan av de proveniens-

¹ Ang. Arvid Trolles jordebok och Lars Sparres kopieböcker jfr Släkten Trolles historia s. 342 ff. och 359.

² Jfr Släkten Trolles historia, s. 34.

lösa godsens förvärvats efter nämnda tidpunkt. W. ger däremot med stöd av traditionskällor prioritet och huvudvikt åt den källgrupp som i föreliggande källkritiska läge måste vara indifferent, d. v. s. de provenienslösa godsens, men försummar nästan helt att diskutera och ta hänsyn till de källor, som om ock ej bevisande dock klart peka i en bestämd riktning, och i detta fall i den av mig utpekade. Detta har jag utförligt behandlat i min avhandling, vilket skulle föra för långt att här ännu en gång upprepa.¹ Det må vara tillräckligt att erinra om att inga som helst upplysningar finnas om Trollarna före 1360, om man bortser från traditionskällor, som nedskrivits mer än hundra år efter denna tid. Det är icke sannolikt, att fullständig tystnad skulle råda i våra källor från början och mitten av 1300-talet kring en mera betydande stormannasläkt, och i alldeles särskilt hög grad är det osannolikt, att vi inte skulle haft någon kunskap om Trollarna, om de vid denna tid intagit en mycket framskjuten ställning, eftersom ju stora partier av deras gamla gods- och familjearkiv räddats till eftervärlden genom de avskrifter, som gjordes under 1600-talets första hälft (Lars Sparres kopieböcker). Det kan sättas i fråga, om det för någon annan svensk stormannasläkt är så väl ställt med det medeltida historiska källmaterialet som för Trollesläkten.

Vidare skulle man knappast vänta av medlemmar av det yppersta frälset, att de två gånger i följd, alltså både far och son, skulle flytta från sina huvudgårdar och göra en genom äktenskap förvärvad egen dom till huvudgård i stället för den gamla sätesgården. Birger Knutson bodde tydligen till en början på någon gård i Värnamotrakten och slog sig möjligen ned på Bo i Östra härad, Birger Trolle d. ä. bodde på Bo och Birger Trolle d. y. på Bergkvara i Kinnevalds härad.²

Mycket betänkligt är recensentens ovan påpekade metodiska förfaringssätt, men det kan vara förståeligt med hänsyn till svårigheten att överblicka ett stort källmaterial och väga de olika källgrupperna mot varandra. Detta försvar synes emellertid icke kunna anföras rörande följande passus, i vilken han verkligen i ett av de få undantagsfallen låter en källa ur den av honom nästan helt förbigångna källgruppen tala: »Men i det nu föreliggande verket har t. o. m. traditionens kärna — släktens gamla ärvda stormaktsställning — strukits i klar strid med det väsentliga man redan vet om den äldste kände stamfadern. Denne betecknas dock t. o. m. i åtminstone en urkund (år 1364) såsom 'nobilis vir', d. v. s. med det predikat, som i samtidens

¹ Ibidem, s. 17 ff.

² Ibidem, s. 31 ff., 39 ff. och 44 ff.

Nordtyskland var förbehållet furstar och grevar.»¹ Av Warnstedts formulering bibringas man en föreställning att Birger Knutsson skulle vara ungefär jämställd med de nordtyska furstarna och grevarna, emedan han i en *svensk* urkund omnämnes med samma epitet (ej predikat) som tyskarna i *tyska* urkunder. Om ett exempel av samma metodiska art må tillåtas, så faller det ju klart i ögonen, till vilka konsekvenser det skulle leda, om man räknade med att exempelvis alla konsulter eller alla presidenter i två olika länder innehade samma befogenheter eller inflytande blott och bart av den orsaken att de hade samma titel. Härtill kommer, att epitetet »nobilis vir» kan användas för såväl högre som lägre grader inom frälset såväl i Sverige som i Tyskland. Vad som i detta sammanhang är av mycket väsentlig betydelse, förbigår emellertid W. med tystnad, d. v. s. att i de fyra första urkunder vi möta Birgers namn, innan han nämnes som ridhare, han kallas första gången »skälig man», andra gången »nobilis vir» men tredje och fjärde gångerna åter »skälig man». Det sistnämnda epitetet är icke av högfrälsevalör.²

Warnstedt anmärker på att jag ej skulle gjort tillräckligt djupgående undersökningar och sammanställningar rörande utländska bärare av Trollenamnet och liknande namn samt på att jag skulle underlåtit att undersöka, om den gaffelstyckade skölden (Birger Knutssons vapen) förekommit hos någon annan svensk frälssläkt vid denna tid. Givetvis har jag bedrivit mycket intensiva forskningar på dessa punkter. Beträffande den gaffelstyckade skölden kunde det negativa resultatet betonats bättre, även om detta indirekt framgår av undersökningen i övrigt. Visserligen bör så mycket som möjligt av materialet redovisas i en doktorsavhandling, men man bör nog undvika att göra den till ett slags arbetsjournal, där man redogör för alla uppslag man haft, även för alla sådana som helt förolyckats och ej visat sig ge något som helst resultat.

Warnstedt håller för sannolikt, att Trollarna på fädernet eller på mödernet skulle haft utländskt (närmast tyskt?) ursprung. Som stöd för sin teori anför han följande: många medeltida svenska frälssläkter ha utländskt ursprung; den själländska stormannaslakten Falk och den holsteinska ätten Meinersdorf föra den gaffelstyckade skölden; en holsteinsk »riksrådsätt» bär namnet Tralloe (nu Trallow). »Denna släkt förde dock en pilspets i vapnet.»³

Meningen med W:s ej fullt klara resonemang synes vara att sup-

¹ Warnstedt, a. a., s. 48.

² Slakten Trolles historia, s. 23.

³ Warnstedts citat å s. 47 kurs. av mig.

ponera Trollesläktens härstamning från släkten Tralloe (annars synes resonemanget inte ge någon mening alls). Gentemot den första punkten måste mycket starkt betonas, att vi givetvis icke ha rätt att göra några analogislut rörande Trollesläkten enbart av det förhållandet, att vissa andra släkter härstamma utifrån. Avgörande är om det dessutom finns något annat som tyder härpå just för Trollesläktens del. Det återstår faktiskt ingenting annat än namnligheten Trolle-Tralloe. W. har ju själv framhållit, att dessa båda släkter inte förde samma vapen. Att ätten Tralloe skulle vara en gren av ätten Meinersdorf är endast en lös förmodan av W., utan att något som helst stöd ur källorna anförts. Namnligheten är alltså en fråga för sig och vapenligheten en fråga för sig utan att de någonsin tangera eller som källor stödja varandra. Med W:s premisser finns alldeles lika stora möjligheter för att Trollarna härstamma från släkterna Falk eller Meinersdorf som från Tralloe. Härtill kommer så den oerhörda massa av ungefär lika stora möjligheter till härstamning från en lång rad andra släkter, som W. inte har omnämnt.

Det återstår blott att göra det fullkomligt självklara konstaterandet, att släkterna redan på medeltiden voro allt för många för att alla skulle kunna skaffa sig namn och vapenbilder, som saknade varje likhet med varandra. Vi böra därför också akta oss för att draga några slutsatser om att exempelvis Trolle i Sverige och Tralloe i Tyskland skulle vara släkt med varandra, såvida inte också några *andra* faktorer peka på ett sådant släktförhållande. Det kan naturligtvis vara möjligt, att de varit släkt, ehuru man ej vet det minsta därom. Ett inom kvasihistorisk och romantisk historieskrivning ganska vanligt fel är att man inte skiljer på det som är möjligt och det som är sannolikt. Inom all vetenskap är det sanningen och det sannolika vi äro på jakt efter, inte efter allehanda äventyrliga och romantiska möjligheter. Utrymme för den senast antydda arten finns inom andra litterära genrer, men för dessa böra de litterära och icke de vetenskapliga tidskrifterna stå öppna.

Johan Henrik Kellgren och familjen Falck.

Ett bidrag.

I sitt arbete Upplysningstidens romantik (2, s. 189 ff.) identifierade Martin Lamm den kvinna, som i några brev av Kellgren från 1780-talets senare hälft kallas F F eller F—F***, med grosshandlaren i Stockholm Pehr Falcks maka Hedvig, f. Berg. Som bekant har denna identifiering, som i allmänhet godtagits men på sina håll mottagits med skepsis, kommit att spela en stor roll i diskussionen om den omvälvning i skaldens livssyn, som äger rum i slutet av 1780-talet.¹ Hittills ha dock ej framlagts några ovedersägliga bevis för att Kellgren, då han skrev det tidigaste av dessa brev, nämligen den 1—6 april 1786, närmare känt familjen Falck.

Makarna Falcks första dotter, Margareta Fredrika, föddes, som Kjellén påvisat (Ord och Bild 1940, s. 191), enligt Storkyrkoförsamlingens födelse- och dopbok den 12 april 1785, ej den 12 april 1786, som förut uppgetts i genealogiska uppslagsböcker. År 1786 den 12 augusti föddes ännu en dotter, Sophia Magdalena, som döptes den 14 s. m. Födelsen kyrkobokfördes överraskande nog i Darviks och Siklaö församling förmodligen beroende på att familjen bodde på sommarnöje på Siklaön.² Fadrdar voro: borgmästare Nils Risberg, grosshandlare Scharf, kungl. sekr. Kellgren, fru Ahlman, fru Fuhrubom och mad:lle Wechter.³ Att skalden sommaren 1786 stått familjen Falck nära, är således uppenbart.

Torgny Höjer.

¹ Se diskussionen mellan Olle Holmberg och Alf Kjellén i Ord och Bild 1940.

² Födelse- och dopbok 1782—1862, C 4, Uppsala landsarkiv.

³ Säkert grosshandlare Johan Henrik Scharp och P. Z. Ahlmans hustru Maria Eleonora, f. Kammecker; förmodligen Carolina Dorotea Fuhrubom, f. Berger, och Stina Magdalena Wechter.

Medlemsavgiften i Personhistoriska Samfundet är kr. 10:— pr år + 50 öre för porto och uttages såsom postförskott för Personhistorisk Tidsskrift. Önskan om inträde anmäles till Samfundets sekreterare, docenten Uno Willers, Svenska Akademiens Nobelbibliotek, Börshuset, Stockholm 2. Bokhandelspris för löpande årgång är kr. 12:50.